

Marit Bolsø Brodersen

Være homo eller gjøre kjønn?

endringer i kjønnsforståelsene i den seksualpolitiske debatten 2003-2017

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Siri Øyslebø Sørensen og Berit Gullikstad

Mai 2019

Marit Bolsø Brodersen

Være homo eller gjøre kjønn?

endringer i kjønnsforståelsene i den
seksualpolitiske debatten 2003-2017

Masteroppgave i Likestilling og mangfold
Veileder: Siri Øyslebø Sørensen og Berit Gullikstad
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Likestilling og mangfold

Læringsutbytte

Masterstudiet i Likestilling og mangfold har tre hovedmål:

1. Kvalifisere kandidatene til avansert arbeid relatert til kjønns-, likestillings- og mangfoldsproblematikk i næringsliv og offentlig virksomhet, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikkutvikling, kunnskapsledelse og forskning
2. Kvalifisere kandidatene til å utføre systematiske undersøkelser gjennom kritisk tenking og analyse, og å kunne trekke kvalifiserte konklusjoner
3. Gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale teorier, begreper og analysemåter i tverrfaglige kjønnsstudier

Kunnskaper

Masterkandidatene i likestilling og mangfold har

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener

Ferdigheter

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Generell kompetanse

Masterkandidatene i likestilling og mangfold kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Sammendrag

Mitt formål med oppgaven er å komme med et bidrag til teoretiseringen rundt praksis av queer. Avslutningsvis antyder jeg hvilken retning jeg mener det kan være fruktbart å dreie tenkningen om queer aktivisme i.

Fra tidlig totusentall ble queer teori en del av den offentlige debatten her til lands. Det engelske ordet queer ble oversatt til skeiv. I 2004 gikk LLHs ungdomsorganisasjon fra å være en ungdomsorganisasjon for lesbiske, homofile og bifile til å bli Skeiv Ungdom, hvis politiske plattform var og er inspirert av skeiv teori.

I denne oppgaven undersøker jeg hvilke posisjoner som oppstår angående kjønnsforståelser i queerdebatten i de homopolitiske miljøene mellom 2003 og 2017. Jeg analyserer debattinnlegg i media, og undersøker de politiske posisjonene ulike aktører inntok. Jeg diskuterer videre det kjønnteoretiske grunnlaget for de politiske posisjonene. Queerteoriens kjønnsforståelse er å se *både* sosialt kjønn og biologisk kjønn som resultat av diskursive prosesser. Jeg finner, kanskje ikke uventet, at det biologiske skillet mellom kvinner og menn ligger som en forutsetning i tradisjonell homopolitikk, og også i motstanden mot homrettigheter. Jeg kaller det en 'kjønnsnaturalistisk' posisjon. Mer uventet er det at også skeiv aktivisme, særlig slik den viser seg i innlegg som handler om praksis av queer, baserer seg på kjønnsnaturalisme. Et av de mer grunnleggende prinsippene i skeiv teori er med andre ord fraværende i skeive aktivistiske innlegg.

Mine analyser viser at forståelsen av kjønn forankret i det sosiale som en *motsetning* til forståelsen av kjønn forankret i det biologiske, reproducerer dikotomien biologien målbærer. Denne reproduksjonen er et resultat av at kjønn blir ansett for å være en størrelse utenfor det diskursivt produserte, kjønn blir ansett for å *finnes*. Det biologiske blir tildelt en rolle som nøytral grunn, og ikke som en del av det diskursivt produserte. Ved å opprettholde dikotomien mellom biologisk og sosialt, opprettholdes også diktomiene naturlig/unaturlig, sant/usant, falsk/ekte. Debatten tar form en slags kamp om «kjønnets sannhet», og de ulike posisjonene blir forsøkt gitt makt ved å knytte kjønn til ulike kategorier som: natur, biologi, det sosiale, det normative.

Abstract

My aim for this thesis is to contribute in the area of thinking about queer and gender understandings. After the discussion I suggest a direction in which I find it productive to reflect around queer practice.

From the early twothousands, queer theory became part of the public debate in Norway. Queer was translated to «skeiv». In 2004, LLHs youth organisation went from being an organisation for lesbian, gay, bisexual and transgender youth, to be an organisation for people identifying as queer, and the organisation changed their name to Skeiv Ungdom. Their political platform was and is, influenced by queetheory.

In this thesis, I explore positions that are produced in the debate around gay politics and queer theory between 2003 and 2017. I analyse texts from public media, and discuss the political positions they hold. In queer theory both gender and sex are understood as discursively constructed. I find, not surprisingly, that the biological differentiation is a premise in traditional gay politics, and this understanding is also held by those oppositional of gay rights. I call this position «gender naturalism». More unexpected I also find that queer activists, the way they expressed in the media debate thematizing the practice of queer, argument from the gender-naturalistic understanding. In other words – one of the ground premises of queer theory is absent from the queer activists side.

My analysis shows that gender understood as social constructed as *a contrary* to gender understood as biological, reproduces the dichotomy the biology states. This reproduction is a result of gender being seen as existing outside the discursively constructed, as something that *is*. By maintaining the dichotomy between social and biological, one also maintains the dichotomy between natural/unnatural, true/false, fake/real. The debate takes form as a fight for holding the «truth about gender», and the different positions are given power by connoting gender to other categories, for example the nature, biology, the social and the normative.

Forord

Jeg vet ikke om andre masterstudenter har det sånn, men jeg har tenkt mye på hva jeg skulle skrive i forordet. Jeg bestemte meg allerede i september for at det skulle være kjempemorsomt (det skal sies at jeg hadde mange ambisjoner i september, som ble moderert underveis). Jeg skulle blant annet nevne at jeg har drukket mye kakao, drukket kakao hver dag, det skulle jeg skrive. Og takke Freia, takk til Freia kakao original, som har fått meg gjennom vinteren. Dette ville ikke vært mulig uten kakao. Og det ville heller ikke vært mulig uten mine kloke, tålmodige og støttende veiledere, Siri Øyslebø Sørensen med sitt didaktiske gehør, sin raushet og faglige innsikt, og Berit Gullikstad med sitt skarpe tekstblikk og rutinerte opprydningskompass. Det var omtrent så langt jeg kom med planen for hva som måtte med. Så kom jeg på at jeg må takke klassen min, takk til klassen min, for givende diskusjoner og gruppearbeid. Dere er ordentlig fine, alle sammen! Og takk til alle foreleserne vi har hatt de siste to årene, både fra LIMA og STS.

Og min mor, som med sitt norsklærerblikk har rensket ut snirklete setninger og feilplasserte komma, du er gull! Og takk også til min kjære moster Agnes, for at du har dratt i gang diskusjoner om kjønn og makt i et flertall av familiemiddager og slektstreff siden tidlig nittital.

Takk til gutta jeg har sett champions league-kamper på sportspuben med, og som har mottatt mine irettesettelser der det har vært på sin plass (innrøm det, det har vært på sin plass), og takk til og Ronny, min gode klatrekompis. Det er ingenting som kan få tankene over på noe annet enn masteroppgaveskriving så effektivt som litt god, gammel dødsangst i høyden. For pauser er viktige. Pauser, god veiledning, redigering og omredigering. Og om-omredigering. Og kakao.

Det har vært to ordentlig fine år, og det har vært en givende og lærerik skriveprosess. Jeg sier det med Anjani Thomas; «Thanks for the dance. It was hell, it was swell, it was fun.»

Marit Bolsø Brodersen

Trondheim, 2019

Innhold

Likestilling og mangfold	v
Sammendrag	vii
Abstract.....	ix
Forord	xi
Innhold.....	xiii
1 Innledning.....	15
Bakgrunn	15
Tidligere forskning.....	17
Problemstilling	18
Oppgavens oppbygning.....	19
2 Teori	21
Innledning.....	21
Kulturteoretiske perspektiver på kjønn	21
Makt-viten og den juridisk-diskursive maktforestillingen.....	22
Queer Teori; performativitet og det diskursivt produserte subjektet	24
Symbolsk kjønn, forhandlingen med det falliske.....	27
Diskursanalyse.....	28
Symbolanalyse.....	30
Oppsummering	32
3 Metode.....	35
Innledning.....	35
Valg og begrensning av empiri	36
Queer teori i media	37
Avgrensning av empirien	38
Politiske endringer i valgt tidsperiode.....	38
Systematisering av empirien	39

Situering i feltet	41
4 Kjønnsforståelser i homo- og queerpolitisk debatt	43
Innledning.....	43
Kjønnsnaturalisme	43
Kjønnskonstruksjonisme	49
Kjønnspragmatisme	51
Kjønnsdogmatisme	54
Oppsummering	57
5 Ut av skapet, inn i det skeive landskapet	59
Innledning.....	59
Det instituerende subjekt. Å skape kjønnskategorier	60
Det operende subjekt. Å velge mellom kjønnskategorier	61
Kjønn som performativt, å praktisere queer.....	64
Ikke-dikotomi gjennom kropp og fysiologiske attributter	64
Ikke-dikotomi gjennom symbolske attributter	68
Oppsummering	72
6 Drøfting	75
Vitensposisjonenes juridisk-diskursive sannhet om kjønn	75
Det instituerende subjektets sannhet om kjønn	76
Det operende subjektets performative karakter.....	78
Den urene posisjonen	79
7 Avslutning	81
Etterord - Queer do we go from here	81
8 Litteraturliste	85
Artikler i Atekst, Empiri.....	87
Andre nettressurser:.....	90

1 Innledning

Bakgrunn

Vi fikk streng beskjed - Ikke noe skrulling i gatene!

Dette ble fortalt under Homohistorisk aften på Litteraturhuset i Trondheim i forbindelse med Pride 2017. Tre eldre menn som identifiserte seg som homofile og en ung representant fra Skeiv ungdom som identifiserte seg som kjønnskeiv, satt i panelet og fortalte om hvordan det var å leve som seksuell minoritet. De tre mennene hadde alle vært medlemmer av Det Norske Forbundet av 1948 (DnF-48). Forbundet ble stiftet mens homoseksualitet ennå var kategorisert både som kriminelt og som psykisk sykdom, og var i begynnelsen en hemmelig organisasjon for homofile. De tre eldre mennene hadde funnet ut av sin seksualitet som ganske unge gutter med all den tvil og skam det innebar, og de hadde deltatt på hemmelige fester i byens bakgater hvor nøkler ble kastet ut gjennom loftsvindu etter at de hadde hvisket avtalt passord så høyt de turte.

Det Norske Forbundet av 1948, den første homoorganisasjonen i Norge, ble opprettet i 1950 som en underavdeling av Det Danske Forbund af 1948 (SkeivtArkiv.no). Foreningen opererte under dekknavn, hadde hemmelig postboksadresse, og for medlemmene som deltok på festene var det altså viktig at ingen bedrev «skrulling i gatene». Mennene i panelet denne kvelden forklarte hva det ville si: ingen menn i dameklær, ikke noe høylytt fnising, kyssing, ingen skrikende farger og teatraliske fakter. Lev ut din homofili, men gjør det diskret, og innenfor klubbens lokaler.

Representanten fra Skeiv Ungdom definerte seg som kjønnskeiv, altså ikke-*anerkjennende* av kjønn som kategori. H*n var transperson, ikke for å skifte bås fra kvinne til mann, men fordi det kjentes riktig å være i verden som mer maskulin. H*n snakket konsekvent om «å *gjøre* kjønn» og om «skeiv politikk», der de eldre mennene refererte til «å *være* homoseksuell» og å drive «homokamp». Dette var fire dager før lørdagens parade, da vi skulle vandre opp Nordre gate med veivende regnbueflagg og rope «Hipp, hipp homo!» mens Pirum spilte sambamusikk og menn i høye hæler, lepestift og fjærboa, kvinner i dress med barbert hode, ikke-kjønnskonneformative med grønt hår og skinnjakke danset på fortauene. Denne dagen er en unntakstilstand naturligvis. Vanligvis er dette en gruppe som lever normale - noen vil påstå nesten i overkant normative- liv, med ensfargede klær, kjernefamilier, fotballtreninger, middagsrester og henting i barnehage. Forskjellen fra den virkeligheten tidligere medlemmer av DnF-48 levde i, er at

homofile, lesbiske, bifile og transpersoner i dag ikke er regnet som kriminelle eller psykisk syke. Vi trenger ikke hviske hemmelige passord i byens bakgater, vi har egne utesteder, vi kan inngå partnerskap. Vi kan gifte oss i kirken. Vi har tilgang til assistert befruktning, og vi er vernet av diskrimineringsloven. Politikken mange av oss diskuterer, betegnes som skeiv.

Det mest påfallende for meg i løpet av samtalen i panelet på homohistorisk aften, var hvordan de eldre mennene snakket om seksualitet, mens representanten fra Skeiv Ungdom snakket om kjønn. Det virket som selve referansepunktet for identitet ikke lenger var seksualitet, men kjønn. Altså ikke hvem man gikk til sengs *med*, men hvem man gikk til sengs *som*, for å parafrasere Patricia Gherovici, en psykoanalytiker jeg benytter som teoretisk rammeverk for denne oppgaven. Spørsmålene som begynte å ta form hos meg kvelden på Homohistorisk aften på Litteraturhuset under Pride 2017 var: Hva er forskjellen på å være homoseksuell og å gjøre kjønn? Er det forskjell på kjønnsforståelsene? Hva er det egentlig å gjøre kjønn? Kan queer teori være et grunnlag for skeiv praksis? Har vi, eller er vi på vei til å utarbeide en politikk ut fra tanken om at kjønn og seksualitet ikke lenger skal være en relevant identitetskategori? For hvordan kjemper man frem rettigheter for en gruppe som ikke identifiserer seg innenfor de eksisterende kategoriene og derfor ikke vil drive identitetspolitikk? Og sist, men ikke minst, hvilke krefter har vært i spill for å skape den språklige forskjellen som ble så tydelig denne kvelden på Litteraturhuset - de eldre mennene som sier de *er* homoseksuelle, mens de yngre, ikke-kjønnskonformative og skeive uanfektet snakker om at de *gjør* kjønn?

Jeg visste fra før at LLH hadde endret navn til *Fri – foreningen for kjønns og seksualitetsmangfold* i 2016. Jeg visste også at organisasjonens plattform hadde blitt revidert etter påvirkning fra Skeiv Ungdom, LLHs tidligere ungdomsorganisasjon. Skeiv Ungdom er, slik navnet speiler, inspirert- og opptatt av, queer teori. Altså spilte queer teori med stor sannsynlighet en rolle i forskyvningen av seksualitets- og kjønnsforståelse. For å få et inntrykk av hva som skjedde i dreiningen fra seksualitet til kjønn både innad i homo-/det skeive miljøet, og mulig påvirkning og motstand fra aktører utenfor miljøet, bestemte jeg meg for å analysere queerdebatten som hadde pågått i media de siste femten årene. I metodekapitlet vil jeg gjøre rede for innsamling og avgrensning av empirien. I oppgaven min bruker jeg de empiriske funnene til å si noe om kjønnsforståelsene som var i spill i debatten som helhet, før jeg går nærmere inn i den skeive debatten og ser på hvordan subjektet blir skrevet frem som en gjører av kjønn. De ulike kjønnsforståelsene som var i spill i debatten har jeg kalt «vitensposisjoner», og disse gjør jeg nærmere rede for i teorikapitlet. I undersøkelsene av gjørerne av kjønn kommer jeg til å bruke begrepet subjektposisjoner, og dette blir også nærmere forklart i teorikapitlet.

Tidligere forskning

Agnes Bolsø skriver i sin doktorgradsavhandling, *Power in the erotic: Feminism and lesbian practice* (Bolsø 2002), om den diskursivt produserte makten og hvordan kvinner benytter falliske, maskuline symbol i erotiske settinger. Tenkning rundt det falliske symbol og dets posisjon som et slags orienteringspunkt for gjøren av kjønn, er relevante tema for min oppgave. Turid Skarre Aasebøs artikkel *Kjønn- en saga blott* (Aasebø 2007), publisert i Norsk pedagogisk Tidsskrift er relevant for min oppgaves plassering i feltet. Aasebøs artikkel tar for seg kjønn etter poststrukturalismen, og belyser den dualismen hun mener oppstår hos poststrukturalistene, nemlig å avskaffe kjønnskategoriene versus en opphopning av konnotasjoner i kjønnskategoriene. I artikkelen argumenterer hun for at diskursens disiplinerende kraft kan være frigjørende, fordi det også gir mulighet til kollektivt å handle politisk. Min oppgave tangerer noe av den samme problematikken, og jeg håper oppgaven kan bidra i tenkningen rundt kjønn i det poststrukturalistiske. Simen Ulsaker skriver i sin masteroppgave *Makt, frihet og subjektivitet hos Foucault* (Ulsaker 2010) blant annet om hvordan kampen for seksualitetens frigjøring kan risikere å reprodusere maktens grunn ved å bruke diskursens naturaliserte produkt som utgangspunkt (Ulsaker 2010). Dette er relevant for mine funn av vitensposisjoner og deres tilsynelatete motsetningsforhold. Hans W. Kristiansen og Willy Pedersens artikkel publisert i Tidsskrift for samfunnsforskning, *Gjøre det, føle det og å være det – homoseksualitet i det seinmoderne*, diskuterer hvorvidt queer har gjort kjønn og seksualitet mer flytende i senere tid. De konkluderer med at det er en større andel som rapporterer seksuelle erfaringer med noen av samme kjønn, og at det å være åpen for homoseksuelle erfaringer er mer utbredt. (Kristiansen og Pedersen 2004). Janne Bromseth har en artikkel i Tidsskrift for kjønnsforskning, *Tilbake til virkeligheten – uten anførselstegn* (Bromseth 2010) hvor hun diskuterer deler av den samme problematikken Aasebø (Aasebø 2007) peker på - dualismen mellom det materielle og det diskursivt produserte. Bromseth kritiserer også at queer avskrives som noe irrelevant hva angår diskusjonen om makt, normer og strukturer (Bromseth 2010). Samtlige av bøkene og artiklene jeg har nevnt ovenfor berører felt mine analyser beveger seg i ved å ta for seg kjønn som teori og praksis, og kjønn sett gjennom poststrukturalistiske briller. Mitt håp er at denne oppgaven kan være et bidrag til den teoretiske tenkningen rundt queer praksis av kjønn.

Referanser til forskning er en del av queerdebatten og den politiske diskusjonen i min empiri. Et par av debattinnleggene som er en del av mitt materiale viser til forskningsartikler. For eksempel diskuteres Agnes Bolsøs bok, *Folk flest er skeive*, (Bolsø 2010), der hun søker å få i gang en diskusjon hvor queer teori kan brukes som en reell plattform for å utvikle skeiv politikk. En annen bok det blir vist til i materialet mitt er antologien *Könskriget*, av Tove Leffler og Elin Alvemark. Boka beskrives som en feministisk antologi, og tar for seg kjønn i et

queer perspektiv, hvor forfatterne søker å skrive frem ikke-heteronormative måter å leve og gjøre kjønn på (Alvemark og Leffler 2007).

Problemstilling

Problemstillingen min var, som problemstillinger ofte er, ikke ferdig formulert i begynnelsen av arbeidsprosessen. Den utviklet seg etter hvert som jeg leste og systematiserte empirien og fant frem til teorien jeg syntes var nyttig å ha som grunnlag for å utføre analysene. Spørsmålene dreide, etter hvert som jeg fant koblinger mellom teori og empiri, rundt kjønn og forståelse av kjønn. I teorikapitlet gjør jeg rede for måten jeg deler inn de ulike forståelsene på. Etter å ha gjort nødvendige metodiske valg for å begrense empiriomfanget, fant jeg tilslutt frem til denne todelte problemstillingen:

Hvilke kjønnsforståelser er i spill i queerdebatten? Og hvilke kjønnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer?

Som jeg vil komme tilbake til i metodekapitlet og innledningsvis i første analysekapittel, ble det for å undersøke de skeives kjønnsforståelser nødvendig å se på hvilket landskap de manøvrerte i. Hvilke begrep var i spill, hva var forståelsene de skeive måtte forholde seg til og imøtegå utenfor miljøet? Hvordan ble queer teori mottatt av de som ikke var homofile eller skeive? Denne kartleggingen foretar jeg i det første analysekapitlet, hvor jeg undersøker ulike kjønnsforståelser i queerdebatten. I empirien fant jeg tema som stadig gikk igjen, både fra aktører som kritiserte queer teori og aktører som talte til fordel for queer teori. Temaene dreide seg rundt natur og det naturlige, dikotomisk og ikke-dikotomisk kjønn, performativitet, væren og gjøren og frihet. Forskningsspørsmålet for første analysekapittel ble: *Hvilke ulike posisjoner angående forståelser av kjønn var tilstede i den seksualpolitiske debatten fra 2003 til 2017?*

Etter at jeg hadde fått et overblikk over de ulike kjønnsforståelsene i queerdebatten generelt, begynte jeg å undersøke hva tilhengere av queer mente når de snakket om å gjøre kjønn. I det andre analysekapitlet forsøker jeg derfor å besvare forskningsspørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner er tilgjengelige som «gjører» av kjønn i måten skeive aktivister uttaler seg i queerdebatten angående kjønnspraksis?*

Måten jeg har gått frem på, og hvordan jeg begrenset empirien, gjør jeg rede for i metodekapitlet.

Oppgavens oppbygning

Denne oppgaven har sju kapitler. Det første var innledningen ovenfor, hvor jeg presenterte bakgrunnen for valg av oppgave og tema, problemstilling og tidligere forskning. I kapittel to vil jeg gjøre rede for den teoretiske plattformen og presentere teoretikere som er sentrale for analysene, samt analysegrepene jeg benytter. I kapittel tre redegjør jeg for metode, og jeg begrunner metodiske valg jeg har foretatt underveis. Kapittel fire og fem er analysekapitler. Her ser jeg i kapittel fire først på hvilke kjønnsforståelser som var i spill i queerdebatten mellom 2003 og 2017. Kapittel fem er en analyse av subjektposisjonene som er tilgjengelige som «gjører» av kjønn og som skrives frem i den samme debatten. I kapittel seks diskuterer jeg funnene i analysekapitlene. Kapittel sju er avslutning og etterord.

2 Teori

Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket jeg bruker for mine analyser i denne oppgaven når jeg søker å svare på problemstillingen; *Hvilke kjønnsforståelser er i spill i queerdebatten? Og hvilke kjønnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer?*

For å besvare dette, velger jeg å presentere teori om kjønn, seksualitet og makt, og teori om diskurs- og symbolanalyse, som er analysegrepene jeg har valgt å benytte. Disse valgene begrunner jeg i metodekapitlet. Materialet jeg utfører analysene i er intervju, debattinnlegg og kronikker som stod på trykk i avisene i forbindelse med queerdebatten. Avisartiklene bruker jeg som grunnlag for å undersøke posisjonene for kjønnsforståelse, samt hvordan skeive aktivister snakker om queer praksis. I mine undersøkelser finner jeg fire ulike posisjoner kjønn blir forstått fra. Jeg navngir disse, og viser på hvilken måte de ulike aktørene skriver seg inn i posisjonene, som jeg kaller vitensposisjoner. Jeg bruker ulike teoretikere for å belyse poeng jeg mener er sentrale. Jeg anvender Michel Foucault til å undersøke tenkning om kjønn og seksualitet, og tenkning om makt og sannhet. Judith Butler er en teoretiker de skeive hyppig viser til når de omtaler gjøren av kjønn. Jeg anvender hennes forståelse av performativitetens ontologiske effekt, og jeg bruker henne til å diskutere hvordan kropp og materialitet produseres diskursivt. Patricia Gherovici er en psykoanalytiker jeg anvender for å diskutere forhandlingene med det falliske symbol og hvordan det symbolske nivået blir forflatet når fallos knyttes direkte til den materielle (diskursivt produserte) kroppen. Samtlige av disse teoriene er å finne innen feltet kulturteori, hvor objektivitet og positivisme er omdefinert og delvis forlatt til fordel for fortolkning og forståelse.

Kulturteoretiske perspektiver på kjønn

Sørensen, Høystad, Bjurström og Vike (Sørensen et. al 2008) skriver i sin bok *Nye Kulturstudier* at kulturteori av mange beskrives som et lappeteppe, bricolage, et uttrykk de låner av Levi-Strauss' uttrykk for tusenkunstneren - bricoleur. Fordi metode i disse studiene blir valgt på bakgrunn av det materialet som foreligger i det enkelte prosjekt, oppstår det «metodepluralisme og eklektisme». (Sørensen et. al 2008, s. 92). Videre beskriver de valget av analytisk teori som et hjelpemiddel til kritisk å undersøke et temas aktualitet. Å utvikle begrep underveis i analysen kan være gode redskap for å tegne et kart over det terrenget som empirien lager.

Kulturteori oppstod som en kritikk av positivistisk tenkning – troen på at det var mulig å gå ut i verden og avdekke en objektiv sannhet der ute. Den ledende kritikeren i Norden var den norske filosofen Hans Skjervheim. Hans bok, *Deltakar og tilskodar*, blir nevnt som et sentralt verk i denne forbindelse (Sørensen et. al, 2008, s. 95). I Skjervheims bok beskrives mennesket som et meningssøkende subjekt i en gitt livssituasjon, og tanken om at den rent objektive forskeren som gjør kvantitative undersøkelser kan avdekke en universell sannhet om det enkelte subjekt, har ikke lenger hold. Den nye forskningen blir karakterisert som kvalitativ, og fortolkning og forståelse blir metodiske hovedprinsipp.

Fortolkning og forståelse krever kontekstualisering av fenomenet som skal undersøkes. Den franske filosofen Michel Foucault (1926 – 1984) forstod denne konteksten som bestående av ulike diskurser. Jeg bruker som sagt diskursanalyse som grep i denne oppgaven, og jeg har nærmet meg empirien slik Jørgensen og Philips oppsummerer Vivien Burrs premisser for sosialkonstruktivismen i sin bok *Diskursanalyse som teori og metode: Kritisk innstilling overfor selvfølgelig viten, historisk og kulturelt spesifisitet, sammenheng mellom viten og sosiale prosesser og sammenheng mellom viten og sosial handling*. (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 13-14).

Makt-viten og den juridisk-diskursive maktforestillingen

Foucault er regnet for å være diskursanalysens far, og oppfattelsen av virkeligheten som diskursivt produsert er noe blant andre Judith Butler legger til grunn for sin filosofi. I en av sine bøker, *The archaeology of knowledge and the discourse on language* (1972), definerer Foucault diskurser på denne måten: “practices that systematically form the objects of which they speak. In addition, discourses are not about objects; they do not identify objects, they constitute them and in the practice of doing so conceal their own invention” (Foucault, 1972, s. 49). Altså vil ikke for eksempel et begrep kunne brukes nøytralt i noen sammenheng, det vil alltid bli tilført mening gjennom måten det blir kontekstualisert på, og gjennom hvilke konnotasjoner det tegner opp. Et fenomen, og diskursen rundt fenomenet, finnes ikke *forut for* talen om det. Fenomenet, for eksempel kjønn, blir konstituert nettopp ved å bli snakket om, og slik forblir oppfinnelsen av fenomenet skjult – det gir et skinn av å ha vært der hele tiden. Kjønn og seksualitet er følgelig ikke, i Foucaults forståelse, objektive størrelser som er å finne ute i verden. Dette er, som vi skal se, noe Butler tar med seg videre i sin forståelse av kjønnets performativitet. Kjønn og seksualitet oppstår idet de snakkes om, og måten kjønn og seksualitet blir snakket om på, er gjennomsyret av makt.

Foucault anser «det naturlige», i likhet med kjønn, som noe diskursivt produsert. På samme måte er sannheten også diskursivt produsert, og således gjennomsyret av makt. (Foucault, 1976/1999). Sannheten blir følgelig ikke en motsetning til makten, ikke noe man kan gå ut i verden og finne noe «sant» som gjør det mulig å kritisere makt-vitensregimet. Objektivitet er ikke en mulighet, fordi det er umulig å innta en posisjon utenfor diskursene, og utenfor makten. Sannhet er av denne verden, sier Foucault, men ikke som noe det er mulig å avdekke og peke på. Postulatet om kjønn og seksualitet som mangfoldig er ikke mer eller mindre objektivt sant enn andre påstander. (Mortensen et.al 2008). Derimot kan kjønn og seksualitet *gjøres* mer mangfoldig, men dette betyr ikke at kjønn og seksualiteten er nærmere sin sannhet. «Vi kommer ikke utenom, bak eller under diskursene om seksualiteten. Sannheten om kjønn og seksualiteten må fortsås som et regime som gjennomsyres av makt, og som utfoldes av en produksjon en regulering og en distribusjon av spesifikke utsagt om kjønn og seksualitet». (Mortensen et.al 2008, s. 72).

I *Seksualitetens historie, viljen til viten* (1976), skriver Foucault at makt hverken eies, besittes, arves eller tilskrives. Makt kommer ikke ovenfra men alle steder fra, og er noe vi alle forvalter gjennom å tale, handle og tenke. Makten er hos Michel Foucault altså ikke noe som er å finne på et spesifikt sted. Makt blir, i likhet med diskurser, produsert og reprodusert, makt finnes ingen steder og oppstår overalt. (Mortensen et.al, 2008, s. 72). Makten hos Foucault er også forstått som produktiv – makten produserer diskurser, viten og subjekt, ved å tillate noen måter å omtale et bestemt fenomen på, og utelukke andre. Makt produserer således diskurser, og diskurser produserer subjektets tilbud for posisjonering og mulighet til å konstituere seg i verden. Men der hvor det finnes makt, finnes også motstand, og denne motstanden, motmakten, står ikke utenfor makten, men er i en uløselig forbindelse med den. (Mortensen et. al, 2008).

I analysekapitlene vil jeg undersøke makt-og motmaktdiskursen blant annet i debatten rundt den dikotomiske inndelingen av kjønn innad i homo/det skeive miljøet. I dikotomi-debatten kritiserer queertilhengerne de aktørene som vil beholde kjønnsdikotomien for å opprettholde grunnlaget for diskriminering. Dette mener de *gjøres* når homoorganisasjonen LLH anerkjenner det homoseksuelle som noe annet enn det heteroseksuelle, og kvinne som noe annet enn mann. Tilhengerne av queer mener at å bli kvitt dikotomiseringen vil være å unngå å rekonstituere makten dikotomien produserer.

Ved at kjønn og seksualitet blir produsert og vitenskapeliggjort, befinner kjønn og seksualiteten seg i noe Foucault kaller et makt-vitensregime. Gjennom makt-vitensregimet oppstår ikke bare kjønn og seksualitet, men også avvikende seksualiteter, perversiteter og «det unaturlige». Som følge av dette brukes makt til å institusjonalisere og disiplinere kropp, kjønn og seksualitet. Med utgangspunkt i kjønn, viten og makt, bruker jeg i denne oppgaven et begrep som

spiller på Foucaults makt-vitensregime. Begrepet kaller jeg Vitensposisjon, og det viser til ulike posisjoner for viten om kjønn. Jeg definerer begrepet nærmere under avsnittet om diskursanalyse. I *Seksualitetens historie. Viljen til viten* (1976) skriver Foucault under *Regelen om diskursens taktiske polyvalens*. (polyvalens: mangefasettert, diskurser som er «innbyrdes selvmotsigende og komplekst ustabile») Dette handler om hvordan makt-vitensregimet dannet institusjoner for å kontrollere perversiteter det selv hadde produsert. Diskursene produsert av makt-vitensregimet var diskurser som muliggjorde nettopp en motdiskurs, motmakt: «Homoseksualiteten begynte å snakke om seg selv, å kreve sin legitimitet eller sin «naturlighet», og ofte i et vokabular og ved hjelp av begreper som medisinen diskvalifiserte den med. Vi har på den ene siden maktdiskursen, og på den andre siden en annen diskurs som motsetter seg den» (Foucault 1976/1999, s. 113).

Queer Teori; performativitet og det diskursivt produserte subjektet

Queer teori kom som en etterfølger av lesbe- og homostudiene på 70- og 80-tallet. Den første til å navngi teorien var Teresa de Lauretis (Lauretis, 1987). Hun hadde et ønske om å skape en mer aktivistisk ånd i academia, og hun var en av de første til å bruke Foucaults seksualitetsforståelse kombinert med Lacans psykoanalytiske teorier (Mortensen et.al, 2008, s. 289-290). Queer teori stiller seg, i tråd med Foucaults forståelse av virkeligheten som diskursivt produsert, skeptisk til alt som blir forklart som naturlig. Det finnes ikke noe kjønn eller noen seksualitet forut for det som språket setter i spill. Idet vi benytter begrepene oppstår fenomenet. Verden er diskursive praksiser og verden begynner å eksistere idet praksisene oppstår, samtidig som verden er en effekt av disse praksisene (Mortensen et.al, 2008).

Kjønn er ikke bare en norm, men en praksis som produserer og regulerer kroppene normen skaper. I introduksjonen til *Bodies that matter* skriver Butler: «In this sense then, «sex» not only functions as a norm, but is part of a regulatory practice that produces the bodies it governs, that is, whose regulatory force is made clear as a kind of productive power, the power to produce – demarcate, circulate, differentiate – the bodies it controls» (Butler 1993, s. 1). Denne måten å regulere kroppene på er den produktive makten som Foucault snakker om, hvor man ved å utelukke andre måter å snakke om verden på, muliggjør en bestemt forståelse.

Butler stiller seg følgelig kritisk til oppfatningen om «det naturlige». Butler mener, i tråd med Foucaults definisjoner av diskurser, at både det «naturlige» og det «biologiske» kjønn er noe som oppstår idet vi navngir det. Butler omtaler det biologiske kjønn som *fiktivt*, et begrep med en bestemt historie som forsøker å fiksere en bestemt betydning av kjønn. Dersom kropp og kjønn er diskursive størrelser, vil det være et spørsmål om makt når vi spør om hvilke kropper som

blir forstått innenfor normen - hvilke kroppar fremstår som forståelige for oss, og hvilke gjør ikke det. Det oppstår en dikotomi; det innenfor og det utenfor. (Mortensen, et.al 2008). En annen teoretiker Butler bruker mye i sin tenkning, er psykoanalytikeren Jaques Lacan. Lacan er også viktig i psykoanalytikeren Patricia Gherovici sin teoriutvikling, og hun anvender sentrale aspekt ved Lacans tenkning. Jeg gjør rede for de aspektene ved Gherovicis teorier som er relevante for denne oppgavens analyser litt lenger ned i teksten. Jeg vil først presentere sentrale begrep i Judith Butlers tenkning som jeg anvender i mine analyser i denne oppgaven. Disse begrepene er heteronormativitet, subjektposisjon og performativitet, og jeg vil i følgende avsnitt gjøre rede for hvordan jeg bruker disse begrepene.

Heteronormativitet

Butler bruker begrep som obligatorisk heteroseksualitet, heteronormativitet og den heteroseksuelle matrisen. Jeg vil avklare disse begrepene fordi de er nyttige for de empiriske analysene jeg gjør, og jeg anvender dem når jeg analyserer. Når Butler (og jeg, i denne teksten) bruker begrepet den «heteroseksuelle matrisen», viser dette til den dikotomiske inndelingen av kjønn i kvinne/mann. Dikotomien gjør kjønnskategoriene til motsetninger, på samme tid som kategoriene knyttes til hverandre. Motsetningen skaper en forventning om at menn skal begjære kvinner, og at kvinner skal begjære menn. Denne forventningen til kvinner om at de skal begjære menn, og forventningen om at kvinner skal identifisere seg med måten andre kvinner bekrefter tilhørighet til kategorien kvinne på, kalles obligatorisk heteroseksualitet. Den obligatoriske heteroseksualiteten og den heteroseksuelle matrisen er grunnlaget for normen samfunnet blir organisert ut fra, altså det heteronormative. Ved å gi kjønn en så stor innflytelse på hvordan et menneske kan utfolde seg, får kjønn en mer avgjørende rolle enn det egentlig burde ha, i følge Butler. Den heteroseksuelle matrisen speiler en virkelighetsforståelse (og ikke en virkelighet), som begrenser den menneskelige utfoldelse. (Midttun, 2008, s. 98-99). Samfunnets strukturer organisert rundt det heteroseksuelle paret, hvor seksualiteten er institusjonalisert og kontrollert og ekteskapet regulerer produksjonen av barn, er det heteronormative. Den heteroseksuelle matrisen legger grunnlag for normer det forventes at alle følger, og denne normen er heteronormen.

Performativitet

Kjønn er ikke noe man er, men noe man gjør. Kjønn er performativt. Dette ble en slags «one-liner» fra queertilhengerne i queerdebatten her til lands. Som teoretisk grunnlag vil jeg i dette avsnittet forsøke å gjøre rede for hvordan Butler skriver om performativitet. Denne gjøren, «doing gender», hevder Butler, gjelder både

det biologiske og det sosiale kjønn (Mortensen et.al 2008). Gjennom det performative spillet blir vi til som subjekt. Handlingene og talehandlingene som er knyttet til en bestemt diskurs og en bestemt subjektposisjon, er noe vi må repetere for hele tiden å bekrefte vår tilhørighet. Denne repetisjonen er den performative sosiale teknologien. I intervjuet Birgitte Huitfeldt Midttun gjør med Butler i boken *Kvinnereisen. Møter med feminismens tenkere*, sier Butler: «Makt produserer materialitet, en materialitet som er diskursiv, slik performativitet også er diskursiv». (Midttun 2008, s. 104). Reproduksjonen av diskurser har performative aspekt ved seg, og dette uttrykkes gjennom en lovmessighet. På samme tid blir det en nødvendighet å repetere talehandlingene som knytter en til ens subjektposisjon igjen og igjen og igjen, det er altså ikke noe som kan bli gjort en gang for alle.

Nødvendigheten av å repetere er også det som åpner for muligheten til aktørskap – muligheten til å produsere noe annerledes. Ved at noe gjentas kan det aldri gjentas fullstendig identisk, og dermed ligger muligheten for forandring i subjektets repetisjoner, fordi det er en forskjellighet i hver gjentakelse. (Mortensen et.al, 2008) Butler skriver i sin artikkel *Imitation and gender insubordination*: «And if the ‘I’ is the effect of a certain repetition, one which produces the semblance of a continuity or coherence, then there is no ‘I’ that precedes the gender that it is said to perform; the repetition, and the failure to repeat, produce a string of performances that constitute and contest the coherence of that ‘I’». (Butler, 1993, s. 311). For Butler finnes altså ikke noe avgrenset, essensielt selv forut for de repetisjonene et subjekt utfører for å konstituere seg i en gitt kategori. Det at handlingen stadig må repeteres, vitner om kjønnskategoriens og selvets ustabile og usammenhengende forhold. Dette er performativitetens ontologiske effekt – subjektet både reguleres og destabiliseres gjennom de performative handlingene. (Mortensen et.al, 2008). Dette er et viktig poeng med tanke på denne oppgavens undersøkelser. I Butlers tenkning er de performative handlingene det som konstituerer subjektet. Det finnes altså ikke noe subjekt der fra før til å uttrykke en kjønnsidentitet som er «sann» eller «naturlig» for subjektet. Å gjøre kjønn i Butlers filosofi er ikke den samme gjøren av kjønn som vi møter i sosiologien, slik det er beskrevet hos for eksempel West og Zimmerman (West og Zimmerman, 1987). Å gjøre hos Butler er å konstituere seg som subjekt i en diskursivt produsert kategori med en diskursivt produsert materialitet og kropp. Konstitueringen, de performative handlingene, repeteres igjen og igjen, men aldri nøyaktig likt, altså er subjektets tilblivelse ustabil. Men kan nesten si at alle identiteter er utrygge identiteter fordi de aldri kan bli fastslått en gang for alle.

Butler skriver om drag: «Drag is not the putting on of a gender that belongs properly to some other group, i.e. an act of expropriation or appropriation that assumes that gender is the rightful property of sex, that ‘masculine’ belongs to ‘male’ and ‘feminine’ belongs to ‘female’. There is no ‘proper’ gender, a gender

proper to one sex rather than another, which in some sense that sex's cultural property» (Butler, 1993, s. 312). I dette sitatet viser hun til hvordan drag tydeliggjør at det ikke finnes noe som 'rettmessig tilhører' det ene eller det andre kjønn. Karakteristikken 'maskulin' konnoterer ikke til kategorien 'mann' på en selvsagt måte, og det 'feminine' konnoterer ikke til kategorien 'kvinne' på en selvsagt måte. Det finnes ikke noen selvsagt måte. Det finnes bare et skinn av selvsagthet som blir produsert og reproduisert gjennom subjektets performative handlinger. I analysekapitlene undersøker jeg hvordan performativiteten kontekstualiseres, og på den måten hvordan queertilhengerne forstod gjøren av kjønn.

Symbolisk kjønn, forhandlingen med det falliske

Jeg har i forbindelse med masteroppgaven hovedsakelig forholdt meg til Gherovicis seneste bok, *Transgender psychoanalysis* (2017). I denne boken er hun opptatt av Lacans forståelse av det falliske symbol. Dette er relevant for min forskning fordi det gir et interessant bidrag til hvordan det er mulig å tenke rundt den dikotomiske inndelingen av kjønn, noe jeg kommer til å undersøke nærmere i analysen.

Om fallos som symbol skriver Gherovici: : «(..)for Lacan the phallus is not the anatomical organ, but a symbol, a conceptual tool thanks to which sexual difference is introduced. While men can pretend to have it, and women can act as if they are it, both sexes have only phallus to define two different sexual identities. The phallus might exalt difference but it does not resolve it» (Gherovici, 2017, s. 31). Her viser hun til Lacan, og han definerer det falliske symbol som det som konstruerer skillet mellom kjønnene. Menn kan agere å være innehaver av fallos, kvinner kan forsøke å gestalte fallos, men begge har kun dette symbolet å definere ulik seksuell identitet ut fra. Denne tenkningen kan fungere som et supplement til noe av det Butler sier i intervjuet med Birgitte Midttun, hvor Butler snakker om at det som oppfattes som essensielt kvinnelig eller mannlig er noe som blir presset på oss fra tidlig i livet gjennom normer: «Når man snakker om å bli en kvinne, er det alltid snakk om å forhandle med maskuliniteten. Selv veldig feminine kvinner er seg bevisst hva som kan gjøre dem mer maskuline eller mer feminine. Maskuliniteten er der alltid i oss, fortrenget eller klar til å forhandles med» (Midttun 2008, s. 104). Her sier Butler, i likhet med Gherovici (og Lacan) at det maskuline blir tildelt rollen som utgangspunktet, det som stadig forhandles med. Det feminine stilles opp som det motsatte, det som kan nærme seg eller fjerne seg fra det maskuline, men gravitasjonspunktet er det falliske, maskuliniteten.

Gherovici skriver videre om hvordan den diskursivt produserte forståelsen av biologisk kjønn gjør at forhandlingene med det symbolsk falliske kollapser inn i den fysiologiske kroppen. Å bli mer eller mindre maskulin finnes ikke på et

symbolsk, men på et kroppslig, materielt nivå. Gherovici bruker Lili Elbe, protagonisten i filmen *The Danish Girl* (2015), som eksempel. Lili sier til sin kirurg: «‘This is not my body. I have to let it go’» Gherovici poengterer: «What Lili wants to let go of is her penis. She imagines that the removal of the organ will make her whole body go. Genitals and body appear conflated. Here, an ‘organ’ becomes the organon, an instrument, a means for reasoning, a system of logic» (Gherovici, 2017, s. 31). Her viser Gherovici hvordan det symbolske nivået, det falliske, faller sammen med, og blir til hele kroppen. Lilis penis blir tolket av Lili selv direkte som det falliske symbol, det som er bæreren av maskulinitet og dermed mannlighet. Dette er tema jeg undersøker nærmere i avslutningskapitlet, hvor jeg skiver om den materielle kroppen og det symbolske nivået. Gherovici følger opp teoretiseringen rundt sammenblanding av det kroppslige, fysiske og det symbolske, hvor hun skriver om Lacans uttalelse hvor han hevder transseksuelle forveksler organet med signifikanten, altså penis med det falliske. «Those instances might derive from an inability to use metaphors for those organs, and castration is no longer symbolic but Real, literalized in a removal of an actual bodily organ» (Gherovici, 2017, s. 43, 44). I denne oppgaven bruker jeg Gherovicis teorier til å undersøke det symbolske nivået hos tilhengere av queer sin praksis av queer teori.

Diskursanalyse

Diskursanalyse er å finne i den poststrukturelle tradisjonen. Strukturalistene var av den oppfatning at språket befant seg i et system som lå fast, og det var et skille mellom språkssystemet og det talte språk. I poststrukturalismen er det talte språket (og handlinger) en del av systemet, som her blir kalt diskurs. Det er anvendelsen av språket som forandrer kontekst og forskyver språkets mening. Språket og dets diskurser ligger altså ikke fast, men endrer seg etter kontekst.

Jørgensen og Phillips setter opp fire punkter for typer diskursanalyse som eksplisitt «tilhører» poststrukturalismen: 1) Språket er ikke en avspeiling av en allerede eksisterende virkelighet. 2) Språket er strukturert i diskurser, og språkets betydning kan forskyves fra diskurs til diskurs. 3) Diskursive mønster reproduseres og endres ved diskursiv praksis. 4) Reproduksjonen og endringene er det vi leter etter når vi undersøker språket satt i spill i konkrete kontekster (diskurser) (Jørgensen og Phillips 1999, s. 20 og 21). Jørgensen og Phillips benytter et eksempel for å vise hvordan diskurser representerer verden: et område oversvømmes og denne hendelsen; vannstand som stiger, er noe som skjer utenfor menneskets språklige system. Men meningstilskrivelsen til denne hendelsen vil kunne være svært forskjellig avhengig av hvilken diskurs man er en del av. Noen vil for eksempel knytte oversvømmelsen til naturfenomen. Noen vil bruke en meteorologisk diskurs, og vise til nedbør. Andre igjen kan snakke om oversvømmelsen i en religiøs diskurs – som en straff fra gud, eller som karma.

Atter andre vil omtale det samme fenomenet, oversvømmelsen, innenfor en politisk diskurs, ved å kritisere politikernes handlingsvilje til å drenere det aktuelle området, for eksempel. Hendelsen; oversvømmelsen, betyr ulike ting ut ifra hvilken diskurs man befinner seg i (Jørgensen og Phillips 1999, s. 17-18).

Når diskursanalyse skal gjøres med utgangspunkt i kjønnsdiskurs, kan man tenke at kjønn, i likhet med måten oversvømmelsen blir kontekstualisert på, heller ikke blir forstått som en ting. Kjønn er, i den poststrukturalistiske tenkningen ikke forankret i en grunnstruktur med en bestemt betydning knyttet til seg. Betydningen kjønn blir tilskrevet, blir skjøvet rundt, kontekstualisert, rekontekstualisert og forstått i konkurrerende diskurser. I min empiri kommer dette til uttrykk slik jeg har nevnt, gjennom at kjønn blir koblet til natur, til det sosiale, til dikotomi eller til ikke-dikotomi. Alle disse er ulike diskurser kjønn blir forstått i, og de eksisterer på samme tid mens de konkurrerer om å «lukke» kjønnsdiskursen. Å forsøke å lukke en diskurs er å ønske å holde betydningen fast i den respektive diskursen og på denne måten få et slags monopol på kjønn, og forvalte sannheten om kjønn.

Øivind Bratberg sammenlikner i sin bok *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2017) diskurs med vitenskapsteoretikeren Thomas Kuhns begrep paradigme. Diskursens likhet med paradigmet er tilbøyeligheten til gruppetenkning innenfor en gitt epoke. Forskjellen er at paradigmet har en hegemonisk status, mens diskursene blir, slik jeg påpekte ovenfor, skjøvet rundt, og endrer med denne bevegelsen betydning. Bratberg skriver at «(..) i større grad enn paradigmebegrepet åpner diskursanalysen for indre spenninger og dynamisk endring som er mer gradvise enn paradigmeskiftet» (Bratberg 2017, s. 35). Jeg vil tilføye at endringene ikke er bare gradvise men også samtidige, motstridende og tidvis kanskje til og med selvmotsigende. I denne oppgaven vil jeg se på ulike kjønnsforståelser hvor dette er i spill; kjønn forstått innen forskjellige diskurser, meningstilskrivelsene som blir gjort, de indre spenningene (og motsetningene) innen den enkelte kjønnsdiskurs. Ved å nærme meg empirien med et diskursanalytisk blikk, får jeg mulighet til å undersøke de eventuelle indre spenningene som Bratberg viser til.

Subjektposisjon

Butler deler i likhet med forståelsen av virkeligheten som diskursivt produsert, begrepet subjektposisjon med Foucault. En subjektposisjon er de mulighetene subjektet har til å konstituere seg i verden gjennom diskursene. En subjektposisjon kan ses som et slags tilbud, en måte å presentere seg som subjekt i verden på. Ulike diskurser gir ulike tilbud, og ved å innta en subjektposisjon i en bestemt diskurs, utelukker man i samme bevegelse andre subjektposisjoner. For eksempel kan man presentere seg i verden som en homoseksuell, heteroseksuell, som kunstner, økonom, politiker eller en drag-queen. Alle disse subjektposisjonene befinner seg i ulike diskurser. I sin bok fra 2005, *Giving an account of oneself*,

skriver Butler at subjektet gjør seg gjenkjennelig i verden uten å selv kunne etablere posisjonen hvorfra det blir lest: «Moreover, the very terms by which we give an account, by which we make ourselves intelligible to ourselves and others, are not of our making. They are social in character, and they establish social norms, a domain of unfreedom and substitutability within which our «singular» stories are told.» (Butler 2005, s. 21). Her sier hun at å gi seg til kjenne, altså å innta en subjektposisjon, er ikke noe vi har full bestemmelsesrett over. «The account», subjektposisjonene er sosialt produsert, de er diskursive, vi inntar dem, de inntar oss, og vi reproducerer dem i samme bevegelse. Det ligger derfor en grunnleggende ufrihet til grunn for hvordan subjektet konstituerer seg i verden. Videre i boken skriver hun at normene, som produseres av diskursene, ikke er noe subjektet selv rår over. De finnes der på forhånd, og deres temporære væren er ikke sammenfallende med subjektets livsløp. Diskurser endrer seg og med dem forandrer også subjektposisjonen som blir konstituert innenfor diskursen seg. (Butler 2005).

Vitensposisjon

Med utgangspunkt i forståelsen av subjektposisjoner som diskursivt produserte og som ulike tilbud subjektet kan uttrykke en identitet fra, har jeg i forbindelse med denne oppgavens analyser laget begrepet *Vitensposisjon*. En vitensposisjon er en posisjon ulike aktører i queerdebatten inntar hvorfra de sier og vet noe om kjønn. Vitensposisjonene blir synlige gjennom måter kjønn blir koblet til andre kategorier på, altså hvordan ulike kjønnsforståelser blir gjort relevante i debatten som foregår. Slik blir det mulig å tyde et mønster etter hvert som koblingene og debattene rundt kjønn utgjør en diskurs flere aktører skriver seg inn i, eller skriver frem. Vitensposisjonene i denne oppgaven blir en form for tilbud om posisjon for hva man vet om kjønn. Man kan for eksempel innta en vitensposisjon hvor man vet at kjønn er natur og biologi, eller man kan innta en vitensposisjon hvor man vet at kjønn er performativt, noe man gjør. Måten denne kunnskapen forvaltes, argumenteres for, og hierarkiseres på, trekker tråder til Foucaults makt/vitenregime-begrep. I analysene vil vi se hvordan aktører fra ulike vitensposisjoner bruker språklige virkemidler for å argumentere for sin forståelse som «den sanne» forståelsen av kjønn. Vitensposisjonene produseres av makt fundert i anerkjent (diskursivt produsert) vitenskap, og de ulike posisjonene forsøker å plassere seg så høyt opp i vitenshierarkiet, og følgelig forvalte så mye makt som mulig.

Symbolanalyse

I *Skapte Virkeligheter* (2013) av Aase og Fossåskaret blir symbol definert som et tegn, som i motsetning til for eksempel ikon med sin likhet med objektet, referer

til objektet gjennom en konsensus. Et symbol bærer en mening som vi som anvender symbolet er blitt enige om. Det finnes to måter symbol blir tolket på; gjennom denotasjon og konnotasjon. Denotasjonen er den leksikalske betydningen, definisjonen eller forklaringen på et begrep. Konnotasjon er assosiasjonene til symbolet. Aase og Fossåskaret bruker ordet blek som eksempel. Denotasjonen på blek viser til en farge, altså en lys eller en falmet farge. Konnotasjonen er assosiasjonene til «blek», det ordet blek kan bety for oss, for eksempel sykdom eller frykt. (Aase og Fossåskaret 2013, s. 144-145). Forfatterne vektlegger også symbolenes makt når vi snakker om verden, hvordan bruk av symbol med bestemte konnotasjoner kan få virkeligheten til å fremstå på en spesiell måte. For å kunne foreta en analyse, og ikke bare en gjengivelse av hva som står skrevet i empirien som foreligger, setter de opp to kriterer:

1) Å identifisere negative og positive konnotasjoner knyttet til sentrale begrep i analysen.

2) Å identifisere erfaringsfelt som blir knyttet sammen ved hjelp av metaforer. (Aase og Fossåskaret 2013, s. 148). I mine analyser av kjønnsforståelser finner jeg det svært nyttig å minne meg selv på disse to punktene, slik at det blir mulig å tolke frem måten ulike aktører i queerdebatten snakker om kjønn på, og hvilke kategorier de knytter kjønn til i den respektive kjønnsdiskursen som skrives frem.

Konnotasjoner

Ved anvendelsen av symbolanalyse er konnotasjoner sentralt når jeg analyserer min empiri. Konnotasjonene spiller en viktig rolle hva angår hvilke assosiasjoner avsenderen ønsker å gi leseren, og konnotasjonene gir begrepene som knyttes sammen positiv eller negativ ladning gjennom måtene koblingen gjøres. I koblingene, som kan se tilforlåtelige ut, forhandles det kontinuerlig om makt. Aase og Fossåskaret (2013) viser i forbindelse med konnotasjoner til det Goffman kaller «inntrykksforvaltning» (impression management), og muligheten til å manipulere virkeligheten. I sitt kapittel Semiotikk for samfunnsvitere, viser forfatterne til måten kjønnsforskjeller er blitt oppfattet på av vestlige tenkere opp gjennom historien. Forskeren Emily Martin fant i sin forskning på biologisk kjønn hvordan kvinner og menns kjønn ble beskrevet på ulike måter og med svært ulike konnotasjoner. Kvinnenes menstruasjon og overgangsalder hadde negative konnotasjoner som «ødeleggelse» og «reproduktivt sammenbrudd». Menns kjønnsfunksjoner hadde positive konnotasjoner som «fantastiske mengder sperm» og «imponerede». I min empiri finner jeg for eksempel i tekster skrevet av tilhengere av queer, at den dikotomiske inndelingen av kjønn er «snever», og den er beskrevet som «tvangsmessig». Å ikke dele kjønnene inn i dikotomien kvinne og mann blir omtalt som «frihet» og «å kunne være seg selv».

Metaforer

En metafor er et språklig bilde som sidestiller et symbol med et annet, altså $a = b$. En kategori, mann, kan for eksempel i et utsagn sidestilles med overhode. «Mannen er overhodet» er en metafor som sidestiller kategorien mann med kategorien overhode, og sier noe om mannens rolle og maktposisjon. Aase og Fossåskaret omtaler også det de kaller *strukturerende metaforer* i sin bok, og her brukes begrepet «fedreland» som eksempel. Begrepet fedreland var en viktig metafor i nasjonsbyggingen av i Norge, og sa noe om hvordan nordmenn skulle forholde seg til sin unge stat – siden landet var en far, ville innbyggerne komplementere farsstatusen med barnestatusen. Altså skulle innbyggerne i Norge forholde seg til landet slik barn forholder seg til en far. Denne metaforformelen setter forfatterne opp slik: $a:b = c:d$ (Aase og Fossåskaret 2013 s. 115). Forfatterne viser også til Lakoff og Johnson, som hevdet at metaforer ikke bare er språklige virkemidler, men at store deler av vår tenkning er metaforisk. For å forstå noens tenkemåte, er metaforer en svært viktig del av tolkning og analyse. (Aase og Fossåskaret 2013). Eksempel fra min empiri på metaforer som kan være betydningsfulle for å si noe om avsendernes forståelse av kategorien kjønn, kan vises i et innlegg forfattet av styremedlemmer i Skeiv Ungdom, hvor de beskriver organisasjonen Skeiv Ungdom som et «godt luftskip», mens LLH er en «firkantet buss». I denne metaforiseringen skrives en virkelighet frem hvor Skeiv Ungdom er en oppgradert og moderne farkost med evne til å bevege seg over store avstander, mens LLH, bussen, er kantete og bundet til å manøvrere rundt i trafikken på bakken. Et annet eksempel er fra aktører som innehar et mer konservativt ståsted, og beskriver de skeive som forkjempere for en «gudløs stat». Her sammenstilles kategoriene gudløs og stat, og således tegnes et bilde av en sivilisasjon på avveie. Å tolke metaforer er altså å se på måten erfaringsfelt blir sammenstilt på, og slik få et inntrykk av hvilken livsverden som skrives frem. (Aase og Fossåskaret 2013).

Oppsummering

Innledningsvis i dette kapitlet skrev jeg om kulturteori og hvordan denne gikk bort fra troen på at en objektiv observasjon av verden vil kunne avdekke en sannhet. Å mene at det er mulig å avdekke objektive sannheter gjennom observasjoner av fenomen i naturen, kalles innen filosofien for naturalisme. Den vitensposisjonen vi skal se legger premissene for kjønnsforståelsene i samtlige posisjoner jeg analyserer frem, har jeg kalt kjønnsnaturalisme. I denne oppgaven anvender jeg naturalismebegrepet slik Gunnar C. Aakvaag bruker det i sin artikkel *Samfunnsvitenskapen og den naturalistiske utfordringen* (Aakvaag 2010), hvor han diskuterer hvordan samfunnsvitere bør forholde seg til den nye perspektivene på hvordan mennesket fungerer. Han viser da til adferdsgenetikk, evolusjonspsykologi, sosiobiologi og nevro- og molekylærbiologi. Med begrepet

naturalisme mener jeg altså en forståelse hvorfra det blir forfektet at svarene på hvorfor menneskene er som de er og handler som de gjør, er å finne i menneskets fysiologiske, nevrologiske, kroppslige mekanismer – altså gjennom objektive observasjoner av fenomen.

Med teoriene og begrepene jeg har gjort rede for i dette kapitlet som grunnlag, vil jeg forsøke å besvare spørsmålene jeg presenterte som problemstilling i innledningskapitlet; *Hvilke kjønnsforståelser er i spill i queerdebatten? Og hvilke kjønnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer?* For å kunne besvare dette, leter jeg først etter de ulike vitensposisjonene for å finne forståelsene som var i spill *utenfor* homo/det skeive miljøet, slik at jeg kan si noe om landskapet de skeive og tilhengerne av queer manøvrerte i. Deretter undersøker jeg subjektposisjonene som er tilgjengelige innenfor vitensposisjonen de skeive skriver frem. Dette gjør jeg for å svare på det andre forskningsspørsmålet: *Hvilke subjektposisjoner er tilgjengelige som «gjører» av kjønn i måten skeive aktivister uttaler seg i queerdebatten angående kjønnspraksis?* For å kunne si noe om subjektposisjonene, ser jeg på hvilke konnotasjoner kjønn får, og hvilke metaforer og språklige virkemidler tilhengerne av queer benytter i debatten rundt kjønn og queer teori. Som vi vil se i analysekapitlene, ender jeg opp med en forståelse av at de skeives praksis bidrar til å opprettholde grunnlaget for den vitensposisjonen som får mest makt. Analysene viser at den juridisk-diskursive maktforestillingen i stor grad reproduseres gjennom de skeives forståelse og måten å omtale gjøren av kjønn på.

3 Metode

Innledning

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for materialet jeg har benyttet. Jeg diskuterer metodiske valg, og beskriver hvordan jeg har gått frem for å hente inn materiale og hvilke avgjørelser jeg har tatt for å begrense mengden data. Jeg vil også si noe om hvilke valg jeg foretok underveis i prosessen med å systematisere og analysere empirien.

I denne oppgaven bruker jeg en kvalitativ forskningsmetode. Kvalitativ metode blir brukt i forskning hvor det som studeres er prosesser som inngår i en bestemt kontekst. I kvantitative undersøkelser ser man på utbredelse og antall, mens kvalitativ metode vektlegger betydning og søker å utvikle en analytisk tilnærming og forståelse av sosiale fenomen. (Thagaard 2013 s 17-18). Jeg bruker tekstanalyse i mine undersøkelser. I min oppgave, hvor jeg har hentet tekster fra nett, har jeg en avstand til materialet da jeg ikke har kunnet påvirket det i noen grad.

Ved å anvende kvalitativ metode slik jeg gjør i min masteroppgave, får jeg muligheten til å gå i dybden for å analysere et tema ved å være tett på materialet og gjøre systematiske fortolkninger (Thagaard 2013). Dette krevde at jeg måtte foreta valg angående hvilke deler av materialet som blir vist frem i analysen, og jeg vil i dette kapitlet gjøre rede for hvilke valg som er tatt, og hvorfor. Å redegjøre for valg er noe forskeren gjør for å styrke prosjektets reliabilitet og validitet. Reliabilitet og validitet er to begrep som brukes for å si noe om et forskningsarbeids troverdighet. Reliabiliteten refererer til hvorvidt resultatet er bekreftbart, altså om en annen forsker vil kunne få samme resultat. Det har vært debattert hvorvidt repliserbarhet er relevant når det kommer til kvalitativ forskning, da dette fordrer et positivistisk syn på virkeligheten, i motsetning til det sosialkonstruktivistiske hvor data gjerne blir utviklet i samarbeid mellom forsker og informant. I kvalitativ forskning vil det å styrke troverdigheten til forskningen innebære å gjøre rede for prosessene i utviklingen av forskningsspørsmål og data. (Thagaard 2013, s 202). I denne oppgaven forsøker jeg å vise reliabilitet gjennom å beskrive forholdet mellom problemstilling og empiri, og gjennom å begrunne valg av forskningsspørsmål i forbindelse med undersøkelser av empirien.

Validiteten knyttes til forskerens fortolkninger, og hvorvidt disse kan sies å være gyldige i forhold til den virkeligheten de forsøker å si noe om. Intern validitet viser til sammenhenger innenfor den enkelte studie, mens ekstern validitet knyttes til overførbarhet, altså hvorvidt funnene i denne studien kan tenkes å ha overføringsverdi til andre områder. (Thagaard 2013 s. 205). Jeg søker å styrke

denne oppgavens validitet gjennom å redegjøre for empirien og fortolkningene av denne når jeg svarer på problemstilling og forskningsspørsmål.

Valg og begrensning av empiri

Jeg tok utgangspunkt i spørsmålene som hadde begynt å tre frem for meg under arrangementet Homohistorisk aften; hva kan ligge i forskjellen å *være* homoseksuell og å *gjøre* kjønn? Er det forskjell på kjønnsforståelsene?

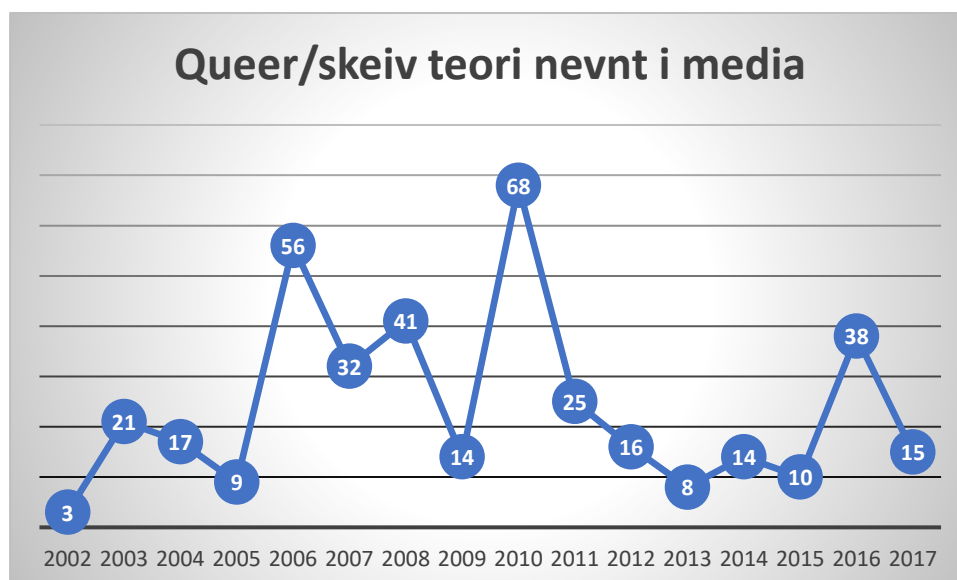
I begynnelsen av arbeidet med masteroppgaven vurderte jeg å gjøre dybdeintervju av aktører som var engasjert i LLH eller Skeiv Ungdom i den aktuelle perioden. Etter å ha tenkt litt på intervju som metode, kom jeg frem at det med stor sannsynlighet vil ha foregått en form for «kognitiv redigering» hos disse aktørene i ettertid. Vi mennesker omskriver hele tiden vår fortid etter hvor vi befinner oss i vår egen historie til enhver tid. Det er også en sjanse for at de aktuelle intervjupersonene vil ha endret sine holdninger fra da til nå, og at det ikke ville være lett å hverken huske, eller kanskje til og med erkjenne, i ettertid – hvordan man tenkte på et gitt tidspunkt. Thagaard skriver: «Personer rettferdiggjør sine erfaringer og plasserer sine opplevelser innenfor den rammen de forholder seg til». (Thagaard 2013, s. 58). Jeg tenkte derfor at jeg heller ville benytte skriftlige kilder som metode, og slik få en mer direkte tilgang til formuleringer og begrepsapparat som var i spill i tidsrommet jeg hadde valgt. Gjennom å velge tekster som allerede er produsert, får jeg som forsker en større distanse til empirien ved at jeg ikke har noen påvirkningsmuligheter på informasjonen som blir gitt i mitt møte med informanter. På samme tid krever det at jeg gjør meg kjent med landskapet og kjenner kontekst og sjanger for å kunne dekode og fortolke tekstene jeg skal analysere. Dette vil jeg komme tilbake til når jeg skriver om avgrensning av empirien og utvelging av tekster. Tekstene jeg har valgt som grunnlag for empiri er offentlige, de har vært publisert på nett eller stått på trykk i aviser. Min rolle som forsker har vært å jobbe med problemstilling og forskningsspørsmål som nettopp søker, som Thagaard skriver, å utvikle en analytisk tilnærming for å si noe om hvordan kjønn blir forstått. (Thagaard 2013).

Jeg kontaktet først homoorganisasjonene Fri og Skeiv Ungdom. Jeg fikk tilgang til deres årsrapporter så langt tilbake som disse er digitalisert, det vil si 2006 fra Fri, og fra Skeiv Ungdom fikk jeg årsrapporter fra 2010 og frem til 2016. Neste steg jeg tok var å grave frem et titalls gamle eksemplarer av homobladet Blikk for å se på ulike debatter som hadde pågått innad i homomiljøet opp gjennom 2000-tallet. Blikk kom ut første gang i 1991, og er Norges eneste magasin for homofile og skeive. De politiske uoverensstemmelsene mellom LLH og Skeiv Ungdom var både uttalte og tidvis tilspissede i flere av debattsidene i Blikk. Etter å ha fått en følelse med hvilke diskusjoner som pågikk innad i miljøet, ble det interessant å undersøke hvovidt noen av dem også hadde foregått i øvrige media, og dersom de hadde det - på hvilke måter de hadde utspilt seg? Hvilke aktører deltok, og hvordan posisjonerte disse aktørene seg? Ved å gå til øvrige media, altså aviser

som ikke var knyttet eksklusivt til homomiljøet, ble det mulig å begynne arbeidet med å tegne opp landskapet det skeive miljøet manøvrerte i og dermed lete etter svar på første forskningsspørsmål; *Hvilke ulike posisjoner angående forståelser av kjønn var tilstede i den seksualpolitiske debatten fra 2003 til 2017?*

Queer teori i media

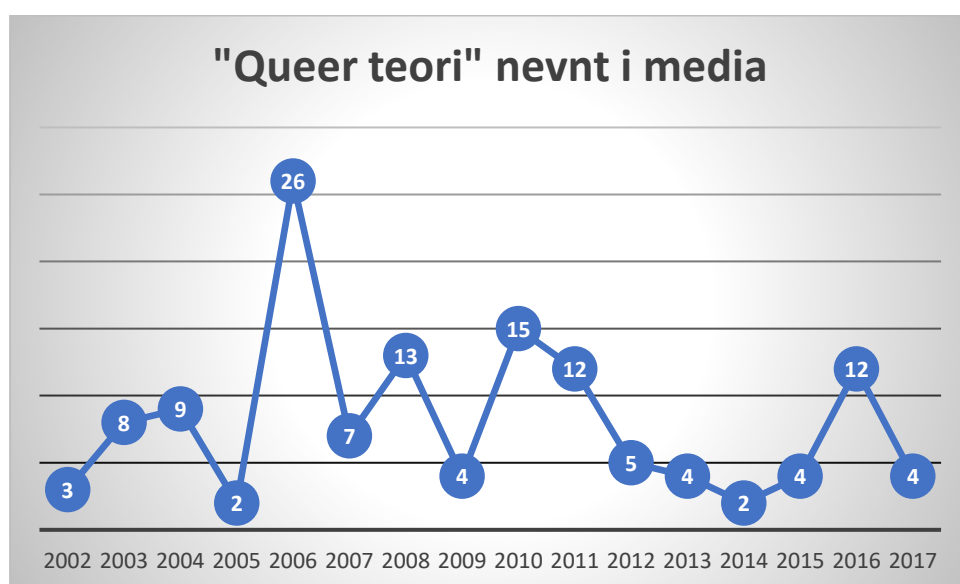
For å undersøke hvordan queerdebatten foregikk i medier utenom homomiljøet, bestemte jeg meg for å gjøre søk i mediearkivet Atekst. Her brukte jeg søkeordene «queer teori» og «skeiv teori». Jeg valgte ut tidsperioden mellom 2003 og 2017. Jeg søkte i alle aviser og tidsskrift, både rikspresse og regionalt. Jeg har her laget en enkel graf over antall treff fra perioden, og den første grafen så slik ut:

I denne grafen ser vi at det foregikk en del diskusjon rundt queer fra tidlig totusentall. I begynnelsen av perioden var det ikke mange innlegg, årene 2002, 2005, 2013 og 2015 var de «stilleste» årene. I 2003 var det noe bevegelse, og fra 2011-2017 har debatten gått ganske jevnt. 2007 og 2016 var år med mye skriving om queer i media, og 2006, 2008 og 2010 er årene hvor debatten ser ut til å ha hatt høyest temperatur. Atekst fungerer slik at alle artikler og notiser som inneholder søkeordene hentes, og mange av de samme notisene kan stå i flere aviser. Også kan saker som ikke er veldig relevante inneholde søkeordet - for eksempel var tv-programmet «Hjernevask» mye omtalt i 2010, hvor det var en polarisert og for mitt prosjekt sitt vedkommende en ganske lite givende debatt som forenklet sagt gikk på evolusjonspsykologi mot queer teori, biologi mot humaniora.

Avgrensning av empirien

Jeg bestemte meg for å benytte følgende sjangre som analysegrunnlag: intervju, kronikker og debattinnlegg. Disse er alle former hvor avsenderen inntar en tydelig posisjon og gjerne spisser sine argument for å få frem et poeng. Det vil gi mulighet for å kunne spore likheter i typer subjektposisjoner, hvilke begrep som er i spill til enhver tid, og hvilke normer som blir reproduisert. Altså hvem sier hva fra hvor i feltet. Etter å ha silt ut tekstsjangrene jeg var interessert i å bruke, ble grafen over antall treff i Atekst endret, og så nå slik ut:

Materialutvalget som er grunnlaget for analysene i oppgaven, er altså debattinnlegg, intervju og kronikker i perioden 2003 - 2017 som omtaler eller diskuterer queer teori. I denne nye grafen ser vi at årene queer var mest omtalt ikke har endret seg drastisk, men antallet debattinnlegg og intervju er lavere for samtlige år. Toppene i grafen, årene da queer ble hyppigst omtalt og debattert er årene 2006, 2008, 2010, 2011 og 2016. Dette vil gjenspeiles i utvalg jeg har gjort for analyse.

Politiske endringer i valgt tidsperiode

Før jeg gjorde empiri-utvalget i Atekst hadde jeg, som nevnt ovenfor, fått tilgang til en del årsrapporter, både fra LLH, Fri og Skeiv Ungdom. Da jeg så gjennom rapportene fant jeg at diskusjonene som pågikk i media gjenspeiler seg i homorganisasjonene gjennom endringer foretatt i politisk plattform og i arbeidsprogram. Mediediskusjonene følger også lovendringer som ble gjort. Fra årene 2006-2007 begynner begrep som kjønnsidentitet å etablere seg. Transpersoner blir innlemmet som en del av LLH sin interessegruppe i 2006, men trans er nesten ikke nevnt i årsrapporten. Heteronormativitet, destabilisering,

kjønnsuttrykk og kjønn som «sosialt konstruert» er begrep i omløp, de brukes av akademikere og av motstandere og slik jeg leser det – med ulik betydning. Når jeg sier ulik betydning, mener jeg at i den akademiske diskursen innebærer «sosialt konstruert» en forståelse av konstruktivismen som noe implisert i alle sosiale prosesser og som handler om maktforhold og språk, mens det hos noen av kritikerne kan se ut til å ha blitt lest som, og presentert i en slags «punchline» - «kjønn er bare noe vi gjør» og at dette gjelder kun kjønn og seksualitet. I teorikapitlet redegjorde jeg for kjønn som performativt, og jeg kommer også tilbake til «kjønn som noe vi gjør» i analysen, både i forbindelse med tilhengerne av queer og de som uttrykte tydelig motstand.

I 2008 er det mye diskusjon rundt ekteskapsloven før denne blir vedtatt, og konservative kritikere frykter at queer teori skal destabilisere hele insititusjonen ekteskap. I perioden 2010 til 2016 begynner transproblematikken å gjøre seg gjeldende, begreper som kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er gått inn i et slags hverdagsvokabular. Transpersoner er i denne perioden nevnt konsekvent i LLHs årsrapporter i motsetning til foregående år, hvor det bare forekom i forbindelse med internasjonale prosjekt. Det er også nedsatt et transutvalg som arbeider spesielt med transpersoners rettigheter og helsetilbud. I 2012 er det bestemt at LLH skal skifte navn, dette blir utsatt, og trer i kraft i 2016 når de blir til *Friforeningen for seksualitets- og kjønns mangfold*. I 2017 vedtas loven om endring av juridisk kjønn. I de siste årene frem mot navneskiftet debatteres det en del rundt hva diskriminering er, og den dikotomiske kjønnsforståelsen blir kritisert og debattert. Dikotomisk kjønn, ikke-dikotomisk kjønn og debatten rundt kjønnets sannhet, hva er det kjønn egentlig *er*, var et omdreiningspunkt i disse siste årene. Jeg undersøker denne debatten nærmere i analysekapitlene, og ser på hva argumentene var for og imot den dikotomiske inndelingen, begrunnet både ut fra det naturlige, det sanne og det pragmatiske.

Systematisering av empirien

Etter hvert som jeg ble kjent med materialet, begynte jeg å gjenkjenne ulike posisjoner aktører inntok når de snakket om kjønn i forbindelse med queer teori. Jeg leste gjennom materialet flere ganger for å få øye på mønster som kunne befinne seg der, og som kunne tenkes å være utgangspunkt for å begynne å systematisere empirien. For eksempel la jeg merke til hvordan flere aktører gjerne koblet kjønn til natur, der hvor andre koblet det til normer og sannhet. Dikotomi og ikke-dikotomi og ulike begrunnelser for å forstå kjønn dikotomisk eller ikke-dikotomisk, var også et mønster jeg syntes tok form. Både Thagaard (2013) og Aune (2008) poengterer i sin omtale av kvalitativ metode forholdet mellom systematikk og intuisjon. Ved å lese, notere, skrive og lese igjen, kan noen innsikter (om man har litt flaks), komme som «lyn fra klar himmel». Jeg må innrømme at det for min del var sørgelig få lynnedslag i denne prosessen, men

gjennom å lese og bla i materialet og tilbringe de «lange timer» som Aune skriver om, begynte det, også for meg som fersk forsker, å utpeke seg noen posisjoner ulike aktører snakket om kjønn fra. Med utgangspunkt i disse posisjonene sorterte jeg avistekstene i fire bunker. Prosessen med å dele empirien inn i bunker med ulike kjønnsforståelser har langt fra vært, i likhet med alt annet i denne oppgaven, en ren og ryddig linje fra a til b. Empiribunkenes inndeling har vekslet i antall, fra tre til fire til fem, og jeg har underveis i prosessen vektlagt ulike nøkkelord og kriterier for å avgrense hva som definerer en bestemt kjønnsforståelse. Da forskningsspørsmålene begynte å ta form, fikk jeg etter hvert noen komponenter til å bygge et slags kompass som jeg kunne følge i dette landskapet av queerpolitisk debatt. Jeg leste tekstene i materialet mitt, og jeg leste artikler om queer teori og artikler av queerteoretikere. Gjennom denne frem-og-tilbake-bevegelsen mellom empiri og teori begynte jeg å få en ide om hvilke spørsmål det var nødvendig å søke svar på for å besvare problemstillingen min. Disse spørsmålene var: hvordan så det homo/queerpolitiske landskapet ut? Hvilke kjønnsforståelser kunne jeg gjenkjenne som var i spill? Hvilke subjektposisjoner var mulige for gjørere av kjønn?

De ulike kjønnsforståelsene var utgangspunktet for de fire bunkene jeg delte empirien inn i, og disse leste jeg gjennom hver for seg. Jeg hadde laget et skjema for hver bunke, og i dette skjemaet noterte jeg ned hovedpoeng, nøkkelord, hvilke andre kategorier aktørene knyttet kjønn til, og hovedargument. Her fant jeg slik jeg nevnte ovenfor, begrep som natur, argument for kjønnets dikotomi eller ikke-dikotomi, kjønnets normer og kjønnets sannhet. Etter å ha detektert de ulike begrepene, analyserte jeg hvert av de nøkkelordene som var hyppigst i bruk i hver enkelt bunke, for å se om de respektive innleggsforfatterne befant seg i riktig bunke. Underveis i denne prosessen måtte noen av tekstene flytte bunke. Dette fordi de, til tross for et tilsynelatende likt standpunkt med andre som argumenterte for «det skeive», benyttet koblinger i sin kjønnsforståelse som egentlig i like stor grad understøttet for eksempel de som leser kjønn som natur/biologi.

Denne oppgaven har hatt mange tråder. De har laget både flettverk og knuter underveis, og spunnet frem og tilbake mellom problemstilling, tema, forskningsspørsmål hvor eventuelle funn ikke vil svare på problemstillingen, og deretter endring av problemstilling. Dette var, slik kvalitativ forskning gjerne er, en tidkrevende prosess, men også en svært givende prosess, og en måte å systematisere materialet på som hjalp meg til å avsløre mine egne tattforgittheter. For eksempel hadde jeg ikke forventet å finne det biologiske som en nærmest adskilt sfære i queertilhengernes kjønnsforståelse. Jeg hadde regnet med at aktørene som argumentene for kjønn som sosialt ville se det materielle som diskursivt produsert, og ikke begrunne sosialt kjønn med utgangspunkt i kroppen og biologiens «sannhet». Dette kan naturligvis ha sammenheng med landskapet de manøvrerte i og hva de ble nødt til å imøtegå i den offentlige diskusjonen. På

grunn av masteroppgavens begrensninger er det ikke rom for akkurat den analysen i denne oppgaven.

Situering i feltet

Om forskerens tilknytning til miljøet som studeres, skriver Thagaard at det kan være en fordel dersom forskeren er en som er innenfor miljøet, fordi hun eller han sitter på erfaring og kunnskap om tema som studeres. En mulig bakside kan være at forskeren ikke får øye på det som avviker fra hans eller hennes egne erfaringer, og dermed viser seg mindre åpen for ny kunnskap. (Thagaard 2013, s. 206). Jeg er selv innenfor miljøet jeg i hovedsak gjør analyser fra i denne oppgaven, altså det homofile/skeive miljøet. Med bakgrunn fra en kort periode i styret til Fri Midt-Norge, og med erfaringer fra miljøet jeg undersøker forståelsene av kjønn innenfor, vil min tilnærming til materialet nødvendigvis bli preget av denne tilknytningen.

Å reflektere over egen posisjon i forskningsprosessen kan ifølge Thagaard være en felles utfordring for både kvalitativ og kvantitativ forskning. Dersom en kvantitativ undersøkelse innebærer å svare på spørreskjema for eksempel, vil måten spørsmålene er formulert på kunne påvirke hvordan de blir besvart (Thagaard, 2013). På samme måte vil jeg, som en innside-forsker på det skeive miljøet, kunne stille forskningsspørsmål som leder til det svaret jeg antar jeg vil finne. Utfordringen med å holde blikket så åpent som mulig, har jeg valgt å møte ved å gjøre et grundig metodisk arbeid i denne oppgaven. Ved å la empirien selv gi meg komponentene som skulle bygge kompasset for å navigere i dette landskapet, har jeg fått en åpnere prosess, og dermed en mulighet til å arbeide for å styrke oppgavens troverdighet. Jeg har forsøkt å være så åpen overfor materialet som mulig, og også holde bevisstheten om mine egne mulige blindsoner. Hvilken litteratur jeg har lest tidligere og min bakgrunn i det skeive miljøet er likevel noe som vil ha påvirket mine tolkninger.

Å velge analysegrepene jeg har valgt- diskurs- og symbolanalyse, som jeg har gjort rede for i teorikapitlet, legger også føringer for hvilke funn jeg har gjort. Et annet analysegrep ville funnet en annen historie – brukt andre komponenter til å bygge kompasset- enn det mitt analysegrep legger til rette for. Jeg finner det nyttig å bruke analysegrepene diskursanalyse og symbolanalyse fordi dette er to grep som gir meg mulighet til å belyse det jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven. Diskursanalysen legger til rette for å undersøke konteksten og tegne opp landskapet debatten foregikk i, og symbolanalysen gir en inngang til å se på hvilke måter kjønn ble knyttet til andre kategorier, ved å se nærmere på konnotasjoner og metaforbruk. Jeg vil ikke anse meg selv som en queer aktivist, selv om jeg tilhører det skeive miljøet. Min interesse befinner seg i det teoretiske

perspektivet på aktivisme og queer praksis, jeg er opptatt av å følge debatten og er spent på hvor den går.

4 Kjønnnsforståelser i homo- og queerpolitisk debatt

Innledning

For å svare på problemstillingen; *Hvilke kjønnnsforståelser er i spill i queerdebatten? Og hvilke kjønnnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer?* vil jeg først undersøke hvilke posisjoner angående kjønnnsforståelse som skrives frem i debattene som pågikk rundt queer teori i perioden 2003-2017. Den kronologiske rekkefølgen på sitatene jeg tar for meg, har jeg satt opp slik at jeg i dette første kapitlet analyserer sitat fra begynnelsen og fra slutten av endringsperioden. De fleste er fra tidlig 2000-tall, med to unntak fra 2010 og 2013, og de siste er fra helt på slutten av perioden, 2017. Jeg har valgt å gjøre det slik for å tegne opp landskapet debatten foregikk i, og for å vise at det ikke har vært noen jevn «utvikling», hvor årsaken til endringene kan forklares enkelt, for eksempel ved et generasjonsskifte. Kampen om kjønnets «sannhet» pågår fortsatt, og slik jeg leser debatten i dag, er samtlige av posisjonene jeg identifiserer iløpet av denne analysen fortsatt i spill.

Jeg skisserer opp debattlandskapet i mitt materiale ved å se på ulike måter aktørene i debatten snakket om kjønn på. Ut fra dette vil jeg navngi noe jeg har kalt vitensposisjoner. Med begrepet vitensposisjon mener jeg posisjonen hvorfra ulike aktører mener det er mulig å si noe og å vite noe om kjønn. Jeg vil undersøke forståelsene argumentene impliserer ved å se på hvilke andre kategorier aktørene relaterer kjønn til. Som vi skal se, står disse vitensposisjonene både i motsetning til - og i forbindelse med, hverandre. I sitateksempelene har jeg ikke navngitt innleggsforfatterne, dette fordi jeg ikke er opptatt av person, men av *posisjon*. I kapitlet vil jeg vise hvordan kjønn blir knyttet til biologi. Når det er snakk om biologi, er det i denne sammenhengen ikke bare kropp og fysiologiske kjennetegn, men også henvisninger til naturen og til dyreriket. Naturen, det biologiske kjønn og heteroseksualiteten som nødvendighet for reproduksjon, blir vist til som en slags siste instans. Vi skal se at kjønn knyttes til naturen og naturens orden, til dyreriket og naturens *u*orden, til skaperverkets struktur og til kroppens fysiologi gjennom å vise til genitalia (det ytre), og hjernens struktur (det indre).

Kjønnsnaturalisme

En av observasjonene jeg har gjort ved systematisk lesning av tekstene i materialet mitt, er at kjønn i mange tilfeller blir knyttet til natur. Kjønn blir, fra denne posisjonen i mitt materiale, forstått som noe man kan si og vite noe om ved å peke

på biologiske karakteristikk. Jeg har derfor valgt å kalle denne vitensposisjonen kjønnsnaturalisme. Innledningsvis skrev jeg at forståelsen av kjønn forankret i det sosiale som en *motsetning* til kjønn forankret i biologien, reproducerer den dikotomien biologien målbærer. Når den dikotomiske forståelsen av kjønn målbæres ved å vise til naturen og dyreriket, er det muligheten for reproduksjon det blir vist til. Når dikotomien argumenteres for ved å peke på fysiologiske attributter, er det kropp, kjønnsorganer eller hjernens konstruksjon det blir vist til. Vi skal se at disse konnotasjonene trekkes frem som indikasjoner for at «sannheten» om kjønn og seksualitet er å finne i biologien, og at det dermed finnes et endelig svar på hva kjønn og seksualitet egentlig er. For å undersøke hva denne posisjonen innebærer, har jeg stilt følgende spørsmål: På hvilke måter knyttes kjønn til natur? Hva blir trukket frem som sentrale aspekter? Hva tas for gitt?

Det første sitatet jeg bruker som analyseeksempel er hentet fra Klassekampen. Dette sitatet er illustrerende for hvordan aktører som er skeptiske til queer setting på spissen for å uttrykke motstand mot forståelsen av kjønn som sosialt konstruert. Innleggsforfatteren viser frem to vitensposisjoner i dette sitatet: de som ser kjønn som natur på den ene siden, og kjønnsforskerne som ser kjønn som sosialt konstruert på den andre siden. Innleggsforfatteren tydeliggjør sitt synspunkt hvor han forstå kjønn som knyttet til natur, og naturen blir beskrevet som noe uimotsigelig:

På Blindern finnes en gjeng som forsker på kjønn. Det verste de veit er noen de kaller «biologister», altså de som på død og liv vil trekke inn natur'n. Vi må be om forståelse for at alle disse forstyrrende elementene bare koddet til forskningen. Men Natur'n er ond og hensynsløs, en du ikke koddet ustraffa med. Natur'n slår tilbake når du minst aner det og driter tynt i anklager om mobbing eller diskriminering. (Klassekampen 23.09.2006)

Naturen blir her lest som den gjeldende grunnloven, og naturens grunnlov blir koblet til kjønn og biologi ved å poengtere at diskriminering ikke vil bli tatt hensyn til. Det sentrale for kjønn som biologisk i dette sitatet er referansen til naturen og dennes evne til å «slå tilbake». Innleggsforfatteren viser til kjønnsforskerne på Blindern som avvisende til biologien og naturen, og slik jeg forstår ham, avvisende til det naturlige. Ved å vise til kjønnsteoretikere som «en gjeng som forsker på kjønn», gir han inntrykk av at dette er en gruppe det ikke er verdt å ta spesielt seriøst. Kjønnsforskerne blir forstått som å ha sterke aversjoner mot dem som måtte hevde at biologien spiller en rolle angående kjønn, altså «biologistene». Biologi og biologisk kjønn blir i dette sitatet knyttet til naturens orden, og i naturens orden er det den sterkeste rett som gjelder. Ved å bruke formuleringer som at naturen ikke er en du koddet ustraffa med, gis et inntrykk av at kjønnsforskerene forbryter seg mot naturens orden ved å være opptatt av for eksempel diskriminering, noe forfatteren mener naturen ikke tar hensyn til. Det kan leses som en tattforgivenhet at det finnes former for diskriminering som er

fundert i naturen, og dermed har sin rettmessige plass. I dette sitatet kobles kjønn til naturens orden.

I neste sitat skal vi se at kjønn også koblet til naturens *uorden*, og argumentasjonen om seksuelt mangfold også i dyreriket, til tross for nødvendigheten av reproduksjon. Sitatet er hentet fra en tekst i Adresseavisen, det er et intervju med daværende leder i LLH Trøndelag. I dette intervjuet diskuteres kjønn og seksualitet i naturen som en parallell til menneskenes liv, og deres brudd med det heteroseksuelle. Å bli tiltrukket av samme kjønn blir her forklart som naturlig fordi det også finnes eksempel på sammekjønnsseksualitet i dyreriket. LLH-lederen omtaler i forbindelse med en utstilling på naturhistorisk museum:

- Den viste at mange dyr har seksuelle tendenser både litt til høyre og venstre i ny og ne, uten at atferden deres kan tas til inntekt for hetero- eller homoseksualitet. Slik er det også med menneskene. På grunn av reproduksjonen er det store flertallet tiltrukket av det motsatte kjønn, men innefor det er variasjonen stor og overgangene flytende. Blant det viktige med queer-teorien, er å stille spørsmål ved absoluttene. (Adresseavisen 25.06.2010)

I dette sitatet knyttes kjønn og seksualitet til naturen og til dyreriket. Ved å observere dyrs adferd blir det trukket en direkte linje til menneskers adferd. Den heteroseksuelle relasjonen blir forklart ved med reproduksjon og nødvendigheten av å bringe artens gener videre. Å ha seksuelle relasjoner mellom individer av samme kjønn tas ikke til inntekt for homofili i dyreriket, og kan heller ikke gjøre det når det kommer til mennesker. Lederen refererer til queer teoris agenda om å stille spørsmål ved absoluttene, og får således på sett og vis knyttet queer teori til naturen ved å vise hvordan det heller ikke blant dyr finnes avgrensede, definerte seksualiteter. Her knyttes kjønn til natur ved å se til dyreriket og lese menneskelig adferd inn i dyrs adferd. En tattforgitthet i denne tilnæringsmåten er at dyr og mennesker kan opptre som hverandres forklaringsmodeller, dyrs seksuelle adferd som referanse til menneskers seksuelle adferd og en form for naturliggjøring av denne. Reproduksjonen og den heteroseksuelle relasjonens tattforgitte naturlighet dukker ikke bare opp i forbindelse med henvisninger til dyreriket. Argument som understøtter kjønnsdikotomien er også å finne i menneskekroppens indre, ifølge aktørene som inntar vitensposisjonen kjønnsnaturalisme. I neste sitat er det hjernens anatomi det blir skrevet om. Hjernen blir brukt for å argumentere for en opprinnelig heteroseksualitet, og for å vise til hvordan kjønn og seksualitet egentlig skal være. I en artikkel med tittelen *Homofile tar avstand fra queer teori* blir det vist til denne forskningen:

Det er grundig påvist at det i menneskets hjerne er anatomiske forskjeller i hypotalamus, den regionen i hjernen som blant annet styrer seksuell atferd. HOMOFILI: Glover anerkjenner høyt den respekterte, amerikanske nevrologen Simon LeVay som i 1990 obduserte hjernene til 19 homofile og 16 antatt heterofile menn. Han fant at størrelsen

til det samme området i hypotalamus i homofile menns hjerner ligger i snitt nærmere det man finner hos heterofile kvinner. (Stavanger Aftenblad, 10.06.2010)

I dette sitatet er kjønnsnaturalismen representert ved en hjerneforsker som sier at det er biologiske forskjeller på hjernene til homofile og (antatt) heterofile menn. Det blir hevdet at homofile menns hjerne ved studie av spesifikke områder likner mer på kvinners hjerne enn på heterofile menns. Her blir kjønn knyttet til hjernens fysiologi. I forskningsarbeidet det vises til, forsøker de å finne årsaken til homoseksualitet, altså er det en tattforgitthet at «utgangspunktet» er heteroseksualitet, og at hjernen *egentlig* er heteroseksuell. Homofile menns hjerne likner kvinners, og tiltrekkes følgelig av andre menn. Kjønn ser ut til å bli forstått som noe fast forankret i hjernens nevrologiske strukturer, og følgelig som en konstant. Hjernen og dens eventuelle annerledeshet er det som blir trukket frem som sentralt i dette eksempelets kobling mellom biologi og kjønn.

Kjønn blir også knyttet til kropp og til natur gjennom menneskekroppens ytre karakteristika. I neste sitat blir naturen og kroppen vist til også når innleggsforfatteren snakker om kjønn som en sosial konstruksjon. Naturen knyttes til kjønn og dets sosiale aspekt gjennom hermafroditisme, tvetydige kjønnskarakteristika. Her blir det vist til at dikotomisk kjønn ikke nødvendigvis er en uomtvistelig sannhet biologisk, og følgelig ikke bør være det sosialt:

I slike tilfeller [hermafroditter] kan det være mer naturlig å vektlegge sosiale heller enn biologiske skiller mellom kjønnene, og når mann/kvinne tilsløres, blir det enda vanskeligere å kategorisere seksualitet etter dikotomien homo/hetero. (Klassekampen 20.03.2006)

Her refererer innleggsforfatteren til hermafroditter og kjønnsopererte, og sier at det i slike tilfeller er mer naturlig å vektlegge sosiale heller en biologiske skiller mellom kjønnene. Dette mener han vil tilsløre dikotomien mellom mann og kvinne, og følgelig mellom hetero og homo. Her kobles kjønn til biologi via kjønnsorganenes karakteristika, og det blir argumentert for at det biologiske kjønn ikke er dikotomisk. Biologisk tvetydige kjønnskarakteristika kan gjøre det mer naturlig, skriver forfatteren, å vektlegge sosialt kjønn. Å gjøre skillene utydelige mellom mann/kvinne, vil få følger for skillet mellom homo/hetero. En tattforgitthet i et slikt utsagn kan være at ikke-binaritet og sosialt kjønn vil kunne få større aksept dersom det blir støttet opp av en forklaringsmodell hvor biologien ligger til grunn. Å tegne opp en dikotomi mellom det biologiske og det sosiale forekommer fra flere hold i debatten. Biologien blir enten sett som et nøytralt felt, som i sitatet ovenfor, eller biologien blir ryddet til side som et felt uberørt av maktspill, hvorpå det sosiale blir snakket om som stedet hvor kultur og politikk har innvirkning.

Jeg skrev innledningsvis at forståelsen av kjønnet som forankret i det biologiske som en motsetning til kjønnets forankring i det sosiale, er med på å reprodusere den juridisk-diskursive maktforestillingen. Følgende sitat er et eksempel hvor det blir tegnet opp en dikotomi mellom det biologiske og det sosiale. Her settes biologien på en måte til side, og når den er ryddet unna, kan det argumenteres for sosialt kjønn:

En mer radikal queer tenker vil hevde at enhver form for kjennetegn og særpreg ved kjønn, utover det rent biologiske, er konstruksjoner. Disse konstruksjonene hevdes å være skapt av de til enhver tid makthavende i kulturenes historie, gjerne som en undertrykkende makthandling fra flere generasjoner patriarkat. (Bergens Tidende 02.05.2006)

Her sier forfatteren at radikale queerteoretikere anser kjønn for å være konstruert, utover de særpregene som er rent biologiske. Maktsystemene foholder seg til den sosiale delen av kjønnet, mens biologien blir vist til som noe «rent». Når forfatteren ordlegger seg slik, får jeg inntrykk av at biologien ikke er en del av det konstruerte, og følgelig ikke et av feltene makthandlinger kan bli utøvd. Biologien blir altså ikke ansett for å være en del av konstruksjonen kjønnspekt kan utøves innenfor. En viktig tattforgitthet her, er biologiens nøytrale posisjon, hvor den får være et felt uberørt av kulturen den produseres innenfor. Jeg forstår biologien i denne vitensposisjonen som å ligge til grunn for hva kjønn er. Dette biologisk grunnleggende er uimotsigelig, og det er når kjønn blir lokalisert i kategorien «konstruert», at trøbbelet og forståelsen av kjønn som potensielt kan skape kaos oppstår. Kjønn blir kategorisert som biologi gjennom å vise til biologien og forståelsesrammene biologien er satt opp innenfor, som adskilt fra det diskursivt produserte, «konstruerte» kjønn.

I andre innlegg ser biologien ut til ikke å bare være nøytral, men også mer eller mindre gudegitt:

Jeg er av dem som mener en slik drøm er et mareritt. Men heldigvis tror jeg konstruktivistene slåss mot vindmøller. For det er ingen tvil om at skaperverket har en heteroseksuell struktur. (Dagen 03.07.2010)

Drømmen forfatteren viser til, er drømmen om et samfunn hvor alle er bifile og kjønn ikke betyr noen ting, noe han anser for å være queer-tilhengerne sin agenda. Han viser til kjønnsforskere som konstruktivister og bruker en litterær referanse til Don Quijotes irrasjonelle kamp mot vindmøllene. Kjønn blir i dette sitatet knyttet til selve skaperverket, og dette skaperverket har en gitt, heteroseksuell struktur. Her forfektes en nærmest gudegitt heteronormativitet, skaperverket (og gud) legger grunnlaget for hva kjønn kan være og hvordan det kan gjøres. Dersom selve strukturen er heteroseksuell, finnes det to kjønn som skal forholde seg til hverandre i heteroseksuelle relasjoner fordi det er sånn det *er*. Det konstruerte i

dette sitatet viser ikke til maktsystem og patriarkat, men til vindmøller, altså noe som egentlig ikke finnes, en ren illusjon uten rot i det som blir ansett for å være virkelig – det heteroseksuelle skaperverket. Det heteroseksuelle skaperverket er her likelydende med det som i forrige sitat ble kalt den «rene» og grunnleggende biologien.

I vitensposisjonen jeg har betegnet som kjønnsnaturalisme, blir kategorien kjønn koblet til biologi på ulike måter. Kjønn blir koblet til biologi gjennom å vise til naturen og naturens orden, og til naturens *u*orden ved å peke på dyrs seksuelle adferd. Kjønn blir også knyttet til biologi ved å gå *inn* i menneskekroppen og studere hjernen. Det blir vist til menneskehjernens konstruksjon, og hevdet at hjernens *egentlige* funksjon og struktur tilstreber heteroseksualitet. Homofili blir forklart som et avvik fra hjernens opprinnelige måte å fungere på. I et sitat fra kjønnsnaturalistene målbæres muligheten til å vektlegge sosialt kjønn gjennom å vise til kroppen ytre kjennetegn, genitalia. Ved å bruke hermafroditter og biologisk ikke-dikotomi som eksempel, blir det argumentert for at forståelsen av kjønn som sosialt vil være «naturlig».

Et annet innlegg viser til alle aspekt ved kjønn som konstruert av de som til enhver tid sitter med makten, med *unntak* av biologi. Også i denne posisjonen blir det biologiske kjønn tildelt en rolle som det rene og grunnleggende, mens potensialet for å «lage uro» i kjønnskategorien befinner seg på overflaten, i det sosiale. Å gi biologisk kjønn en slik posisjon, det rene, er noe jeg leser som et mulig ønske om å kunne fastholde en endelig sannhet om hva kjønn dypest sett *er*. I en slik oppfatning blir det sosiale kjønn på en eller annen måte alltid nødt til å forholde seg til det grunnleggende, *egentlige* kjønn – det biologiske. Naturen og biologien blir således en form for grunnmur, og det sosiale kjønn er det som konstrueres oppå denne grunnmuren. Vitensposisjonen kjønnsnaturalisme får som vi har sett mange forankringspunkt, og i min empiri er det denne posisjonen som ser ut til å bli tilskrevet mest makt. Både aktører som argumenterer for kjønn som dikotomisk og aktører som argumenterer for kjønn som ikke-dikotomisk, benytter biologien som en form for siste instans.

Noe av årsaken til kjønnsnaturalistenes insistering på kjønn som naturlig, kan det tenkes at vi finner ved å se til aktørene kjønnsnaturalistene argumenterer mot i sine utsagn. Posisjonen i motsatt ende av debatten har jeg valgt å betegne som kjønnskonstruksjonisme. Kjønnskonstruksjonistene argumenterer for kjønn som sosialt konstruert, og de forstår kjønnsdikotomien som potensielt diskriminerende og en begrensning for menneskelig utfoldelse. Jeg vil nå gå videre i analysen ved å undersøke denne opposisjonelle vitensposisjonen.

Kjønnskonstruksjonisme

Jeg observerer i tekstene i materialet mitt at kjønn også blir forstått som sosialt konstruert. LLH endret navn i 2016 fra LLH – Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner til *FRI- Foreningen for kjønns-og seksualitetsmangfold*. Den politiske plattformen fikk en tydelig skeivere profil. I dette delkapitlet vil jeg undersøke hvordan aktører som poisjonerer seg i vitensposisjonen jeg har kalt kjønnskonstruksjonisme argumenterer. Jeg viser hvordan kjønn blir sett som et spekter, og på hvilke måter aktørene argumenterer *mot* kjønnsdikotomien og *for* å oppheve kategoriene. For å undersøke hva kjønnsforståelsen kjønnskonstruksjonisme impliserer, har jeg stilt følgende spørsmål: Hvordan knyttes kjønn til det sosiale? Hva betyr mangfold i denne sammenhengen? Hva ligger til grunn for å ønske en forståelse av kjønn som sosialt og mangfoldig, fremfor en dikotomisk anordning?

Mangfold er et begrep som går igjen blant de skeive aktivistene. Mangfold er omtalt i Skeiv Ungdoms politiske plattform, og mangfoldsbegrepet ble en del av organisasjonsnavnet da LLH skiftet navn til *Fri – foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold*. Et eksempel på innlegg hvor mangfold løftes frem som kjønnsforståelse er følgende tekst, skrevet av en landsstyreprerentant og en landsstyredelegat i Skeiv Ungdom. Teksten stod på trykk i homobladet Blikk i forbindelse med debatten som kom i kjølvannet av Skeiv Ungdom sin mangfoldsparagraf og den påfølgende diskusjonene rundt kjønnskvoltering i organisasjonen:

LLH har alltid ønsket å putte folk i båser og å kjempe for en gruppe sine rettigheter. Da Skeiv Ungdom i fjor vedtok mangfoldsparagrafen, var dette for å ta høyde for spekteret av kjønnsidentiteter og krydrede variasjoner av skeive mennesker der ute. Det er ikke sånn at man kan dele inn skeivingene i kvinne og mann, homofil og lesbisk. Der ute finner du et fargerikt mangfold av alle slags fantastiske mennesker som definerer seg i alle retninger. (Blikk 05.09.2006)

Forfatterne argumenterer for å ta høyde for spekteret av kjønnsidentiteter heller enn å sette folk i bås, slik de mener LLH gjør. Skeiv blir brukt for å betegne en egen kategori, og innenfor denne skeive kategorien finnes det ikke noen dikotomisk inndeling av kjønn eller seksualitet. Forfatterne fremstiller det skeive gjennom måten de ordlegger seg på, som noe nærmest eksotisk. De bruker adjektiv som *krydrede* og *fargerike* for å beskrive hvilke typer skeivinger som er å finne der ute. Måten kjønn knyttes til det sosiale og ikke-dikotomiske på i dette sitatet kan likne måten andre tekster argumenterer for dikotomisk kjønn. Forfatterne skriver at det fargerike mangfoldet befinner seg der ute, altså er mangfoldet det som kommer til syne dersom man går ut i verden for å avdekke hva det er som befinner seg der. Vi så liknende argument for kjønnsdikotomi i sitatene i forrige delkapittel, hvor man ved å undersøke det grunnleggende i naturen og menneskekroppen ville avdekke det motsatte – nemlig dikotomien, en

verden bestående av biologisk kjønn inndelt i kvinner og menn (og unntaksvis hermafroditter). Kjønnsmangfold i herværende sitat viser til kjønn som et spekter, og ikke som klart avgrensede kategorier. Grunnlaget for å fremme denne kjønnsforståelsen er å unngå å gjøre det forfatterne mener LLH gjør, nemlig sette folk i bås. Forfatterne velger derfor å omtale kjønn som et spekter av kjønnsidentiteter, heller enn kategoriene kvinne/mann og homo/hetero.

Et annet eksempel på tekst som argumenterer for ikke-dikotomisk forståelse av kjønn er dette innlegget fra Klassekampen:

Homobevegelsen kan med sin identitetspolitikk komme i skade for å opprettholde grunnlaget for diskriminering, nemlig en essensialistisk kategorisering av mennesker.(..)Dikotomien mann/kvinne er en politisk og kulturell konstruksjon(..) Vi kan imidlertid begynne med å nyansere og åpne opp dikotomiene: Grensene kan flyte over i hverandre, og vi kan slik motarbeide stereotypier knyttet til opplevd kjønn og seksualitet. (Klassekampen 20.03.2006)

Her sier forfatteren at LLHs identitetspolitikk er med på å opprettholde grunnlaget for diskriminering, fordi kategoriseringen av mennesker gjennom å definere seksuell legning på den måten LLH gjør, er essensialistisk. Ved å la grensene for kjønnsdikotomiene flyte over i hverandre vil man kunne løse opp stereotypier knyttet til kjønn og seksualitet. Kjønn blir knyttet til det sosiale gjennom å argumentere for at det er en politisk og kulturell konstruksjon, altså en anordning det er opp til oss som praktiserer – og dermed opprettholder – å endre på. Å ønske en slik ikke-dikotomisk kjønnsforståelse springer her ut fra ønsket om å komme bort fra det forfatteren mener er grunnlaget for diskriminering, som er å kategorisere mennesker. Kvinne/mann og homo/hetero er en essensialistisk forståelse av mennesket, og ved å oppløse dikotomiene vil man kunne unngå denne essensialiseringen. Tradisjonell frigjøringskamp blir av flere debattanter ansett for å opprettholde diskrimineringsgrunnlaget for å undertrykke kvinner og homoseksuelle. Her er et eksempel:

Der tradisjonell frigjøringskamp har vært basert på identitetspolitikk av typen «jeg er homo og stolt av det», kamp for like rettigheter og kvotering, opphever queer teori kategorier som homo og hetero, kvinne og mann. Frigjøringen består i å slippe å definere seg. (Klassekampen 10.03.2006)

I dette sitatet omdefineres begrepet frigjøring. Fra å skulle komme ut av homoskapet og være stolt av det, bør frigjøring bety at man slipper å definere seg innen en bestemt kategori. Queer teori blir i dette sitatet forstått som en teori hvor man opphever kategoriene hetero og homo, kvinne og mann. Forfatteren leser følgelig ikke queer teori som en måte å se både biologisk og sosialt kjønn som diskursivt produserte strørelser, men som noe som skal oppheve kategoriene. Forfatteren mener at dersom man slipper å definere seg, vil vi unngå

essensialiseringen av mennesker som identitetspolitikken blir beskyldt for å utøve, og kjønn og seksualitet vil være et mangfold heller enn en dikotomi. Grunnet for å ønske en ikke-dikotomisk forståelse er økt frihet. Å bli frigjort er å ikke måtte definere seg som kvinne eller mann, homo eller hetero.

Fra vitensposisjonen jeg kaller kjønnskonstruksjonisme blir det blant annet hevdet at mennesker er noe mer enn dikotomiene kvinne/mann og homo/hetero. De som blir kategorisert som skeivinger beskrives som et fargerikt mangfold. Kjønn blir forstått å være et spekter, og på dette spekteret er menneskene *seg selv*. Dette kjønnspekteret, det ikke-dikotomiske, er noe som hevdes å finnes «der ute» fra kjønnskonstruksjonistenes hold. Dette er ikke ulikt hvordan det dikotomiske er noe som hevdes å finnes «der ute» fra kjønnsnaturalistenes ståsted. Kjønn blir fra kjønnskonstruksjonistene kategorisert som sosialt ved å si at kjønn er en kulturell og politisk konstruksjon, og kategoriene bør flyte over i hverandre. I et sitat blir det uttalt at dikotomiene homo/hetero og kvinne/mann ikke bør være kategorier i det hele tatt. Frihet, i denne forståelsen, er ikke å være fri til å definere seg som homofil uten å bli diskriminert, men å være fri til ikke å definere seg. Altså ikke fri *til* å være en kategori men fri *fra* å være en kategori. Fra kjønnskonstruksjonistenes ståsted truer dermed homoorganisasjonenes identitetspolitikk den mulige friheten fra kategoriene ved nettopp å basere seg på kjønns- og seksualitetskategoriene. Jeg vil derfor videre se på vitensposisjonene som befinner seg på dette homopolitiske ståstedet, og undersøke hvordan det blir argumentert for kjønnskategoriens grunnleggende nødvendighet. Finnes det andre enn kjønnsnaturalistenes argumenter for kjønnsdikotomi? På hvilke grunnlag ønskes dikotomien opprettholdt fra homopolitisk hold? Hva er målet med å beholde kjønnsinndelingen slik?

Kjønnspragmatisme

I mitt materiale har jeg til nå vist forståelsen av kjønn som naturlig og kjønn som sosialt, og disse vitensposisjonene har jeg kalt kjønnsnaturalisme og kjønnskonstruktivismen. Når kjønn blir argumentert for som naturlig, blir det vist til biologien som det grunnleggende, og at det dermed er ønskelig å beholde kjønnsdikotomien fordi det er slik det *er*. Kjønnskategoriene er et faktum, en del av naturens orden. Kjønn som sosialt blir argumentert for ved å vise til kjønnskategoriens begrensning av menneskelig utfoldelse, og for vårt behov for frihet, i denne sammenheng en frihet fra kjønn. Fra homopolitisk standpunkt finnes det argument for å beholde den dikotomiske inndelingen mellom mann og kvinne og homo og hetero. Her er det altså ikke friheten fra kjønnskategorien som er anliggende, men friheten på vegne av kjønnskategoriene. Jeg kaller denne vitensposisjonen kjønnspragmatisme. For å drive politikk og rettighetskamp på vegne av noen, trengs kriterier for hvem som tilhører gruppen. Å ikke skulle operere etter klare inndelinger, fortrinnsvis de som allerede er i spill;

mann/kvinne, hetero/homo, vil potensielt kunne undergrave det arbeidet som er gjort på vegne av homoseksuelle. Daværende leder i LLH sentralt kom med denne uttalelsen i forbindelse med diskusjonen om å oppheve kjønnsdikotomien:

- Hittil har ikke LLH vært klar for å erstatte kategoriene homo, hetero og bi med «queer» eller «skeiv». Organisasjonen har tatt utgangspunkt i båsene siden den startet opp i 1948 og en grunnleggende endring vil ikke skje over natta. (..)- Rettighetskampen er ikke fullført ennå, men det er ikke langt igjen. Jeg ser for meg at vi beholder kategoriene fram til vi har oppnådd like rettigheter. (Klassekampen 10.03.2006)

I dette sitatet mener lederen for LLH at kampen for homofiles rettigheter må kjempes til kampen er fullført, og at det deretter kan være aktuelt å oppheve kategoriene. Kategoriene er nødvendig frem til rettighetene er på plass. Lederen ønsker å opprettholde kjønnsdikotomien for å fullføre rettighetskampen. Her blir kjønn forstått som kategorier som må eksistere frem til et bestemt tidspunkt, altså når homofile har rettigheter på linje med heterofile. Når kampen er fullført, kan kategoriene, altså dikotomien, oppheves. En slik påstand impliserer i mindre grad forståelsen av makt som noe som reproduseres og finnes overalt. Makten ser ut til å være lokalisert i lovverk og paragrafer, og ved å endre lovene, kan like rettigheter oppnås. Lederen viser til organisasjonens historiske kamp, som har tatt utgangspunkt i båsene. Ved å resonnerer slik, kan man også få inntrykk av at det ligger en form for normativitet også i denne kjønnsforståelsen, «det er slik det alltid har vært», altså argumenteres detfor dikotomien gjennom å vise til en form for tradisjon. Kjønn er pragmatisk fordi det definerer gruppen man driver politikk på vegne av, og det er med på å gi kontinuitet i det homopolitiske arbeidet.

Å trekke historiske linjer og vise til hvordan ting alltid har vært, blir gjort i flere sammenhenger i min empiri, og, som vi skal se senere, også fra andre vitensposisjoner. Et intervju det blir vist til flere ganger i løpet av debatten, er intervjuet hvor Kim Friele, en av homohistoriens og homokampens mest profilerte, omtaler queer teori som akademisk onani. Om mangfoldsparagrafen, som Skeiv Ungdom vedtok i 2006, og den påfølgende debatten om å oppheve kvotering sier hun dette:

- Jeg mener det er noe møl. Man trenger kvotering. Vi er to kjønn og livene til kvinner og menn arter seg forskjellig (..) Jeg er feminist - og min erfaring er at man ikke får noen god bevegelse ved å forholde seg til bøker og hjernegymnastikk. (Klassekampen 11.03.2006)

I dette sitatet blir det vist til hva et mennesker *er*. Mennesker *er* to kjønn, og livene til disse to ulike kjønnene arter seg på ulike måter. Å ha en god organisasjon slik Friele ser det, krever å forholde seg til realitetene, og ikke til abstrakt teori. Kjønnsdikotomien er i denne forståelsen en nødvendighet for å få en god organisasjon som forholder seg til erfaringer basert på virkeligheten heller enn

bøker. Å beholde den dikotomiske kjønnsinndelingen vil gangne både kvinnekamp og homokamp, fordi kjønnsdikotomien, som finnes der ute i verden, legger føringer for hvordan livene til kvinner og menn arter seg. Den dikotomiske inndelingen av kjønn blir en objektiv sannhet det er mulig å avdekke, altså et likhetstrekk med vitensposisjonene som er å finne hos kjønnsnaturalistene. Et annet innlegg i denne forbindelse er dette fra Dagsavisen, hvor forfatteren er skeptisk til skeiv teori og ikke-dikotomisk forståelse av kjønn:

Kjernen er det faktum at skeiv teori, skeive begreper og det totalt udefinerte etter min mening har tatt mye av fokuset bort fra det viktige rettighets- og likeverdsarbeidet som bedrives av for eksempel LLH og Skeiv Ungdom. I tillegg mener jeg at begrepet skeiv bidrar til å usynliggjøre lhbt-personer som gruppe. (Dagsavisen 18.03.2013)

Innleggsforfatteren mener terminologien som kommer med skeiv teori stjeler oppmerksomheten fra likeverdsarbeidet og arbeidet for rettigheter. Skeive begrep blir beskrevet som totalt udefinerte, de har altså ikke de klare grensene dikotomien det opereres med i homoorganisasjonene har. Å opprettholde kjønnsdikotomiene blir i denne forståelsen viktig for å fortsette likeverdsdebatten, og for å bidra til synliggjøringen av lhbt-personer. Det kjønnspragmatiske her er altså at kjønn må være avgrenset fordi rettighetsarbeidet avhenger av det, og fordi lhbt-personer er en gruppe som finnes der ute. Lhbt-gruppen finnes, og den er enten synlig eller usynlig, beroende på hvorvidt skeive begrep er i spill eller ikke.

I vitensposisjonen jeg har gitt navnet kjønnspragmatisme, blir kjønn forstått som nødvendig for å kunne drive politikk. Politikken har vært drevet, og skal drives videre, på vegne av gruppen som består av homoseksuelle. Aktørene i denne vitensposisjonen viser til kategorier som nødvendige, og kategorier som noe de har erfart *er* der ute i verden. Kjønnsdikotomien blir også forstått som noe som objektivt finnes og som må taes hensyn til fordi dikotomien legger grunnleggende føringer for hvordan menneskers liv arter seg. Å ta hensyn til kjønnsdikotomi er nødvendig dersom det skal være mulig å drive organisasjonsarbeid på vegne av gruppene som trenger det. Å oppheve dikotomien vil usynliggjøre gruppene av «de andre».

Hittil har analysene av mitt materiale resultert i at jeg har navngitt tre posisjoner hvorfra kjønn blir forstått og forklart og «visst noe om». Disse tre er: Kjønnsnaturalistene, hvor kjønn blir forklart som naturens orden, gjennom eksempel som dreier rundt kropp og biologi. Deretter kjønnskonstruksjonistene hvor kjønn blir forklart som en kulturell konstruksjon, ved å bruke eksempel som viser til kjønn som et spekter og ikke som strengt dikotomisk. Og jeg har navngitt kjønnspragmatikerne, hvor kjønn blir ansett for å være nødvendig for politisk arbeid, og det blir vist til både organisasjonshistorie og usynliggjøring av minoritetsgrupper.

Den siste vitensposisjonen jeg vil se på i forbindelse med opptegningen av landskapet queerdebatten foregikk i, er en posisjon jeg har kalt kjønnsdogmatikerne. Kjønnets nødvendighet i denne posisjonen er ikke slik som hos kjønnspragmatikerne, hvor kjønnsdikotomien finnes på grunn av den strukturelle anordningen. Hos kjønnsdogmatikerne ser det heller ut til at den strukturelle anordningen finnes på grunn av kjønn. Altså struktur på grunn av kjønn, i stedet for kjønn på grunn av struktur.

Kjønnsdogmatisme

I materialet mitt finner jeg også argumenter for kjønn hvor kjønn er ansett for å være grunnlaget for normer og normenes betydning for samfunnet. Det blir lagt vekt på kjernefamilien, kjernefamiliens verdier, og dens viktige rolle i samfunnet. Kjernefamilien bestående av mor og far er et av argumentene for å holde på den dikotomiske kjønnsinndelingen mann/kvinne fra kjønnsdogmatikernes synspunkt. Kjønnsdikotomien blir forstått som noe grunnleggende *sant* (i stedet for naturlig), og andre anordninger enn den heteronormative anses som en trussel mot denne sannheten. For eksempel stod dette i et innlegg i forbindelse med loven om endring av juridisk kjønn som trådte i kraft den 01.07.2017:

Og prinsipielt blir konsekvensene de samme enten man går inn for valgbart juridisk kjønn eller innføring av ett eller flere nye kjønn. Det handler om fundamentet for vår sivilisasjon, det handler om sannheten selv.(..) Det hele startet med den kjønnsnøytrale ekteskapsloven og opphevelsen av det biologiske bånd mellom foreldre og barn. Med begrepet medmor ble løgnen en del av vår lovgivning, kjønn mistet sin betydning.(..)Hva få våger å stille spørsmål ved, er hvor langt en slik gudløs sekulær stat kan være villig til å gå for å nå sine ideologiske mål. Når sannheten benektes, står alle nedbrytende krefter til disposisjon. (Dagen 10.06.2016)

I dette sitatet blir kjønn knyttet til sannhet. Å velge et annet kjønn enn det som ble tildelt ved fødsel, er i konflikt med sannheten. Videre blir sannheten gitt rollen som fundament for det siviliserte samfunn. Her kan det tenkes at det motsatte, det den gudløse, sekulære staten som det blir referert til, beveger seg i retning av, er noe innleggsforfatteren vil betegne som mer usivilisert. Å fjerne seg fra sannheten er å fjerne seg fra det som er nødvendig for å ha et fungerende samfunn. Videre i innlegget henviser forfatteren til den kjønnsnøytrale ekteskapsloven som har opphevet det biologiske båndet mellom foreldre og barn. Begrepet «medmor» blir referert til som en løgn, og denne løgnen er blitt en del av lovgivningen. Altså beveger lovgivningen, og dermed samfunnet og sivilisasjonen som helhet seg, bort fra sannheten og i retning løgnen, når den dikotomiske anordningen av kjønn forrykkes. Forfatteren skriver at kjønn mister sin betydning med det nøytrale ekteskapet, og å forandre på lovverket som regulerer kjønn og seksualitet blir fra dette synspunktet ansett for å benekte sannheten. Sitatet konkluderer med at alle nedbrytende krefter står til disposisjon når man går bort fra sannheten, altså den

dikotomiske kjønnsdelingen. Nedbrytende krefter svarer på påstanden lenger opp i sitatet om at kjønns sannhet er grunnlaget for sivilisasjonen. Ved tap av kjønnet som normgivende går også sannheten, og med den, det gode, siviliserte samfunn tapt.

Kjønn som sannhet trenger ikke nødvendigvis referere til biologiens tilsynelatende rene og nøytrale felt for å kobles til sannheten. Det neste sitatet viser (også her i likhet med kjønnsnaturalistene) en forståelse hvor biologien og det sosiale, her representert ved «følelser», er en dikotomi. Kjønn er sannhet, følelser er følelser:

Den nye loven forkaster forståelsen av konseptet sannhet. Når det mest grunnleggende med mennesket, oppfattelsen av hvem vi er, skal være et resultat av våre følelser, forstår vi at det ikke lenger gir mening å snakke om sannhet. (Vårt Land 11.06.2016)

I dette sitatet blir sannheten oppfattet som meningsløs dersom det skal være mulig å endre kjønn juridisk til et annet enn det som ble tildelt ved fødsel. Kjønn blir sidestilt både med oppfattelsen av hvem vi er, og med det mest grunnleggende ved mennesket. Innenfor denne forståelsen blir kjønn definerende for menneskets identitet og det mest grunnleggende ved mennesket. Sannheten er grunnleggende for sivilisasjonen og for organiseringen av samfunnet, kjønn er grunnleggende for hvem vi er. Når identiteten skal være følelsesbasert, blir sannheten meningsløs. I dette sitatet er det mulig å lese både forståelsen av sannhet og forståelsen av kjønn som positivistiske størrelser. Et individs kjønn kan defineres og bli gitt som entydig svar, det samme kan sannheten. De er begge størrelser det er mulig å gå ut i verden og avdekke. Jeg forstår forfatteren slik at sannheten om kjønnet er det som må opprettholdes dersom det skal være mulig å holde fast på det mest grunnleggende med mennesket. Det dikotomiske blir sant, og det biologisk gitte kjønn blir sant.

Å endre kjønn eller å opprette sammekjønnede ekteskap, blir i neste sitat ansett for å være både følelsesstyrt og i konflikt med fornuften:

Ekteskapsloven slår nemlig fast at normen om ekteskapet mellom mann og kvinne ikke er bedre enn ekteskapet mellom to av samme kjønn.(..) Medmor skal ha samme relasjon til barn som far har. Medmor kan med andre ord bytte plass med far.(..) Dette får konsekvenser for hvordan vi definerer kjønn. For om det ikke er forskjell på kjønn i ekteskapet, kan det heller ikke være det ellers. Dermed har man fått beredt grunnen for å si at kjønn ikke henger sammen med om du er født som mann eller kvinne. Kjønn er utelukkende et resultat av hva du selv føler du er. Juridisk kjønn skilles fra biologisk kjønn. Alle med en viss fornuft vil vite at et slikt skille er umulig. Så for at dette skal kunne selges og aksepteres må det inn i en kontekst hvor det er moralsk riktig. I denne saken gjøres det under dekke av personer med kjønnsinkongruens. (Dagen 17.04.2016)

Her viser forfatteren til sammenhengen mellom ekteskapsloven og loven om endring av juridisk kjønn. Når to mennesker av samme kjønn kan gifte seg,

oppløses normen, det normale, som er at ekteskap inngås mellom mann og kvinne. Resonnementet videre er at en felles ekteskapslov konstaterer at det ikke er forskjell på kvinne og mann i rollen som forelder, og at dette er årsaken til at kjønn må bli definert på en annen måte. Forfatteren understreker enda en gang at grunnen er beredt for den nye loven. Jeg har inntrykk av at denne innleggsforfatteren forstår arbeidet for lovendringene som en beregnet strategi fra venstresiden og dem forfatteren lenger oppe i sitatet kaller «den skeive bevegelsen». Disse aktørene blir ansett for å berede grunnen for endring av juridisk kjønn ved å kjempe for sammekjønned ekteskap. Når kjønn ikke skal bety noe i ekteskapet, kan det heller ikke bety noe ellers. Dette oppfatter forfatteren tydelig som noe ufornuftig. Alle med en viss fornuft, skriver han, vet at et slikt skille (mellom juridisk og biologisk kjønn) er umulig.

Innleggsforfatteren peker også på at dersom dette skal selges inn og bli akseptert, må det bli satt i en kontekst hvor det kan bli oppfattet som god moral. Jeg synes det er interessant at forfatteren velger å bruke formuleringen om skillet mellom juridisk og biologisk kjønn som noe som må 'selges'. Queer tankegang blir i flere innlegg karakterisert som individualistisk og liberalistisk, altså også i konflikt med den faste, tradisjonelle samfunnsordenen. Videre blir det påpekt at den nye lovgivningen benytter seg av transpersoner for å virke moralsk, den bruker personer med kjønnsinkongruens som *alibi*, et begrep forfatteren selv bruker videre i innlegget sitt. Han viser til en studie fra UiO hvor tallene for denne gruppen er 0,08 promille for menn og 0,03 promille for kvinner. Innleggsforfatteren skriver at denne gruppens «lidelse brukes for å bryte ned normen om at kjønn er naturgitt og biologisk bestemt». En slik argumentasjon er også sammenfallende med vitensposisjonen jeg analyserte helt i begynnelsen av dette kapitlet – kjønnsnaturalisme. Jeg velger likevel å plassere dette sitatet under kjønnsdogmatisme, da hovedargumentet er kjønn som en strukturerende rolle. Forfatteren skriver frem kjønn som nødvendig for opprettholdelsen av kjernefamilien, og for farsrollen som han mener ikke kan erstattes av en medmor. Kjønn som samfunnsorden bør opprettholdes fordi det er i tråd med fornuften, og det å kunne endre kjønn eller la kjønn være ubetydelig i ekteskapet, er ufornuftig.

Fra kjønnsdogmatikernes ståsted er kjønnsdikotomien ikke bare natur og grunnleggende biologi. Kjønnsdikotomien er noe sant, og den er utgangspunktet både for hvem mennesket grunnleggende sett er, og for det siviliserte samfunn. Homofil ekteskapslov hvor foreldrerollene ikke skal utfylles av kvinne og mann, men to av samme kjønn, er en trussel mot sannheten. Å endre sitt juridiske kjønn er også en trussel mot sannheten. Endring av juridisk kjønn blir vist til som ufornuftig, og det blir forstått som å rukke ved samfunnets normer og moral, og i ytterste konsekvens, det siviliserte. Å beholde kjønnsdikotomien er å beholde sivilisasjonen.

I likhet med kjønnsnaturalistene finnes det hos kjønnsdogmatikerne en dikotomisk inndeling mellom kjønn som sannhet/(biologi) og det som er følelser/(sosialt). Dette gir inntrykk av en form for hierarkisering av vitensposisjonene. Aktørene som viser til natur og biologi og det som *er*, altså sannheten, snakker om det *virkelige* kjønn. De som snakker om kjønn som sosialt, kjønnskonstruksjonistene, snakker om et slags «kjønn på overflaten», kjønn som følelser. Også de som argumenterer for en queer forståelse av kjønn er med på å opprettholde denne dikotomien ved å omtale det biologiske som «rent», for så å peke på makt som noe som utøves kun i det kulturelle, politiske, sosiale feltet.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tegnet opp fire vitensposisjoner jeg mener var i spill i debatten rundt queer mellom 2003 og 2017. En vitensposisjon er en betegnelse jeg bruker for å si noe om ulike posisjoner aktører inntok hvorfra det ble forklart – og visst noe om, kjønn. Jeg har identifisert fire ulike vitensposisjoner: Kjønnsnaturalisme, kjønnskonstruksjonisme, kjønnspragmatisme og kjønnsdogmatisme.

I vitensposisjonen kjønnspragmatisme ble kjønn kategorisert som natur. I utsagn hvor det biologiske kjønn ble vektlagt, ble biologi koblet til naturen, til dyrs adferd og til kjønnsorganer eller hjernens anatomi. Begrepet *naturlig* ble gjerne brukt i forbindelse med biologisk kjønnsforståelse.

Deretter så jeg på kjønn som sosialt konstruert, og jeg kalte denne vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme. Her var holdningen til den dikotomiske forståelsen i stor grad skepsis til essensialiseringen mange av forfatterne mente ble en følge av det politiske rettighetsarbeidet. Å bli definert som det ene eller det andre ble ikke ansett for å være frihet, frihet ble forstått som å kunne velge hvem man vil være.

Fra vitensposisjonen som fikk navnet kjønnspragmatisme, ble det uttalt at dikotomisk kjønn var en politisk nødvendighet. Kjønnsdikotomi ble forstått som uunngåelig i forbindelse med homofiles rettighetskamp. Å bevare dikotomien kvinne/mann og homo/hetero var grunnleggende for å kunne drive politikk på vegne av en definert gruppe. Det ble også argumentert med at det er slik det *er* - kvinner og menn har alltid hatt ulike liv, og det er noe man må forholde seg til.

Fra den siste vitensposisjonen, de jeg kalte kjønnsdogmatikerne, ble det vist til det nødvendige og normative og tradisjonelle ved kjønn. Kjernefamilie og foreldreroller ble nevnt, og kjønn ble sett som noe grunnleggende ved mennesket. Kjønn ble også forstått som noe sant. Denne sannheten var noe de mente ble

fornektet dersom man for eksempel lot homofile par inngå ekteskap, eller vedtok lovendringer som gjorde det mulig å forandre juridisk kjønn.

Jeg har nå tegnet en skisse av landskapet queerdebatten foregikk i, og vist hvilke kjønnsforståelser som var i spill i debatten rundt queer teori. Dette har jeg gjort ved å analysere frem ulike vitensposisjoner, som er posisjoner hvorfra man sier og vet noe om kjønn. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på skeive aktivisters forståelse av ikke-dikotomisk kjønn ved å undersøke deres innlegg i queerdebatten. Avslutningsvis vil jeg vise to ulike eksempel på hvordan skeive aktivister snakker om sin egen subjektposisjon som «gjørere» av kjønn i et ikke-dikotomisk rammeverk.

5 Ut av skapet, inn i det skeive landskapet

Innledning

Som vi har sett, var det flere kjønnsforståelser i spill i queerdebatten mellom 2003 og 2017. For å finne svar på andre del av min problemstilling; *Hvilke kjønnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer?* vil jeg i dette kapitlet undersøke det skeive landskapet nærmere. For å få med flere nyanser skal jeg i dette kapitlet bevege meg fra å se på vitensposisjoner til å se på subjektposisjoner. Å snakke om kjønn som noe man gjør, fant jeg i vitensposisjonen jeg kalte kjønnskonstruksjonisme, og jeg vil undersøke aktørene som skriver seg inn i denne vitensposisjonen. Dette gjør jeg fordi jeg er interessert i å se nærmere på praksisen av queer teori og de mulige kjønnsforståelsene som ligger til grunn for praksisens art. I følgende kapittel ønsker jeg å undersøke hvordan kjønnskonstruksjonistene skriver frem ulike subjektposisjoner når de snakker om kjønn som ikke-dikotomisk. Forskningsspørsmålet jeg vil besvare her er: *Hvilke subjektposisjoner er tilgjengelige som «gjører» av kjønn i måten skeive aktivister uttaler seg i queerdebatten angående kjønnspraksis?*

Det er mulig å tenke seg LLH og de som ville videreføre en tradisjonell homokamp, det jeg kalte kjønnspragmatisme, på den ene siden, og Skeiv Ungdom og de som ønsket en queer tilnærming og ikke-dikotomisk forståelse, kjønnskonstruksjonisme, på den andre siden. Fra kjønnskonstruksjonismens hold ble det, som vi så i sitatene i foregående kapittel, hevdet at dikotomien setter folk i bås, den er essensialistisk, og den kan komme i skade for å opprettholde grunnlaget for diskriminering. De som ville videreføre tradisjonell homokamp, aktørene i posisjonen jeg kalte kjønnspragmatisme, var av den oppfatning at ikke-dikotomisk kjønnsforståelse undergravde rettighetsarbeidet og usynliggjorde lhbt-personer som gruppe. De som argumenterte for kjønnspragmatisme ønsket å opprettholde inndelingen mann/kvinne og homo/hetero, mens aktørene fra posisjonen kjønnskonstruksjonisme ønsket å bli kvitt denne dikotomiske inndelingen slik at man selv kan velge kjønn. «Kjønn er performativt» og «kjønn er noe vi gjør», er utsagn som var hyppig i omløp i debatten. Aktørene i posisjonen kjønnskonstruksjonisme skriver om å gjøre kjønn og om det ikke-dikotomiske ved flere anledninger i min empiri. Hvilke alternativer til subjektposisjoner skrives så frem hos de som befinner seg i vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme, «gjørerne» av kjønn?

Det instituerende subjekt. Å skape kjønnskategorier

En av forståelsene jeg har observert tilhengere av queer har av det kjønnede subjekt, er å tenke subjektet som en skaper av kjønnskategorier. Jeg kaller denne subjektposisjonen Det instituerende subjekt. I denne subjektforståelsen springer kjønnskategorier ut fra subjektets vilje. For å undersøke denne måten å forstå subjektet som gjør av kjønn på, har jeg spurt: Hvilken meningstilskrivelse får «kjønn er noe vi gjør» innen denne forståelsen? Hvordan skaper man sitt eget kjønn? Hva er forståelsen av subjektets mulighet for aktørskap sett fra dette ståstedet?

kjønn skal ikke skape hva mennesker er, men omvendt(..) jeg vil applaudere enhver som jobber for alles rett til å forme og konstruere sitt eget kjønn etter egen vilje. (BergensTidende 02.05.2006)

Her skriver forfatteren at det er mennesket som skal skape kjønn og ikke omvendt. «Å gjøre kjønn» i denne sammenhengen er å skape kjønn. Dersom jeg skal tolke rollen subjektet blir tildelt i dette utsagnet, vil jeg argumentere for en forståelse av subjektet som et opphavssted, et utgangspunkt hvorfra man kan skape det kjønn som er ønskelig. Å skape kjønn blir også vist til som å forme og konstruere kjønn etter egen vilje. Subjektets frihet er subjektets mulighet til selv å konstruere, instituere, sitt kjønn slik det selv vil. Her leser jeg subjektets mulighet for aktørskap som nærmest uinnskrenket, et subjekt som kan skape, forme og konstruere. Å skape egne kjønnskategorier er i denne forståelsen er rett alle har. Så hvordan skaper man kjønn? Et av innspillene viser til språket som konstituerende for virkeligheten:

Heldigvis har vi muligheten til å skape mye av vår virkelighet, og det gjør vi ikke minst gjennom språket. Derfor må også språket være gjenstand for granskning og nytenkning. Hva gjør vi for eksempel med virkelighetsopplevelsen når vi deler egenskaper inn i «mannlige» og «kvinnelige»? Jeg foretrekker å bruke betegnelsen «personlige» egenskaper. Det gir større rom for frihet. Frihet fra kjønnsfordommene. (Klassekampen 31.08.2006)

Her viser forfatteren til hvordan vi skaper kjønn gjennom språk. Å la være å definere egenskaper som tilhørende en bestemt kategori vil bidra til frihet. Å gjøre kjønn i denne forståelsen vil si å gjøre kjønn gjennom talehandling, eller, i dette spesifikke sitatet – *ikke* gjøre kjønn i talehandling. Forfatteren løfter frem en mer nøytral måte å vise til subjekt på, nemlig ved personlige egenskaper heller enn kjønnede egenskaper. Subjektets mulighet for aktørskap kan for eksempel være å bruke språk på en slik måte at kjønn ikke blir hierarkisk overordnet andre karakteristika. Å unngå kjønn av egenskaper gir frihet fra kjønnsfordommene.

Kjønnskategorier blir innen forståelsen av subjektet som en fri skaper av kjønn beskrevet som en fordom. Andre steder beskrives kjønnskategoriene som snevre, eller som følgende sitat, et mulig hinder:

I Skeiv Ungdom skal ingen føle at deres kjønn på noen måte skal være et hinder. I Skeiv Ungdom er du ikke bare en kvinne, en mann, en homofil eller en lesbisk, du er deg med alt dette måtte innebære. (Blikk 05.09.2006)

Forfatterne, to delegater fra Skeiv Ungdom, skriver frem en subjektforståelse hvor kjønn og seksualitet ikke er mer definerende enn andre personlighetstrekk. Innlegget stod på trykk i forbindelse med debatten rundt mangfoldsparagrafen som ble vedtatt. Mangfoldsparagrafen innebærer blant annet å ikke bruke kvotering i organisasjonen, fordi kjønn ikke skal ha betydning. Å skape sitt eget kjønn slik disse aktørene uttrykker det, kan leses som «å være deg selv med alt dette måtte innebære». Slik jeg tolker denne forståelsen er det her et subjekt som *er* før det i neste omgang skaper kjønnskategoriene. Dette er en subjektforståelse hvor jeg leser subjektets frihet som friheten til å skape seg selv og sitt kjønn. Man kan tenke seg at subjektet i denne forståelsen besitter en form for essens, en kjerne, som kan komme til uttrykk gjennom den identiteten subjektet skaper.

En annen frihet subjektet blir tildelt fra tilhengere av queer i queerdebatten, er subjektet som fritt til å velge. I denne subjektposisjonen er ikke subjektet instituerende ved at det konstruerer og skaper sitt kjønn, men det er operende, subjektet velger mellom allerede eksisterende kjønnsidentiteter. Jeg vil nå se nærmere på valgfriheten og subjektposisjonen valgfrihet skriver frem i det jeg har kalt det operende subjekt.

Det operende subjekt. Å velge mellom kjønnskategorier

I denne forståelsen blir subjektet i stedet for det skapende, skrevet frem som det velgende. Kjønn blir følgelig ikke noe som oppstår fra subjektet, men noe som finnes der ute, og som subjektet kan velge å identifisere seg med eller ikke. Jeg kaller denne subjektposisjonen Det operende subjekt. Det operende subjektet har valgfrihet. For å undersøke denne forståelsen nærmere, vil jeg forsøke å svare på følgende spørsmål: Hvilken meningstilskrivelse får «å gjøre kjønn» i denne forståelsen? Hvilken subjektforståelse impliserer valgfriheten? Hva er valg av kjønnskategori uttrykk for?

Å velge mellom ulike alternative kjønnskategorier blir for eksempel argumentert for ved å vektlegge viktigheten av frihet:

Jeg mener rett og slett at vi alle må få lov til å være den vi selv har lyst til å være, at vi må få identifisere oss med det kjønn vi har lyst til. Videre skal vi når som helst kunne få lov til å definere oss over til et annet eller tredje kjønn og at lovverk og regler skal tilrettelegge for dette. (Bergens Tidende 02.05.2006)

Her vektlegger forfatteren at vi må få være den vi vil være. Kjønnsideidentitet er noe vi velger ut fra lyst og ønske. «Å gjøre kjønn» i denne forståelsen handler om lyst og valg. Slik jeg leser dette utsagnet er ikke subjektet nødvendigvis åstedet for sin kjønnskategori, det blir ikke fremhevet som skaperen av kjønn, men som velgeren. Kategoriene ser ut til å i større grad befinne seg utenfor subjektet, som i stedet for å konstruere kan gå inn i, og ut av, ulike kategorier. Subjektet slik det fremstår i dette sitatet har lyster og ønsker. Lysten og ønskene er det førende for kjønnsuttrykket, ikke nødvendigvis subjektets essensielle væren, slik vi så i de foregående sitatene hvor å skape et kjønnsuttrykk ble beskrevet som et uttrykk for hvem man *er*. Likevel gir denne forståelsen et inntrykk av et slags nøytralt subjekt, som nærmest uberørt kan tre inn i – og ut av kategorier.

I et annet sitat blir det argumentert for det voterende subjektets behov for valgfrihet når subjektet faller utenfor den dikotomiske kjønnsinndelingen:

Og det er mange mennesker som faller utenom de snevre kategoriene mann/kvinne: Transkjønnede, homoseksuelle, transvestitter, dragartister, biologisk tvekjønnede, ukjønnede, transepersoner etc. Om alle disse fikk akseptert hver sin kategori vil folk få flere kjønnsidentiteter å definere seg inn i. (Bergens Tidende 02.05.2006)

Her blir kjønnskategorier beskrevet som noe man kan falle utenom. De som faller utenom – transpersoner, tvekjønnede, homoseksuelle, bør få egne kategorier for å gjøre valgfriheten større. Å gjøre kjønn i denne forbindelse vil være å definere seg inn i en kjønnsidentitet. Også her virker kategoriene å være noe som finnes utenfor subjektet, kategoriene tar form gjennom å bli akseptert på vegne av de som ikke «hører til» innen den dikotomiske inndelingen. Subjektet velger ikke på bakgrunn av lyst og ønske, slik det ble vektagt i sitatet over, her ser det ut til å heller være et behov eller en nødvendighet. Noen faller utefor, og disse trenger egne kategorier. Valgfriheten er her uttrykk for en nødvendighet mer enn ønske om fleksibilitet eller lyst til å skifte kjønnsidentitet. I neste sitat blir også muligheten til å velge skrevet frem som noe nødvendig:

Ja, kategorier som 'homo', 'lesbisk', 'bi' og 'hetero' er absolutt nødvendig, men vi må også skape plass for de som ikke faller innenfor disse kategoriene. I Skeiv Ungdom er det endel mennesker som ikke føler at de gjør det. Vi synes det er viktig, kanskje livsviktig, at disse menneskene også skal bli ønsket velkommen i våre miljøer og bli tatt på alvor for hvem de er(..)Skeiv Ungdom ønsker ikke å tvinge folk til å ta i bruk ulike kategorier, samtidig som vi respekterer de kategoriene folk ønsker å plassere seg selv i. Å ha en trygg identitet er veldig viktig, men disse identitetene er mer enn 4 kategorier. (Blikk 30.06.2011)

Også i dette sitatet blir kategorier vist til som noe man kan falle innenfor eller ikke. Å arbeide for valgfrihet handler om å skape plass for de som ikke faller

innenfor. Å kunne velge noe annet enn de kategoriene som er etablert innenfor rammene av den tradisjonelle homokampen, er å ta mennesker på alvor for hvem de er. Å gjøre kjønn i denne forbindelse er å kunne velge kategori slik at man kan ha en trygg identitet. Subjektforståelsen slik jeg leser den viser i likhet med de foregående sitatene til det velgende subjekt. Slik subjektet skrives frem, kan det se ut til at den subjektet *er* kommer til uttrykk gjennom kategorien subjektet velger. Å legge til rette for menneskers mulighet til å velge kjønnskategori i denne sammenhengen er et uttrykk for å ta mennesker på alvor, og for å arbeide for aksept og trygghet for de som ikke føler de faller innenfor de etablerte, tradisjonelle kjønns- og seksualitetskategoriene. Neste innlegg stod på trykk i forbindelse med at lederen av LLH Rogaland gikk av i protest mot Skeiv Ungdoms politikk, da han mente Skeiv Ungdom og queer teori hevdet at homofili var valgfritt og at man dermed ikke var «født sånn», en teori han selv støttet.

Det er også helt tydelig at Arve Andersen har noen oppfatninger av våre verdier og av skeiv teori som overhodet ikke stemmer overens med det Skeiv Ungdom står for. Vårt mantra er at hver enkelt er fri til å definere seg selv, om det måtte være homo, lesbe, trans, bifil, skeiv, hetero eller noe annet. (Blikk (27.06.2011))

I dette sitatet blir det også vist til subjektets frihet til å velge. Hver enkelt skal være fri til å definere seg selv, altså identifisere seg med det kjønn de ble tildelt ved fødsel eller ikke, de tradisjonelle seksualitetskategoriene, eller andre kategorier. Å gjøre kjønn i denne sammenhengen er i likhet med eksemplene ovenfor, å velge en identitet, en kjønnskategori. Subjektet skal ikke være bundet til den kjønnskategorien det blir plassert innenfor i den heteroseksuelle matrisen. Jeg leser også her subjektet som en aktør med valgfrihet, kategoriene befinner seg der ute, og subjektet definerer seg inn i den kategorien som er ønskelig. Valget av kjønn innen denne forståelsen er uttrykk for subjektets frihet til å være den det vil. Forståelsen impliserer slik jeg tolker det, et subjekt som finnes forut for kategorien, og er en form for nøytral aktør som kan velge seg inn og ut av identitetene.

Jeg har nå analysert frem to subjektposisjoner som blir skrevet frem i innlegg forfattet av aktører jeg plasserte i vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme. Jeg har funnet to forståelser av subjektet – den første har jeg kalt det instituerende subjekt. Innen denne forståelsen skrives subjektet frem som skaperen av sin egen subjektposisjon. Subjektets mulighet for aktørskap er stor slik jeg leser disse utsagnene, man kan skape og modulere sitt eget kjønn for å uttrykke den man *er*. Slik jeg leser denne forståelsen kommer subjektets egentlige jeg frem gjennom denne skapelsen av kjønn, å konstruere sitt kjønn er å uttrykke hvem man er. Kjønnskategorier blir til gjennom subjektet.

Den andre forståelsen jeg fant, var forståelsen av subjektet som velger av kjønn, og dette kalte jeg det operende subjekt. Her blir subjektet skrevet frem som en

aktør med frihet til å velge allerede etablerte posisjoner. Subjektets aktørskap består i å identifisere seg med ulike tilbud av kjønnsidentiteter. Innen denne forståelsen er det også et ønske om å når som helst ha mulighet til å skifte identitet. Å kunne foreta disse valgene er beskrevet som en frihet og en nødvendighet, fordi det er viktig å ha en trygg identitet. I denne forståelsen er det ikke kategoriene som blir til gjennom subjektet, men subjektet som blir til gjennom kategoriene.

Kjønn som performativt, å praktisere queer

Kjønnsnaturalisme, kjønnskonstruksjonisme, kjønnspragmatisme og kjønnsdogmatisme. Dette var de fire vitensposisjonene jeg analyserte frem i første kapittel. Jeg tok utgangspunkt i en av vitensposisjonene – kjønnskonstruksjonisme – for å se på forståelsene av det kjønnede subjektet, og mulige subjektposisjoner man kan innta som «gjører» av kjønn. Innen kjønnskonstruksjonisme har vi sett to forståelser som impliserer subjektets frihet på ulike måter. I den ene, det instituerende subjekt, har subjektet et tilbud om å innta en subjektposisjon hvorfra subjektet er skaperen av kjønn. I den andre forståelsen, det operende subjekt, kan subjektet innta en subjektposisjon hvor subjektet er velgeren av kjønn. Disse to frihetsforståelsene gir subjektet ulike muligheter for aktørskap: Å konstruere; – en forståelse hvor subjektet er i besittelse av en essens som finnes forut for valget av kjønnsidentitet, subjektet er åsted for kjønnets tilblivelse. Eller å velge; – en forståelse hvor subjektets ønsker om identitet styrer, og kjønnskategorier er noe som befinner seg utenfor subjektet, noe det kan gå inn i, og ut av.

I denne siste delen av kapitlet vil jeg se på to aktører som på hver sin måte gjør queer teori til praksis. I følgende analyser vil jeg undersøke hva det er kjønnskonstruksjonistene gjør i praksis, når de gjør kjønn utenfor den heteroseksuelle matrisen. At vi gjør kjønn når vi reproducerer de tradisjonelle dikotomiske kjønnsidentitetene mann og kvinne er en ting. Å gjøre kjønn ved å skulle, som vi så ovenfor, skape kjønnsidentiteten selv, eller velge andre, ikke-dikotomiske kategorier, er noe annet. For de som vil gjøre queer til en praksis; på hvilken måte gjør de dette, hva gjør de for å utfordre den dikotomiske inndelingen? Hvordan kommer subjektets «gjøre»-frihet til uttrykk? Hva gjør de som sier at de praktiserer queer, når de gjør kjønn?

Ikke-dikotomi gjennom kropp og fysiologiske attributter

Et eksempel fra mitt materiale hvor queer blir hevdet å bli praktisert, er hvor det foretas endringer på selve kroppen. Dette blir altså ikke gjort bare ved symbolske attributter, men også ved operasjoner. Mine spørsmål for å undersøke denne måten å gjøre kjønn og praktisere ikke-dikotomi på, er: Hva er meningstilskrivelsen til

«ikke-dikotomisk» eller «ikke-binær» i denne forståelsen? Hva er forholdet mellom kropp og kjønns kategorier? Hvilken mulighet for aktørskap blir tilskrevet subjektet?

Det første eksempelet er fra et intervju som stod i Klassekampen i 2006. I intervjuet diskuteres kjønn og måter å utfordre kjønns kategorier på. Intervjuet begynner slik:

Grunnsteinen i queer teori er opphevingen av biologisk kjønn som relevant identitetskategori. Caro har, ikke bare i teorien, men også i praksis utfordret selve ideen om biologisk kjønn. For sju år siden så Caro ut som en hvilken som helst søt Bærumsjente med perleøredobber og store pupper. Nå er brystkasse flat og håret kort. (Klassekampen 13.03.2006)

Her blir det først informert fra journalistens side at queer teori har som grunnstein å oppheve biologisk kjønn som relevant identitetskategori. Jeg merker jeg meg at journalisten velger å benytte ordet grunnstein. En grunnstein er noe som ligger i fundamentet av et byggverk, noe som skal bygges videre på. Dette viser til en konstruksjon (heller enn dekonstruksjon). Dersom det finnes en grunnstein et sted, må det følgelig være mulig å lage et nytt byggverk ut fra den, et eget, definert, queer byggverk som kan stå stabilt og i ro på en grunnmur. Dette kan nesten stå motsetning til det queer teori er ment å være, nemlig et kritisk blikk på etablerte strukturer, og med en fundamental og nødvendig urolighet.

Det blir videre skrevet at Caro for sju år siden så ut som en hvilken som helst søt bærumsjente. For sju år siden var hun en som kunne forveksles med hvilken som helst annen jente, vanlig, og ikke en man legger merke til. Det blir også presisert at Caro er fra Bærum, at hun hadde perleøredobber og store pupper. Når hun blir fremstilt slik, får jeg inntrykk av at hennes seksuelle- så vel som materielle - kapital er verdt å nevne. Bærum konnoterer i norsk kontekst til vestkant, villastrøk og høyere middelklasse. Caro blir fremstilt som en jente/kvinne med feminine attributter, øredobbene er av perler, og puppene er store. Hun tegnes opp som attråverdig, og som et begjærsobjekt for det mannlige blikket. Det blir ikke nevnt at håret hennes var langt, men idet journalisten går fra preteritum, den Caro var, til presens, den Caro er nå, så er håret kort. Det korte håret hører sammen med flat brystkasse, det lange håret med perleøredobber og store pupper. Kort hår er gjerne, og blir også i dette tilfellet, satt opp som en maskulin attributt. Dette (maskuline) korte håret kan, men må ikke, konnoteres til det mannlige. Å operere vekk brystene for å oppnå flat brystkasse er et vesentlig inngrep i subjektets kropp, og blir i eksempelet med Caro gjennomført for at kroppen ikke skal være bærer av en feminin attributt som med selvfølgelighet konnoterer til det kvinnelige.

I tillegg mener Caro skillet mellom teori og praksis er kunstig: - Jeg praktiserer queer når jeg går ute med singlet og eksponerer noe som problematiserer kjønn som «enten eller». Teori er alltid utledet fra observasjon og opplevelse, akkurat som teori igjen kan

lede til praksis. Jeg ser ikke noe skille mellom de to nivåene. (Klassekampen 13.03.2006)

I dette sitatet sier Caro at å fjerne brystene og vise seg frem med flat brystkasse er å oppheve skillet mellom teori og praksis. En teori kan komme fra praksis, og det kan lede til praksis. Disse to nivåene utgjør ingen forskjell for Caro. Caro uttaler at den flate brystkassa problematiserer kjønnsdikotomien, og kaller dette for å praktisere queer. Det Caro kan tenkes å mene med at det ikke er noe skille mellom teori og praksis, er at med utgangspunkt i queer, vil det være en praksis av teorien å vise frem en kropp som ikke kan bli lest inn i en av to kategorier. Det er altså selve den subjektive, fysiske kroppen som skal problematisere kjønnsdikotomien, og ikke måten man gjør for eksempel kategorien kvinne på. Denne måten å lese subjekt på tilsvarer posisjonen jeg tidligere i kapitlet kalte det instituerende subjekt. Caro velger ikke mellom allerede eksisterende identiteter, men skaper sin egen kjønnsidentitet ved å gjøre fysiologiske endringer på sin egen kropp og på den måten utfordre den dikotomiske kjønnsdiskursen.

Innledningsvis i dette kapitlet sa jeg at jeg ville undersøke hvordan aktører fra vitensposisjonen jeg hadde kalt kjønnskonstruksjonisme skriver frem muligheten til å innta ulike subjektposisjoner. I dette sitatet, hvor kjønnsidentiteten kobles direkte på subjektets kropp, er det mulig å se tråder til vitensposisjonen jeg i første kapittel kalte kjønnsnaturalisme. Hos aktørene i kjønnsnaturalismeposisjonen ligger sannheten om det dikotomiske kjønn i det de kaller natur eller biologi. Årsakene til avvik fra det heteronormative blir lett etter i det fysiologiske, for eksempel i genitalia, eller i hjernen. Forståelsen av kjønn i vitensposisjonen kalt kjønnsnaturalisme kan sies å være essensialistisk i den forstand at posisjonen forstår det å innta en subjektposisjon innenfor den heteroseksuelle matrisen som normalt, og det å ikke gjøre det som et avvik fra normalen. Kjønn har innen kjønnsnaturalismen en sannhet, som er å finne i biologien. I sitatet ovenfor kobles kjønnsidentitet direkte på subjektets kropp. Praksisen av queer fra Caros side, handler således ikke først og fremst om språket som brukes rundt kjønn og identitet, men om den materielle, fysiologiske kroppen. Det kjønnsnaturalistiske blir slik bekreftet gjennom å reprodusere diskursen om kjønn som kropp. Videre i intervjet blir det fortalt:

Å ville fjerne bryster uten samtidig å ville bli mann, faller for eksempel utenfor helsevesenets kompetanseområde. Caro forteller at folk som ønsker slike kjønnsuttrykk må luge for psykiateren for å få gjennom en operasjon. De må si de føler seg som menn, selv om dette ikke er tilfelle. - Helsevesenet er ekstremt autoritært.(..) Noen kan for eksempel uttrykke at de føler seg som mann øverst og kvinne nederst. Queer teori derimot, gir folk et åpnere språk de kan bruke om seg selv. Det er mye politisk potensial i slik individuell frigjøring. (Klassekampen 13.03.2006)

Her blir helsevesenets kompetanseområde kritisert da de ikke kan forstå at noen føler seg som mann nederst og kvinne øverst. Folk som ønsker slike kjønnsuttrykk må lyve for å få gjennom en operasjon, da helsevesenet forstår kjønn som to kategorier med hvert sitt sett av selvfølgelig tilhørende attributter. Videre sier Caro at queer teori kan bidra med et åpnere språk, og dette gir grunnlag for en individuell frigjøring. Slik jeg leser dette sitatet er det denne individuelle frigjøringen som er et av queer teoris politiske potensiale. Caro hevder at noen lyver angående opplevd kjønnsidentitet for å få operasjon. Jeg forstår dette som den typen operasjon Caro selv har gjennomgått, altså å operere enten overkropp eller underkropp. Helsevesenet blir i dette sitatet instansen som sitter med makten. Helsevesenet blir beskrevet som autoritært, og helsevesenet er de som har myndighet til å bevilge operasjoner for de som ønsker andre kjønnsuttrykk. Caro forteller at menneskene som vil ha andre kjønnsuttrykk må lyve for psykiateren for å få gjennom en operasjon. Motmakten kan dermed tolkes som å bli utøvd gjennom å ta i bruk en diskurs som befinner seg innenfor det institusjonelle språket, en transseksualisme-diskurs. (Transseksualisme-diagnosen, som var nødvendig å få for å bli innvilget operasjon, ble endret til kjønnsinkongruens i ICD 11 i 2018). Motmakten fra det instituerende subjektet i slike tilfeller benytter således de samme termene som makt/vitenregimet bruker for å kontrollere og disiplinere de samme subjektene. Caro viser videre til queer som et språk med større frihet. Språk og ord er, slik jeg skrev i teorikapitlet, et sett av symboler. Slik queer teori som språk anvendes i denne sammenhengen, ser det ut til at symbolene - språket og den materielle kroppen, er to sider av samme sak.

Tilhengerne av queer, kjønnskonstruksjonistenes, kritikk av de som vil drive tradisjonell homokamp, kjønnspragmatikerne, kommer også frem i dette intervjuet:

Diskriminering i dag handler like mye om å bli puttet i kategorier, sier Caro som tidligere har kritisert LLH for at de bidrar til å opprettholde samfunnets såkalte heteronormativitet. - LLH gjør mye positivt, men vi er ikke medlemmer der, for å si det sånn. (Klassekampen 13.03.2006)

Her uttaler Caro at å bli kategorisert som kvinne, mann, homoseksuell eller heteroseksuell kan oppleves diskriminerende. Subjektet skal, slik jeg tolker dette sitatet, selv avgjøre sin kjønnsidentitet, og det å ikke få muligheten til å innta rollen som det instituerende subjekt, kan være å bli diskriminert. Å ha en organisasjon som arbeider på vegne av en gruppe mennesker som bruker den heteronormative dikotomiske forståelsen - homoseksuell som noe annet enn heteroseksuell - opprettholder muligheten for diskriminering. Slik jeg tolker sitatet, ligger makten i «det heteronormative»; kjønn er dikotomisk. Caros måte å bidra til ikke å reprodusere heteronormen, er, slik vi så i sitatet ovenfor, å problematisere kjønnskategoriene gjennom å fysiologisk endre kroppen sin for å

ikke kunne bli plassert i en kjønnskategori. Caro unngår på den måten å bli diskriminert gjennom å bli puttet i en kategori.

I dette intervjuet blir den mulige subjektposisjonen som gjør av kjønn skrevet frem som et subjekt som utfører endringer på kroppen for å problematisere ikke-dikotomi. Caro har skåret bort brystene og oppfatter dette som en måte å gjøre teori til praksis. Meningstilskrivelsen til ikke-dikotomi i denne forståelsen blir slik jeg tolker det, å endre på kroppens fysikk for at den ikke med selvfølgelighet skal konnotere til den ene eller den andre kjønnskategorien. Forholdet mellom kjønn og kropp blir følgelig et direkte forhold – kroppen er den som viser subjektets kjønn, og for å problematisere den diokotomiske inndelingen foretas det endringer på kroppen. Jeg leser dette som et eksempel på det instituerende subjekt, subjektet som skaperen av kjønn. Subjektets materielle kropp blir åstedet for det ikke-dikotomiske kjønnets tilblivelse, og kjønnskategorien (eller ikke-kategorien) eksisterer ikke utenfor subjektet selv. Det blir vist til mulighetene for å gjennomføre operasjoner, og helsevesenet har rollen som endelig maktinstans. Det instituerende subjektets motmakt går slik jeg leser det gjennom det institusjonaliserte språket. «Å ljuge for psykiateren» kan tolkes slik at det blir forstått som en nødvendig handling for å ta tilbake (mot)makt og ha mulighet til å uttrykke sin kjønnsidentitet. I denne forståelsen blir subjektets kjønnsidentitet til gjennom inngrep i kroppen, noe man får tilgang til gjennom å skrive seg inn i en medisinsk diskurs. Å koble kropp og kjønnsidentitet direkte til hverandre på den måten, har likhetstrekk med vitensposisjonen jeg i første kapittel kalte kjønnsnaturalisme.

Ikke-dikotomi gjennom symbolske attributter

Det andre eksempelet jeg vil trekke frem fra min empiri som et eksempel på en subjektposisjon som gjør av kjønn, er et intervju med sametingslederen i Sverige, Stefan Mikaelsson. Dette intervjuet stod på NRK Sapmi radio sine sider i 2012. I intervjuet blir det vist til queer teori og til å bryte normer, og Mikaelsson snakker om hvordan han velger å gjøre dette på sin måte. For å undersøke denne måten å gjøre kjønn og praktisere ikke-dikotomi på, stiller jeg de samme spørsmålene som ovenfor: Hva er meningstilskrivelsen til ikke-dikotomi i denne forståelsen? Hva er forholdet mellom kropp og kjønnskategorier her? Hvilken mulighet for aktørskap blir tilskrevet subjektet?

Mikaelsson bruker nylonstrømper og neglelakk, attributter hvis symbolikk knyttes til det feminine. Nelgelakk og nylonstrømper har ingen selvfølgelig tilknytning til det maskuline, og kanskje i enda mindre grad til det autoritære maskuline. Likevel argumenterer han for at disse feminine attributtene med konnotasjon til det kvinnelige gjør ham mer habil i den maktposisjonen han har:

Å ta i bruk kvinnelige attributter eller kjennetegn gjør han til en bedre leder. Han våger å vise sine følelser ikke bare privat, men også offentlig. (..)Han er også gladere og mer selvsikker. Han er blitt trygg i seg selv. - Det gir meg en deilig følelse og det gjør at jeg blir sterkere, tryggere og bedre i min rolle som menneske, mann og i ytterste konsekvens, som leder i Sametinget. Er man redd og utrygg, så kan man heller ikke gjøre en god jobb(..) Jeg kjenner at jo mer jeg utvikler meg, jo mer jeg tør å stå frem som det mennesket jeg er, desto tryggere blir jeg på meg selv og da gjør jeg en god jobb. Jeg er mer selvsikker og det er viktig for en leder, sier han. (NRK SámiRadio 12.06.2012)

Her blir det vist til behovet for trygghet. For Mikaelsson gir det en trygghet å ta i bruk kvinnelige attributter. Det kan se ut til at de kvinnelige attributtene ikke bare er symbol som konnoterer til det kvinnelige, men de er også bærere av *egenskaper* som gjerne blir konnotert til det kvinnelige. I sitatet blir det vist til følelser, og hvordan han våger å vise følelser i større grad når han bærer kvinnelig konnoterende symbol. Å ta i bruk symbolene gir ham et større register å spille på, noe som gir ham styrke, glede og trygghet. Han gir også uttrykk for at bruken av kvinnelige attributter gjør ham til en bedre mann og en bedre leder. Mikaelsson snakker om sin rolle som menneske og som leder, og vektlegger at bruken av kvinnelige attributter gir ham mer å spille på både privat og offentlig. Han beskriver det å stå frem som det mennesket han er, som å utvikle seg. Å ta i bruk feminine symbol kan tolkes som en utviklingsprosess hvor han ikke sementer sin subjektposisjon, men har en åpenhet om dens uro. Her kan vi se likhetstrekk med det operende subjektet, hvor kjønnsuttrykk er et resultat av valg mellom ulike, allerede eksisterende symbol. Å ta i bruk disse symbolene handler ikke om, i motsetning til det vi så i eksemplet med det instituerende subjekt, å skape en kjønnskategori eller å problematisere dikotomien ved å gjøre fysiologiske endringer på kroppen. Mikaelsson problematiserer dikotomien gjennom symbol og deres konnotasjoner til motsatt kjønnskategori. Å bryte de etablerte dikotomiske kategoriene ved å velge å ta i bruk symbol som med selvfølgelighet konnoterer til det kvinnelige, er noe han gjør med en bevissthet rundt sitt bidrag til å endre normene:

Jeg vil vise at det finnes en annen mannstype enn den tradisjonelle samiske mannen vi ser i media, han som skyter elg og jakter bjørn. Det er ikke noe galt i det, men det finnes mange samiske menn som er menn på andre måter. (NRK Sámi Radio 12.06.2012)

I sin praksis av queer bryter Mikaelsson ikke bare med normene for det mannlige, han bryter også normene for en spesifikk type mann, nemlig mannen i den samiske kulturen. Den stereotypiske samiske mannen blir fremstilt som ekstra macho, det forventes at han for eksempel skal være jeger og slik uttrykke måter å være på som defineres maskuline, og med selvfølgelighet konnoterer til det mannlige. Mikaelsson sier det ikke er noe i veien med å gjøre kjønn på den stereotypiske måten, men presiserer at det finnes andre måter å gjøre mann på enn

ved å kun benytte attributtene som blir assosiert med det typisk mannlige. Det finnes et symbolsk nivå i hans måte å gjøre kjønn på, da han ikke uttrykker ønske om å endre kjønnsidentitet. I sitatet over blir det tydelig at han ikke ønsker å uttrykke en annen kjønnsidentitet enn kategorien mann, men han ønsker at kategorien mann skal kunne være en bredere kategori. Kjønnskategorien mann kan uttrykkes gjennom det stereotype, men det finnes også andre, ikke-stereotypiske uttrykk for kategorien mann, som han vil skal vises frem. Mikaelssons kjønnsforståelse kan sies å befinne seg innen vitensposisjonen jeg i første kapittel kalte kjønnskonstruksjonisme. Han anser ikke handlingsrommet innen en gitt kjønnskategori for å være ferdig definert, det enkelte subjekt har mulighet til aktørskap ved å anvende de symbolene det ønsker, uten å endre kjønnsidentitet. Å bryte normene for hva en mann kan være og hvordan mann kan gjøres, betyr ikke å identifisere seg som for eksempel homoseksuell eller transperson:

Han er fortsatt heteroseksuell og er fornøyd med å være en mann. - Det mest synlige kvinnelige ved meg er neglelakken. Det er vanskelig å si om det vil utvikle seg til noe mer enn det og nylonstrømpebukser, men da jeg ble klar over mine følelser for dette så var det veldig sterkt. Den følelsen blir stadig sterkere og er nok kommet for å bli, sier han. (NRK Sámi Radio 12.06.2012)

Her blir det understreket at å benytte seg av attributter som konnoterer til det motsatte kjønn i den dikotomiske anordningen ikke er et uttrykk for å ville endre kjønnsidentitet, eller er uttrykk for en seksuell preferanse. Mikaelsson identifiserer seg fortsatt som det kjønn han ble tildelt ved fødsel, og hans seksuelle orientering er hetero. Han er åpen for at han kan ønske å ta i bruk flere kvinnelige attributter, men foreløpig er det nylonstrømpebukser og neglelakk som er hans måte å bidra til å vise at man kan gjøre mann på andre måter enn de standardiserte. Hans følelser for å ta i bruk attributtene beskrives som å bli sterkere, og dette indikerer for ham at de er kommet for å bli. Her ser vi igjen eksempel på det operende subjektet – valgene som blir gjort, gjøres relatert til eksisterende symbol med etablert selvfølgelig tilhørighet til en kategori, men her blir ikke valgene gjort med tanke på å endre subjektposisjon. Mikaelsson opererer på ett plan innen den dikotomiske kjønnsforståelsen ved at han definerer seg som «mann» og som «heteroseksuell», men gjennom å ta i bruk kvinnelige attributter foretar han ikke-dikotomiske handlinger. Jeg tolker det slik at han gjør ikke-dikotomi på et synlig symbolsk nivå. Videre i intervjuet blir han spurt om hvorfor han vil fortelle om dette, og svaret er som følger:

Hvorfor ville du fortelle om dette? -Jeg har ingen grunn til å ikke fortelle om det. Jeg synes også at det er viktig at om det er noen andre der ute som funderer på hva det vil si å være en mann eller hvordan en mann egentlig skal være, så kan de iallefall vite at Sametingets leder lakker neglene sine. Da er det kanskje ikke så farlig om de også gjør det. (NRK Sámi Radio 12.06.2012)

I dette sitatet knytter han det å lakkere negler til spørsmålet om hvordan en mann egentlig skal være. Ved å formulere seg på denne måten – vise til kategorien mann og egentlighet, samt til attributten neglelakk som konnoterer til det kvinnelige ved å være kategorisert feminint, alminneliggjør han normbruddet. Den selvfølgelige tilknytningen neglelakk har til kategorien kvinne blir motarbeidet ved å understreke at han som en mann med maktposisjon lakkerer neglene sine, dersom noen lurte på hvordan en mann egentlig skal være. Selvfølgeligheten i konnotasjonene til kjønnskategorier og egentligheten i stereotypien mann får på denne måten en forminskert kraft gjennom at neglelakk knyttes til kategorien mann. Her kommer igjen noe av kjønnsforståelsen jeg fant hos kjønnskonstruksjonistene klart frem; kjønn er ikke en objektiv størrelse med klare føringer og definisjoner for hvordan den ene eller andre kategorien *er*, men kjønn er noe vi *gjør*. Mikaelsson uttaler også:

Jeg har valgt å være åpen om dette fordi jeg vil vise at det finnes en annen mannsnorm enn den vanlige som man tror finnes i det samiske samfunnet. Jeg kjenner meg ikke annerledes for det, jeg føler meg tvert imot helt normal. (NRK Sámi Radio 12.06.2012)

Gjennom dette utsagnet forsterker han alminneliggjøringen av normbruddet han representerer. Han omtaler mannsnormen i det samiske samfunnet som en mannsnorm man tror finnes der. Ved å formulere seg slik viser han at det ikke er den eneste normen selv om den har fått en posisjon som stereotypisk – den macho jegeren. Den macho jegeren er en tilsynelatende norm, men det finnes andre måter å gjøre mann på, som ikke nødvendigvis impliserer at man er annerledes. Mikaelsson sier han føler seg helt normal, det å gjøre mann på en måte som bryter med den gjengse oppfatning er ikke noe «statement» for ham. Å gjøre mann på denne måten tolker jeg som et ønske om å vise at kjønnskategorien mann kan ha andre tilhørende attributter enn det som til nå med selvfølgelighet blir konnotert til kategorien. Mikaelsson forstår kjønnskategorier som normer, men ikke som en gitt sannhet, altså er kjønn noe som blir etablert og reetablert, og som kan produseres på nye måter gjennom å bryte med de etablerte normene. Her utføres ikke kjønnsulydigheten gjennom fysiologisk, kroppslig ikke-dikotomi, men kjønnsulydigheten utføres gjennom symbolsk ikke-dikotomi.

I dette intervjuet skrives subjektposisjonen som gjør av kjønn frem ved å vise til det å ta i bruk attributter som med selvfølgelighet konnoterer til motsatt kjønnskategori. Mikaelsson anvender symbol som tradisjonelt blir lest som kvinnelige når han gjør kjønnskategorien mann. Meningstilskrivelsen til ikke-dikotomi i denne forståelsen blir slik jeg leser det, nettopp bruddet med den normative måten å gjøre kategorien mann på. Å være ikke-dikotomisk er å bruke de attributter man ønsker, uavhengig av hvilken kategori de med selvfølgelighet blir knyttet til. Forholdet mellom kropp og kategori blir i denne sammenheng

symbolsk. I motsetning til det foregående intervjuet hvor selve kroppen endres på med det formål å problematisere kjønnsdikotmien, er normbruddene i dette intervjuet gjort ved symbolikk. Subjektposisjonen Mikaelsson gestalter gjennom sine valg har mest til felles med det jeg tidligere i kapitlet kalte det operende subjekt. Mikaelsson velger å bruke kvinnelige attributter, som netgelakk og nylonstrømper, uten å ønske å identifisere seg inn i den kvinnelige kjønnskategorien. Han velger mellom tilbud som allerede finnes, men han identifiserer seg likevel ikke med kjønnskategorien symbolene han benytter konnoterer til. Å problematisere dikotomien slik det praktiseres her, er å problematisere selvfølgeligheten symbolene konnoterer til kategoriene med, og benytte symbolene, heller enn å la selve den fysiologiske kroppen være det som representerer en kjønnskategori. Denne måten å forstå kjønn på skriver seg inn i det jeg i første kapittel kalte kjønnskonstruksjonisme – kjønn som noe man gjør, og ikke noe man er. Jeg tolker subjektets mulighet for aktørskap innen denne forståelsen som bred, da «gjøringen» av kjønn og problematiseringen av dikotomi åpner for flere muligheter. Å benytte kvinnelige attributter og si at det er en måte å gjøre mann på, kan bidra til å flytte de vedtatte grensene for kategorien. Når kjønnskategorien ikke er representert ved den fysiologiske kroppen direkte, kan dette gi subjektet et større handlingsrom for å bryte dikotomiske normer. Subjektet unngår i tillegg å skrive seg inn i den medisinske diskursen og på den måten reprodusere dikotomien makt-vitenregimet opprettholder gjennom diagnostiseringer og produksjonen av normal og unormal.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg svart på forskningsspørsmålet *Hvilke subjektposisjoner er tilgjengelige som «gjører» av kjønn i måten skeive aktivister uttaler seg i queerdebatten angående kjønnspraksis?* Jeg har i denne forbindelse navngitt to subjektposisjoner som skrives frem som mulige gjørere av kjønn fra kjønnskonskonstruksjonistenes hold. Jeg kalte subjektposisjonene det instituerende subjektet og det operende subjektet. I forståelsen av subjektet som instituerende, er kjønnsidentitet noe subjektet selv skaper. Forståelsesmåten kan tolkes dithen at subjektet er innehaver av en essens som er tilstede forut for subjektposisjonen som i denne forståelsen ikke blir valgt, men skapt. Ved å være skaper av egen kjønnskategori, uttrykker subjektet hvem det *egentlig* er. Den andre subjektposisjonen kalte jeg det operende subjekt. I denne forståelsen skaper ikke subjektet sin egen kjønnskategori, men det velger mellom ulike, allerede eksisterende kjønnskategorier. I denne forståelsen er kategoriene noe som finnes der ute i verden og som subjektet kan velge seg inn i, eller ut av.

Videre brukte jeg to intervju som eksempel på aktører som inntok en subjektposisjon som gjørere av kjønn, og jeg knyttet måtene å praktisere queer på opp mot subjektposisjonene instituerende subjekt og operende subjekt. I det

første intervjuet presenterte jeg sitat fra et intervju hvor aktøren (Caro) hadde gjennomgått fysiologiske operasjoner. Brystene var fjernet, og å gå ut i verden med flat brystkasse var i denne forståelsen en måte å praktisere queer og gjøre kjønn. Denne praksisen ligger nært opp til forståelsen av subjektet som instituerende – subjektet som skaper av kjønn. Denne subjektforståelsen, det instituerende subjekt, har jeg knyttet delvis til vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme. Ved å koble kropp og kjønnsuttrykk direkte til hverandre har kjønnsforståelsen som skrives frem i intervjuet likevel likhetstrekk med forståelsen i vitensposisjonen jeg i det første kapitlet kalte kjønnsnaturalisme. Hos kjønnsnaturalistene var sannheten om det dikotomiske kjønn å finne i natur, kropp og biologi. I intervjuksempelen blir sannheten om kjønnets ikke-dikotomi å finne i kroppens fysiologi gjennom at det gjøres inngrep i kroppen for å problematisere kategoriene. Aktørene som inntar gjører-subjektposisjonen slik, tar i bruk medisinske diskurser og diagnoser for å få tilgang til å endre på kroppen - som blir en slags bærer av «sannheten om kjønn». Eller kanskje «sannheten om ikke-kjønn». Dette er en diskusjon jeg vil komme nærmere inn på i neste kapittel hvor jeg drøfter analysene. Hva impliserer denne formen for kjønnsulydighet? Kan queer praksis slik det blir gjort her tenkes å på noen måte foregå på heteronormativitetens premisser? I såfall, hvordan?

I det andre intervjuet jeg brukte som eksempel, ble subjektposisjonen som gjør av kjønn skrevet frem gjennom å vise til det å ta i bruk attributter som konnoterer til en annen kjønnskategori. Aktøren i dette intervjuet, Stefan Mikaelsson, benytter feminine attributter som konnoterer til kategorien kvinne, uten å ønske å identifisere seg som noe annet enn heteroseksuell mann. Han vil vise andre måter å være mann på, ved å ta i bruk kvinnelige symbol. I motsetning til intervjuet med Caro hvor kroppen blir knyttet direkte til kjønnskategorien, finnes det i disse sitatene et symbolsk nivå. Mikaelsson ønsker hverken å endre på kroppen eller kjønnsidentiteten, men han ønsker å gjøre den allerede eksisterende dikotomien mindre rigid, ved å forflytte attributter fra den ene kategorien til den andre. Denne forståelsen har likhetstrekk med subjektposisjonen jeg kalte for det operende subjekt, hvor subjektet ikke er skaperen av kjønn, men har mulighet til å velge mellom allerede eksisterende kategorier. Kjønn blir, slik jeg tolker sitatene ovenfor, ikke forstått som å ha en endelig sannhet, en siste instans hvor det *finnes*. Mikaelssons praksis impliserer som sagt i tillegg et symbolsk nivå, noe jeg vil komme nærmere inn på i drøftingen av analysene. I drøftingskapitlet vil jeg undersøke de to eksemplifiserte subjektposisjonenes form for kjønnsulydighet og deres mulige reproduksjon av det heteronormative. Hvor befinner friheten seg, er den utenfor det diskursivt produserte? Kan kjønnsulydighet være et produkt av makt? Er kjønn symbolsk eller sosialt?

6 Drøfting

I dette kapitlet vil jeg drøfte det jeg har diskutert i analysekapitlene ved å trekke tråder fra teorien jeg presenterte innledningsvis til de empiriske observasjonene jeg har gjort. Ved å vise på hvilke måter teori og empiri kan kobles sammen, skal jeg med forskningen jeg har gjennomført i denne oppgaven forsøke å bidra til videre tenkning rundt kjønn i det skeive landskapet.

Vitensposisjonenes juridisk-diskursive sannhet om kjønn

I første analysekapittel spurte jeg: *Hvilke ulike posisjoner angående forståelser av kjønn var tilstede i den seksualpolitiske debatten fra 2003 til 2017?* Da jeg undersøkte dette, fant jeg fire ulike ståsted hvorfra aktører i min empiri uttalte seg og visste noe om kjønn. Dette kalte jeg vitensposisjoner. De fire posisjonene betegnet jeg som kjønnsnaturalisme, kjønnskonstruksjonisme, kjønnspragmatisme og kjønnsdogmatisme. Vitensposisjonene blir produsert gjennom implisitte eller eksplisitte argumenter for sin kjennskap til sannheten om kjønn gjennom å koble kjønn til andre kategorier – natur, det sosiale, det politiske og det siviliserte samfunn. De tegner opp ulike konnotasjoner i sin forståelse av kjønn. Felles for vitensposisjonene jeg har identifisert, er at de skriver seg inn i det Foucault kaller den «juridisk-diskursive maktforestillingen» (Foucault, 1976/1999, s. 93), Den juridisk-diskursive maktforestillingen kommer for kjønn og seksualitetens del til uttrykk gjennom «Undertrykkeshypotesen». Undertrykkeshypotesen er begrepet Foucault innleder sin bok *Viljen til viten* (Foucault 1976/1999) med, og hypotesen går ut på at kjønn og seksualitet siden 1700-tallet har vært undertrykket og fortiet. Kjønn er i så måte i denne forståelsen en positivistisk størrelse - noe som finnes der ute i verden, og som må tøyles og holdes nede. Det som holder kjønn på plass, ved å kreve fornektelsen og undertrykkelsen og si «nei», er makten. Ved å forstå kjønn som positivistisk, og som noe man må undertrykke, vil motstanden mot undertrykkelsen gi en ide om frigjøring. Makten som undertrykker kjønn og de som kjemper for kjønnets frigjøring fra makten, reproducerer i så måte begge en diskurs hvor kjønn «finnes». Som jeg skrev i teorikapitlet forstår Foucault kjønn som diskursivt produsert. Altså eksisterer ikke kjønn som en størrelse makten må kontrollere, men kjønn eksisterer på grunn av makten *som produserer* det (Foucault, 1976/1999). Å ønske kjønnets frigjøring vil følgelig kunne bistå til å reproducere denne forståelsen, da kravet om frigjøring fra den undertrykkende makten på samme tid skriver seg inn i den diskursive

produksjonen av kjønn som noe «naturlig», noe som allerede finnes, utenfor diskursene.

Dette eksemplifiseres i min empiri gjennom innleggene hvor skeive aktivister kritiserte LLH for å reprodusere dikotomien gjennom å godta kategorier som homoseksuell/hetroseksuell og kvinne/mann. Queer-tilhengerne mente dette understøttet en essensialistisk forståelse av kjønn og seksualitet - å *være* homoseksuell eller å *være* kvinne/mann. LLH kjempet for frigjøring på vegne av kategoriene. Jeg vil i forbindelse med Foucaults juridisk-diskursive maktforestilling åpne for tanken om at en kamp for frigjøring fra kategoriene, altså det flere av queer-tilhengerne taler for - heller ikke unndrar seg reproduksjonen av den dikotomiske inndelingen. Kampen for frigjøring impliserer motstand mot makten man ønsker frigjøring fra – og således reproduseres det binære regimet lovlig og ulovlig, tillatt og forbudt, ufri og fri (Foucault (1976/1999, s. 94).

Ved å anse frihet som noe utenfor diskursen, som noe reelt og mer naturlig, vil man kunne støtte opp om den samme maktdiskursens påstand om «det naturlige», det sanne, sannheten om kjønn. Simen Ulsaker formulerer det godt i sin masteroppgave i filosofi, *Makt, frihet og subjektivitet hos Foucault* : «Faren er at en risikerer å bruke diskursens naturaliserte produkter som utgangspunkt, støtte og grunn for det spranget som skal sprengre maktdiskursens rammer, og derigjennom synke ned i diskursens orden – dypere jo kraftigere en sparker fra». (Ulsaker 2010, s. 65). Enten motmakten blir fundert i en kamp for frihet fra undertrykkelse, eller motmakten blir fundert i en kamp mot den naturalistiske forståelsen, blir sannheten om kjønn å finne i den fysiologiske, materielle kroppen. Denne forståelsen av kjønn som noe som finnes, og frihet som noe utenfor den gjeldende diskursen, reproduserer selve grunnlaget for diskursen. Det siste eksemplifiseres gjennom subjektposisjonen jeg kalte det instituerende subjekt.

Det instituerende subjektets sannhet om kjønn

I det andre analysekapitlet spurte jeg: *Hvilke subjektposisjoner er tilgjengelige som «gjører» av kjønn i måten skeive aktivister uttaler seg i queerdebatten angående kjønnspraksis?* I analysen presenterte jeg to kjønnsforståelser fra jeg fant i min empiri. De to forståelsene betegnet jeg som det instituerende subjekt og det operende subjekt. I forståelsen hvor subjektet var instituerende, ble kjønn skrevet frem som noe som oppstod i subjektet, noe subjektet selv var skaper av. Det ble i sitatene vist til at mennesker skal skape kjønn og ikke omvendt, og at man skal kunne modulere kjønn etter sin egen vilje. Å skape sitt kjønn var å uttrykke den man dypest sett *er*. Det kan således tolkes dithen at det i denne forståelsen finnes et subjekt som eksisterer forut for gjøren. Subjektet blir ikke til

gjennom å gjøre, men subjektet er der som en forutsetning for å skape, og deretter gjøre. Som et eksempel på det instituerende subjektet, presenterte jeg sitat fra et intervju som stod i Klassekampen i mars 2006. I denne forståelsen ble det å problematisere dikotomi knyttet direkte til kroppen. I intervjuet ble det vist til det å operere vekk brystene og gå ut i verden med flat brystkasse, som en praksis av queer. For å få tilgang til operasjonene som gjør denne typen queer praksis mulig, sier Caro i intervjuet at folk gjerne lyver til psykiateren sin for å bli diagnostisert med transseksualisme, og på den måten få innvilget medisinsk hjelp til å gjennomgå operasjon. Dette likner det jeg skrev om i teorikapitlet, Foucaults *Regelen om diskursens taktiske polyvalens*; hvordan avvikende seksualiteter omtalte seg selv i et vokabular med begreper som medisinen diskvalifiserte den med. Dette var eksempel på en motmakt som reproduserte maktdiskursen (Foucault 1976/1999, s. 113).

Å koble kjønnskategori direkte til kroppen på den måten som eksemplifiseres i det første intervjuet, hevdet jeg i analysen at har likhetstrekk med vitensposisjonen kjønnsnaturalisme. Hos det instituerende subjektet slik det kommer til uttrykk i intervjuet, legges en form for kjønns sannhet, eller ikke-kjønns sannhet, i materialiteten, den fysiske kroppen. Hos kjønnsnaturalistene ligger sannheten om det dikotomiske kjønnet i den fysiologiske kroppen, og i subjektposisjonen jeg betegnet som instituerende, blir sannheten om det ikke-dikotomiske kjønnet plassert i den fysiologiske kroppen. Her er det igjen mulig å trekke linjer til Foucaults juridisk-diskursive maktforestilling, hvor det instituerende subjektet slik det er eksemplifisert i min empiri, utfører en praksis med intensjon om en frigjøring fra kategoriene og en frigjøring av det ikke-dikotomiske kjønnsuttrykket. Dersom det ikke-dikotomiske og friheten befinner seg utenfor diskursene, vil følgelig heller ikke denne formen for praksis unndra seg det Ulsaker i sin tekst kaller «diskursens naturaliserte produkter».

Patricia Gherovici skriver i kapitlet *Gender in the blender* (Gherovici 2017), om hvordan det falliske symbolet er punktet hvorfra både kvinner og menn orienterer seg for å uttrykke sitt kjønn. Slik Butler også påpekte – man er alltid i forhandling med maskuliniteten. I følge Gherovici er det falliske maskulinitetens symbol, og fallos er noe menn kan forsøke å gi inntrykk av at de besitter, og kvinner kan forsøke å gestalte. Kjønnene har fallos til å orientere seg ut i fra for å uttrykke kjønnsforskjellene. I Lacans teorier påpekes en forflatning, en form for kollaps, mellom det symbolske og det kroppslige nivået. I Gherovicis bok er dette eksemplifisert, slik jeg skrev i teorikapitlet, med en scene fra filmen *The Danish Girl*, hvor Lili Elbe setter likhetstegn mellom penis (som blir en konkret fallos) og hele kroppen. Å kutte av seg penis blir for henne å få en kropp som ikke lenger besitter fallos og det maskuline, men som blir feminin og således vil søke å gestalte fallos. I sitatene fra intervjuet med det jeg betegnet som det instituerende subjektet, har Caro operert vekk brystene. Her er det mulig å anvende Gherovicis teori om forflatning av det symbolske, hvor Caro mener at å praktisere queer – å

problematisere den dikotomiske kjønnsinndelingen, gjøres ved inngripen i den fysiologiske kroppen. Her kan vi si at puppene, som ikke viser besittelsen av fallos, men attributter på en kropp som søker å gestalte fallos, blir til et konkret, kroppslig uttrykk for ikke-besittelse av fallossymbolet Caro orienterer og forhandler sitt kjønn ut fra. Puppene = å søke å gestalte fallos. Å fjerne puppene blir å problematisere dikotomi. Her befinner kjønnsforståelsen seg innenfor vitensposisjonen jeg kalt kjønnsnaturalisme: kjønnets (eller ikke-kjønnets) sannhet er å finne i det fysiologiske, materielle.

Det operende subjektets performative karakter

En annen subjektposisjon jeg navngav, og som befinner seg innenfor vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme, var det operende subjekt. I denne forståelsen er ikke subjektet åsted for kjønn og kjønnskategorienes tilblivelse. Det operende subjektet har mulighet til å velge mellom allerede eksisterende kategorier. Også i denne forståelsen blir det vist til å være den man er, men slik jeg har tolket det skjer denne væren gjennom en gjøren, gjennom valgene. Her er ikke subjektet nødvendigvis noe som finnes forut for valg av kjønnsuttrykk. Som et eksempel på det operende subjektet, analyserte jeg et intervju med den svenske sametingslederen Stefan Mikaelsson. Mikaelsson tok i bruk feminine attributter og gav uttrykk for at dette var noe han innlemmet i sin måte å gjøre kategorien mann på. Han ønsket hverken å skape eller å velge en annen kjønnskategori, han gjorde i stedet valg som brøt normen for kategorien han befant seg i. Han alminneliggjorde normbruddet og uttalte at hans ønske var å vise en måte å være mann på som ikke nødvendigvis likner den stereotypiske macho mannen. Innen denne formen for praksis av queer, ser det ut til at mer av det symbolske nivået er inntakt. Feminine attributter blir ikke forstått som forbeholdt kvinner, og å benytte seg av dem er heller ikke et uttrykk for et ønske om en kropp som skal søke å gestalte det falliske. Her er ikke det feminine forstått som tilhørende kjønnskategorien kvinne.

Jeg skrev om performativitet i teorikapitlet, og der viste jeg til hvordan Butler mener at det ikke finnes noe essensielt selv forut for repetisjonene et subjekt utfører for å vise tilhørighet til en gitt kategori. Nødvendigheten av repetisjonen i seg selv viser at forholdet mellom subjektet og kategorien er grunnleggende ustabil og usammenhengende. Det at subjektet blir til – og samtidig destabiliseres og reguleres av det performative, ble kalt performativitetens ontologiske effekt (Mortensen et.al, 2008). Subjektet finnes ikke forut for sin gjøren, et subjekt *er* ikke, et subjekt *gjør*, og i denne gjøren, blir det til. I intervjuet med Birgitte Midttun sier Judith Butler at «den kvinnelige kjønnsidentiteten – i likhet med staten Israel – aldri budre vært opprettet». Hun sier hun gleder seg til den dagen kjønnsforskjellen ikke forholder seg til et symbolsk nivå, og i boken *Undoing gender* spør hun: «What does it mean for such an order to be symbolic rather than

social? If it is symbolic, is it changeable?» (Midttun 2008, s. 103). Hvis jeg ser til min empiri og intervjuet med Mikaelsson, det operende subjektet, mener jeg det foregår en viktig grenseforflytning her. Mikaelssons praksis unndrar seg ikke det symbolske. Derimot kan det hende han, ved å ikke rette seg etter konnotasjonenes selvfølgelighet, kan bidra til å utvide de performative handlingsmulighetene for den dikotomiske kategorianordningen som allerede finnes. Mikaelsson gjør heller ikke noe forsøk på å frigjøre seg fra den diskursive produksjonen av sin materielle kropp definert inn i kjønnskategoriene mann. Men ved å alminneliggjøre sitt normbrudd og bruke symbol slik Mikaelsson gjør, altså kvinnelig symbol som en måte å være mann på, kan det tenkes at forhandlingen med det maskuline – det falliske symbol – mister noe av den nærmest totalitære føringen det legger for hvor det feminine og det maskuline «hører til».

Den urene posisjonen

Jeg skrev innledningsvis at alle vitensposisjonene jeg har observert i min empiri fortsatt er i spill i dagens debatt rundt queer. Dette er logisk, med tanke på at de nyeste tekstene jeg har undersøkt er to år gamle. Vi har sett at ingen posisjoner er «rene» hva angår teoretisk kjønnsforståelse (vitensposisjon) og praksisen av denne (subjektposisjon). Det kommer tydeligst frem i intervjuksempelen med det instituerende subjektet, Caro, hvor «kjønnets sannhet» eller «ikke-kjønnets sannhet» kobles direkte på den materielle, fysiologiske kroppen. På den måten skriver denne praksisen seg ikke bare inn i den kjønnskonstruksjonistiske forståelsen, men tar med seg element fra den naturalistiske kjønnsforståelsen.

Her finnes tydeligvis ingen rene steder å snakke fra. Lik Haraways Chthuluscene i *Staying with the trouble* (2016), finnes ikke noe rent og uberørt, vi finner ingen posisjoner som er uangripelige, vi må handle fra der vi er, i trøbbelet, og bli i trøbbelet, holde ut i det. Å skulle detektere en «ren» posisjon og ut i fra denne drive en «ren» politikk, er også en fullstendig motsetning til mangfoldet aktørene som stiller seg positive til queer arbeider for. Vi står i trøbbelet - for denne debattens vedkommende – det diskursive trøbbelet, og det å kjempe mot undertrykkelse kan, som vi har sett, bidra til å reprodusere premisset makten står på, og dermed mislykkes i å legge grunnlaget for virkelig endring. Å operere kroppen i queers navn reproduserer naturalisme-vitensposisjonens påstand, hvor kjønn (eller ikke-kjønn) har en sannhet man kan lokalisere i en (diskursivt produsert) materiell kropp. Å ønske kjønnsdikotomien i pragmatikken og rettighetens navn, oprettholder grunnlaget for diskriminering, som igjen krever kamp mot undertrykkelse, som igjen kan reprodusere diskursens naturaliserte produkter, altså premisset makten er bygget på.

Hva betyr det for kjønn at det er symbolsk heller enn sosialt? «If it is symbolic, is it changeable?» Man kan argumentere for at kjønnets symbolske nivå

produseres i det sosiale. Eller man kan argumentere for at det falliske ligger på et dypere nivå, utenfor språkets rekkevidde, og at kjønnsdiskursen nærmest anordnes ut fra det. Om det oppstår på den ene eller andre måten, så vil jeg argumentere for muligheten til å påvirke for et større rom for praksis. Vi kan bruke det siste intervjuet, det operende subjekt, i denne oppgaven som eksempel. Jeg skrev at Mikaelsson, ved å anvende symbol med kvinnelige konnotasjoner, hverken unngår det diskursivt produserte sosiale eller det symbolske nivået. Dette inkluderer hierarkiseringen av maskulin/feminin hvor det maskuline er bærer av fallos, og det feminine søker å gestalte fallos. Jeg mener likevel det ligger endringspotensiale i hans praksis av kjønnskategorien han identifiserer seg med – mann- og alminneliggjøringen av bruken av kvinnelige attributter. Mikaelsson hevder ikke at det er noe «mer naturlig», eller noe «egentlig», han omtaler sin praksis kun som en annen måte å være mann på enn den stereotype. Dermed fanges han ikke i premissene maktdiskursen har lagt til grunn. Han gir ikke uttrykk for å være underlagt kjønnskategoriene, og unngår således den juridisk-diskursive maktforestillingen, hvor kjønnet er undertrykket og må frigjøres.

Mikaelssons praksis er en anvendelse av det (diskursivt produserte) symbolske i det diskursivt produserte sosiale, hvor han bruker kategoriene som allerede er tilgjengelige uten å være lydige hva angår konnotasjonene kategoriene er bærere av. En slik praksis vil nok ikke få det falliske symbol til å «forsvinne» eller kategoriene til å «oppløses». Men hierarkiseringen kan forstyrres og forflyttes gjennom ulydig og uryddig gjøring av kjønnskategoriene i den sosialt produserte dikotomiske inndelingen. Dersom feminine og maskuline symbol, de kvinnelige og de mannlige attributtene, ikke lenger har noen selvfølgelig tilhørighet, vil hierarkiseringen endre karakter. Og dersom kjønnskategorien mann ikke lenger er koblet selvfølgelig til det maskuline, kan man like gjerne bruke det falliske som det man stadig forhandler med, som noe annet.

Jeg vil argumentere for at denne typen kjønnsulydighet – å bruke attributter uten å vise lydighet for hvilken kategori de konnoterer til, kan gi like mye rom for aktørskap for det enkelte subjekt, som det å «oppløse kategoriene», eller det å lage flere kategorier kan. Ved å praktisere på denne måten, ulydig og uryddig, vil subjektet kunne gi uttrykk for noe av det grunnleggende ustabile og usammenhengende forholdet kjønnskategori og subjekt står i.

7 Avslutning

Hvilke kjønnsforståelser er i spill i queerdebatten? Og hvilke kjønnsforståelser skrives frem av skeive aktivister i debatten rundt queer? Som vi har sett, har queer teori har hatt innflytelse på kjønnsforståelser i debatten om seksualpolitikk ved å forflytte spørsmålet om identitet fra seksualitet til kjønn. En av årsakene til forflytningen var, slik vi så i analysene, argumentasjonen fra aktørene i vitensposisjonen kjønnskonstruksjonisme; å bli definert «homoseksuell» var å reprodusere det heteronormative. Forståelsen av kjønn som performativt har gjort at det har oppstått noen nye subjektposisjoner som jeg har analysert fram. Disse subjektposisjonene kan inntas gjennom enten å anse seg som skaper av en kjønnskategori eller ved å være en velger mellom kategorier. Det jeg også fant i disse analysene, var at vitensposisjonene, på tross av de nye subjektposisjonene, ikke nødvendigvis har endret seg. Vitensposisjoner som kan se ut til å være hverandres motsetninger, for eksempel kjønnsnaturalisme og kjønnskonstruksjonisme, tegner begge opp en diskurs hvor en forståelse av «det naturlige» ligger til grunn. Kjønnsnaturalisme gjennom å vise til kjønn som kropp, kjønnskonstruksjonisme ved å vise til den du *er*, en forståelse av et subjekt med en essens forut for handling.

Etterord - Queer do we go from here

Vitensposisjonene befinner seg fortsatt innenfor den juridisk-diskursive maktforestillingen. Er det på noe vis mulig å komme utenom den?

«Ikke bruk min status som metafor til å illustrere din egen ignoranse» sa en blind venn av meg da jeg fortalte om en dårlig avgjørelse jeg hadde tatt, og i den forbindelse beskrev meg selv som fullstendig blind. Donna Haraway tar utgangspunkt i antropologen Marilyn Strathern i *Staying with the trouble* (Haraway 2016), og skriver: «It matters what matters we use to think other matters with; it matters what stories we tell to tell stories with; it matters what knot knot knots, what thoughts think thoughts, what descriptions describe descriptions; what ties tie ties. It matters what stories makes worlds, what worlds make stories» (Haraway 2016 s. 12). Litt lenger ute skriver hun «it matters what knowledges know knowledges, it matters what relations relate relations» (ibid. s. 35). Det er en velbrukt resept, kanskje nærmest en klisje, å argumentere for et mer nøytralt språk som ikke holder konnotasjonsparene mann=maskulin og kvinne=feminin fast. Jeg tenker likevel at bevissthet rundt anvendelsen av symbol (ord) for å endre det symbolske nivåes hierarkisering (fallos=mann), har noe for seg dersom man skal praktisere queer. Aase og Fossåskaret skriver i kapitlet *Semiotikk for*

samfunnsvitere, om strukturerende metaforer. Hvilke metaforer er det vi benytter for å forflytte mening fra et felt til et annet? (Aase og Fossåskaret 2007). Disse strukturerende metaforene inngår i en fortelling og legger føringer for symbolenes orden, og det betyr noe, slik Haraway sier, hvilke fortellinger det er vi benytter til å fortelle andre fortellinger med. Gjørerne av kjønn har ikke grunnleggende endret på vitensposisjonene de fortolkes innenfor, *ennå*. Å endre tenkningen rundt kjønn er, slik mange forskere har skrevet før meg, en dyptgripende prosess. Forestillingen om at det finnes en kjønnets sannhet, forestillingen om at kjønn finnes i det hele tatt utenfor det diskursive, gjennomsyrrer språket, metaforene, fortellingene, symbolene og symbolikken og strukturene vi fødes- blir oppdratt- og lever i.

Queer teori er et analytisk blikk på samfunnsstrukturer, og teorien har bidratt til å belyse blant annet selvfølgeligheten ulike attributter konnoteres til kjønnskategorier med. I min egen tenkning rundt kjønn har jeg iløpet av arbeidet med denne oppgaven fått en interesse for fortelling. *Fortellingen* om konnotasjonene til kjønn og *fortellingene* om kjønnets sannhet. Vitensposisjonene kan leses som et narrativ med bærende symbol i seg, og det ville vært interessant å se på hvordan dramaturgien rundt det falliske (mytologiske) gjenfortelles og reproduseres i de ulike posisjonene som hevder å vite noe om kjønn. Aasebø skriver i sin artikkel *Kjønn – en saga blott?* (Aasebø 2002), at et problem ved å løse opp sammenhengen mellom kvinne og feminin, er at betydningen av feminin vil stå i fare for å forsvinne når det feminine like gjerne kan finnes hos menn. Det synes for henne således umulig å unngå referansen til kjønn (Aasebø 2002, s. 170).

Jeg vil, i Haraways SFs navn, (SF= Science Fiction eller Spekulativ Feminisme, eller Spekulative Fabuleringer eller String Figures, eller også; So Far. Og alle på en gang), foreslå queer teori som et utgangspunkt for å undersøke de Spekulative Fortellingene om det symbolske nivået. Fortellinger som har feilet, fortellinger som har endret seg, arvede fortellinger, og forsvunne fortellinger. Ved å se på det symbolske nivået som omdreiningspunkt for fortellingene, vil det kanskje være mulig å bevege seg på undersiden av kategoriene, på undersiden av det den juridisk-diskursive maktforestillingen er bygget på. Å endre på kjønn krever at vi snakker om kjønn. Og det krever også at vi også snakker om alt det andre.

I begynnelsen av arbeidsprosessen med masteroppgaven tenkte jeg at omdreiningspunktet ville bli frihet – frihet *til* å definere seg som homofil og frihet *fra* å måtte definere seg som noe som helst. Det jeg mener queer teori har gjort, og har potensiale til å fortsette å gjøre, heller enn å kjempe for frihet *til* eller frihet *fra*, er å arbeide for en frihet *i*. Ikke friheten fra kategoriene, men friheten i kategorien, friheten i trøbbelet. Det betyr noe hvilke kategorier som kategoriserer kategorier. Det betyr noe hvilke friheter som frigjør friheter. Jeg tror queer teori har nok sprengstoff i seg til å produsere og reprodusere mye trøbbel i både

kategoriene og hierarkiene. Vi må fortsette å rote til kategoriene, være ulydige og uryddige, og vanskelige å ha med å gjøre. Donna Haraway sier det godt, synes jeg: «We are the daughters of the witches you didn't burn». Heksene, mytologiske figurer som beveget seg utenfor de patriarkalske strafferammene, utenfor de juridisk-diskursive maktforestillingen, og med en makt som ikke var motmakt. Vi trenger hekser, av alle kjønn og ikke-kjønn, feminine og maskuline, for queer praksis, queer kamp, queer fred, queer trøbbel og queer mytologi. Kan hende vil det da være mulig å etablere en ny vitensposisjon, hvor feminine og maskuline uttrykk ikke med selvfølgelighet tilhører den ene eller den andre kjønnskategorien. En posisjon som forrykker symbolenes selvfølgelige tilhørighet, en posisjon som, sammenliknet med de eksisterende, kan minne om en slags kjønnsurrealisme. Queer do we go?

- Everyqueer.

8 Litteraturliste

Aakvaag, Gunnar. (2010) *Samfunnsvitenskapen og den naturalistiske utfordringen*. Nytt norsk tidsskrift nr. 3, s. 264-278.

Alvemark, Elin og Leffler, Tove. (red. 2007) *Könskriget*. Stockholm: Bokforlaget Atlas.

Aase, Tor Halvtan og Fossåskaret, Erik. (2007) *Skapte Virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.

Aasebø Skarre, Turid. (2002) *Kjønn – en saga blott?* Norsk Pedagogisk tidsskrift vol. 86 nr. 3, s. 162-173.

Bolsø, Agnes. (2002) *Power in the erotics: Feminism and lesbian practice*. Trondheim: Faculty of Social Sciences and Technology Management, NTNU

Bolsø, Agnes. (2010) *Folk flest er skeive. Queer teori og politikk*. Oslo: Forlaget Manifest.

Bromseth, Janne. (2010) *Tilbake til virkeligheten. Uten anførselstegn*. Tidsskrift for kjønnsforskning, vol. 34, nr. 4, s. 412-419.

Butler, Judith. (1993) *Bodies that matter*. New York: Routledge.

Butler, Judith. (1993b) *Imitation and gender insubordination*. I Diana Fuss (red.), *Inside/out: lesbian theories, gay theories*, s. 13-31. New York: Routledge.

Foucault, Michel. (1999 (1975)) *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. Oslo: Pax forlag.

Foucault, M. (1972) *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. New York: Pantheon

Gherovici, Patricia. (2017) *Transgender Psychoanalysis: A Lacanian perspective on sexual difference*. New York: Routledge.

Haraway, Donna. (2016) *Staying with the trouble: Making kin in the Chthuluscene*. London: Duke University Press

Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.

Kristiansen, Hans W. & Pedersen, Willy (2003) *Gjøre det, føle det og å være det – homoseksualitet i det seinmoderne*. Tidsskrift for samfunnsforskning, vol. 44, nr. 1, s. 3-34.

Lauretis, Teresa de. (1987) *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.

Midttun Huitfeldt, Birgitte. (2008) *Kvinnereisen. Møter med feminisismens tenkere*. Oslo: Humanist forlag.

Mortensen, Ellen. Egeland, Cathrine. Gressgård, Randi. Holst, Cathrine. Jegerstedt, Kari. Rosland, Sissel. Sampson, Kristin. (2008) *Kjønnsteori*. Oslo: Gyldendal.

Skjervheim, Hans. (1967/1996) *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.

Sørensen, Anne Scott. Høystad, Ole Martin. Bjurström, Erling. Vike, Halvard. (2008) *Nye kulturstudier*. Scandinavian press, s 92-138.

Sørensen, Siri Øyslebø (2008) *Karrierекvinne og mor: Et kulturanalytisk blikk på kombinasjonslivets balansekrav*. Sørensen et.al (2008) *Reproduksjon, kjønn og likestilling i dagens Norge*. Oslo: Vigmostad & Bjørke.

Thagaard, Tove. (2013) *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Ulsaker, Simen. (2010) *Makt, frihet og subjektivitet hos Foucault*. Institutt for filosofi og førstesemesterstudier, Universitetet i Bergen.

West og Zimmerman. (1987) *Doing gender*. Gender and Society, vol. 1, nr. 2, s. 125-151.

Artikler i Atekst, Empiri

Adresseavisen 25.06.2010, *Queerteorien interessant og inspirerende*.

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=02000120100625495d18b12058b5abedc9973cc9dac072&serviceId=2>

Bergens Tidende 02.05.2006, *Queer kamp*.

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021200605029143de054588cf0fc72d5e2d7246351e&serviceId=2>

Blikk 05.09.2006, *Skeive kompleksser*.

<https://blikk.no/skeive-komplekser/>

Blikk 27.06.2011, *Beklager Andersens angang.*

<https://blikk.no/beklager-andersens-avgang/>

Blikk 30.06.2011, *Skeiv Ungdom er ingen skeivteoretisk tenketank!*

<https://blikk.no/skeiv-ungdom-ingen-skeivteoretisk-tenketank/>

Dagen 03.07.2010, *Et skeivt mareritt.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020094201007032Ticvb3jGLlb3nHMta2tUwQ4100201010m0s&serviceId=2>

Dagen 14.04.2016, *Vårt samfunn gjennomgår er revolusjon.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020094201604146107e79f3f6eaea4963bb354efed202d&serviceId=2>

Dagen 10.06.2016, *Det handler ikke om kjønn, men om sannheten.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020094201606100b7b31c84c6fbd2c9ac9fb43a5bed4ab&serviceId=2>

Dagsavisen 18.03.2013, *Vi er alle på samme lag?*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05500620130318882bf9b90839781817bac9498a2de738&serviceId=2>

Klassekampen 10.03.2006, *Queer ikke kvotering.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0550102006031086714&serviceId=2>

Klassekampen 11.03.2006, *Queer teori er luksus.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0550102006031186838&serviceId=2>

Klassekampen 13.03.2006, *Kommer ikke langt med lesbe.*

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?serviceId=2&documentId=0550102006031386935>

Klassekampen 20.03.2006, *Frigjøring.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0550102006032087449&serviceId=2>

Klassekampen 31.08.2006, *Kjønn må problematiseres!*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020060831116658&serviceId=2>

Klassekampen 23.09.2006, *Rart med natur'n.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020060923118193&serviceId=2>

NRK sapmi 12.06.2012, *Liker nylonstrømper og neglelakk.*

<https://www.nrk.no/sapmi/utfordrer-mannsnormen-1.8195989>

Stavanger Aftenblad 10.06.2010, *Homofile tar avstand fra skeiv teori.*

<http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=02000920100610ab49450b331fc877837abf529877a2d9&serviceId=2>

(Alle linker lastet ned 28.03.19)

Andre nettressurser:

Skeivtarkiv.no

Forsideillustrasjonen er hentet fra:

<https://www.costumesupercenter.com/products/mens-halloweenie-costume>

